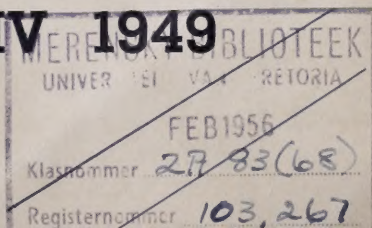
JAARBOEK VAN DIE *Afrikaanse* *Skrywerskring*

NOMMER XIV 1949

JAARBOEK VAN DIE AFRIKAANSE SKRYWERSKRING 1949

Uitgegee deur ———— DIE AFRIKAANSE SKRYWERSKRING
Administrasie en Sake: Professor Abel Coetzee, Posbus 1176, Johannesburg.

Nommer Veertien

Voorwoord . . . .

In hierdie jaar van die Voortrekkermonument se inhuldiging word daar vanselfsprekend baie oor die pioniersdaad van ons voorouers gepraat en word ernstig gestrewe om te soek na die diepere grondslae van ons kultuurlewe. Daar is gelukkig tekens dat ons as volk so gaandeweg bokant verskille kan uitstyg en dat ons die verhewenheid van ons volkstaak op bepaalde oomblikke, wanneer die grootse sin van die verlede in ons deurwerk, helder kan begryp. Hierdie oomblikke is egter nog nie veel nie. Dat daar verskille onder ons is, kan ons as 'n normale verskynsel beskou; dat daar groepe is wat die betekenis van leiers en hulle dade op eie manier uitlê, is alleen maar 'n gesonde verskynsel. Die sterkste vorm van geestesopenbaring bestaan juis daar waar ons geesteswrywing kry, waar verskil van opvatting alleen maar voer tot die uiteindelike oorwinning van die sterkste intellek en die helderste gedagte.

Die onderdrukking van die teenstander se argumente of weerstand, lei deurgaans na 'n asvaal eentonigheid en voer reguit na die ondergrawing van alle oorspronklike gedagte en die wil om kritiek uit te oefen. By ons het daar in die verlede maar alte dikwels veels te veel onverdraagsaamheid bestaan en het ons politieke stryd 'n felheid van toon ontwikkel wat gou in persoonlike nydigheid ontaard het. Hierdie hoofstryd in ons volkslewe is dan weer op ander terreine nagevolg, sodat die gesonde intellektuele kragsmeting uitgeskakel is en net persoonlike wrok en pootjietaktiek oorgebly het. Hoe diep hierdie gees ons volkslewe geskaad het, is teen hierdie tyd baie duidelik, en ons is bly dat 'n groot oomblik soos die inwyding van die Voortrekkermonument aangebreek het, om ons bewus te maak van die feit dat daar groter geestelike gebeurtenisse as ons kleinlike geskille is en dat ons weer 'n keer al ons vooroordele moet probeer opruim en ons vaste loopgrawe moet verlaat om die groot volksterrein behoorlik te verken.

Die Voortrekkerleiers was self nie vry te pleit van die noodlottige neiging tot verdeeldheid waar die verstandige uitredeneer van 'n vraagstuk die beste oplossing sou gebring het nie. Hulle was egter manne van die daad en daarom kon hulle, trots botsende menings, in die uur van

nood saamveg en saamstaan en kan ons vandag die vrugte van hulle ondernemingsgees pluk. Maar ons het die geleentheid gehad om geestelik breër en dieper as hulle te ontwikkel; agter ons lê reeds 'n hele stuk tradisie.

En tog voel ons dikwels teleurgestel dat ons kultuurwortels nog so vlak lê en dat daar so 'n afwesigheid van diepte en deeglikheid is in so veel wat ons doen. Ons politieke bedrywigheid wat verantwoordelik is vir 'n baie groot deel van die nuus in die koerante, vertoon 'n beklaenswaardige eenselwigheid en armoede aan gedagte. Byna sonder uitsondering dra toesprake die onmiskenbare stempel van die party en is die „gedagtes" reeds vooraf deur die party-masjinerie gevorm of aangedui. So kry ons dan 'n herhaling van wat almal alreeds jare weet en word die argumente alleen maar net 'n handige kinkel gegee soos die opportunistiese eise van die oomblik dit gebied.

Die diep indringing in vraagstukke, die logiese uiteensetting wat 'n vreugde is om aan te hoor, die meesterlike voordrag van die ware redenaar wat 'n intense liefde vir die taal en vir die korrekte keuse van woorde het, dit is dinge wat al meer verdwyn het voor 'n haastige, onoordeelkundige emosionele onstuimigheid.

En dit het ook sy terugslag elders, want daardie dinge weeg swaar by ons. Daar bestaan die neiging van die een party om in die ander die enigste sondebok te sien, van die een groep om die ander te blameer, en intussen help dit weinig om die peil van ons geesteslewe te verhoog. In hierdie belangrike jaar van ons volk se ontwikkelingsgeskiedenis is dit noodsaaklik dat ons, al is dit net vir 'n rukkie, vir ons bokant kleinlike geskille moet verhef en dat ons vaste voorneme moet wees om ons innerlike lewe voortaan sterker, suiwerder en meer doelgerig te maak. 'n Hoë erns moet ons almal deurdring, dan sal ons prestasies die moeite werd wees, dan sal alleen die eindresultaat tel en sal ons groot genoeg word om mekaar se verdienstes en waarde behoorlik te erken. Daarmee sal ons aanland by 'n houding wat gekenmerk word deur wetenskaplikheid en objektiwiteit. Vir ons verdere ontplooiing, veral ook op letterkundige gebied, sal dit veel beteken. Gesonde gedagtewrywing is nodig, en deur ons verskille en geskille op 'n hoëre intellektuele plan te plaas, kan ons 'n ware kultuuratmosfeer skep. Ons moet nou finaal bokant ons vormingsjare se foute en dwalinge uitkom.

Die Belangrikste Geskrifte Oor Die Groot Trek

Deur Professor A. N. PELZER

Hoewel die belangstelling in die Groot Trek duidelik blyk uit die groot aantal werke wat op die gebeurtenis betrekking het, is dit opvallend dat slegs gedurende 'n paar periodes werke oor die Groot Trek die lig gesien het. Omdat die Groot Trek deur tydgenote aan Boere sowel as Britse kant as 'n belangrike gebeurtenis beskou is, is dit heeltemal natuurlik dat tydens en kort na die Trek, heelwat oor die saak geskryf is. Van die belangrikste werk oor die Groot Trek het gedurende die tydperk tot 1856 verskyn. Daarna verskyn die werk drupsgewys: In 1888 word Bird se *Annals of Natal* gepubliseer om eers in 1897 deur die minder belangrike werk van Van der Post oor Piet Uys gevolg te word. Voigt se waardevolle werk wat in 1899 verskyn het, het slegs gedeeltelik op die Groot Trek betrekking.

Daarna breek 'n droogte-tydperk aan ten opsigte van publikasies wat op die belangrike gebeurtenis betrekking het. Eers in 1907 word die stilte verbreek met die verskyning van dr. Preller se *Piet Retief* om tien jaar later gevolg te word deur sy *Dagboek van Louis Trichardt*. So belangrik is die werk van Preller en so 'n belangrike invloed het hy op die historiografie van die Groot Trek gehad, dat ons gerus kan praat van die „Tydperk van Preller." Tot 1938 waarna sy belangstelling meer op die Tweede Vryheidsoorlog gekonsentreer het, het nie minder as 10 belangrike werke van Preller oor die Groot Trek verskyn nie. Daarmee het ons dan by die laaste tydvak gekom wat deurgaans gekenmerk word vir die groter belangstelling in die Afrikaanse boek. Deur die algemene oplewing is die vaderlandse geskiedenis baie bevoordeel soos duidelik daaruit blyk dat gedurende die afgelope elf jaar, nie minder as veertien belangrike werke oor die Groot Trek verskyn het nie waarvan nie minder as dertien in die Afrikaanse taal nie.

Soos reeds melding van gemaak, moet sommige tydgenote se werk oor die Groot Trek, tot die belangrikste literatuur oor die onderwerp beskou word. Van William Wood het bv. in 1840 'n

belangrike pamflet verskyn onder die titel *Statements respecting Dingaan, King of the Zoolahs, with some particulars relative to the Massacres of Messrs. Retief and Biggars, and their parties."* Die skrywer was in 'n gunstige posisie om die groot verraad te beoordeel omdat hy ten tye van die moord op Retief en sy mense, by sendeling Owen vlak buite die kraal van Dingaan was. Hy deel ons o.a. mee dat hy verraad vermoed het en die Boere teen 'n moontlike oorweldiging gewaarsku het, maar dat die waarskuwing lughartig van die hand gewys is. Afgesien van waardevolle inligting oor die moord, is die werkie ook van belang vir die besonderhede wat daarin verskyn oor stamgebruike by die Zoeloes.

In nog 'n werkie wat oorspronklik afsonderlik verskyn het, word ons die een en ander omtrent die moord meegedeel. Sendeling Owen het mededeling omtrent sy besoek aan Dingaan ten tye van die moord, aan ene R. B. Hulley gedoen wat die inligting daarna in 'n werkie met die titel *Zululand under Dingaan* gepubliseer het. Veel van historiese belang verskyn in die werkie egter nie wat min of meer ook die uitspraak behoort te wees oor J. C. Byrne se *Emigrants Guide to Port Natal* (London, 1848). In hierdie geval wou die outeur in 'n reklamegeskrif belangstelling opwek vir Natal sonder om die korrektheid van sy historiese gegewens in die minste in aanmerking te neem.

Van die hand van Henry Cloete, broer van Kol. (later Sir) Josias Cloete en een van die eerste hooggeplaaste Britse amptenare in Natal, het 'n werk verskyn waarvan in baie opsigte goeie gebruik gemaak kan word. In 1852 het die werk vir die eerste keer verskyn onder die titel *Three Lectures on the Emigration of the Dutch Farmers from the Colony of the Cape of Good Hope.* In 1856 is dit weer gepubliseer maar toe onder die titel *Five Lectures* — — — — . In 1899 nadat sy kleinseun die werk onder hande gehad het, het dit vir die derde keer verskyn onder die benaming *The History of the Great Boer Trek and the origin of the South African Republics.* Ongelukkig het die outeur blykbaar uitsluitlik op sy herinnering staat gemaak met die gevolg dat die inhoud nie orals betroubaar is nie. Aan die beskuldiging van partydigheid kan die skrywer ook nie altyd ontkom nie.

Van die Franse reisiger A. Delegorgue het 'n interessante werk verskyn waarin heelwat gegewens oor die Boere se stryd teen die Zoeloes en daarna teen die Britte, verskyn. Omdat hy toe persoonlik in Natal was, was hy in 'n gunstige posisie om waardevolle inligting beskikbaar te stel. Die titel van sy werk is *Voyage dans l'Afrique Australe, notamment dans le territoire de Natal, &c., exécuté duramt les anneés 1838-1844.*

Ook van Nederlandse kant het die Groot Trek nie onopgemerk verbygegaan nie. G. G. Ohrig se *De Uitgewekenen in Port Natal* (Amsterdam, 1841); prof. U. G. Lauts se *De Kaapsche Landverhuizers* (Leyden, 1847) en J. Stuart se *De Hollandsche Afrikanen en hunne Republiek in Zuid-Afrika* (Amsterdam, 1854), is wel die belangrikste wat uit daardie oord verskyn het, hoewel die eerste twee vandag feitlik net antikwariese waarde besit.

Ander belangrike werke wat op die Groot Trek betrekking het, is die groep waarin primêre bronne-materiaal gepubliseer word. Hier moet verwys word na die waardevolle bundels van J. Bird: *Annals of Natal, 1495 to 1845* (Pietermaritzburg, 1888), en J. C. Chase: *The Natal Papers, 1488-1843* (Cape Town, 1843). Veral Chase het hom daarop toegelê om absoluut alles wat oor Natal in druk verskyn het, saam te vat en die lig te laat sien. Die taak was so omvattend dat hy nie in sy doel kon slaag nie. In die opsig het Bird veel meer bereik met sy gepubliseerde regeringsverslae, korrespondensie van allerlei aard en selfs uittreksels uit koerantartikels. Theal het van hierdie werk opgemerk: „I know of no English document of importance that is not included in it, and of very few Dutch.'' 'n Beswaar teen veral die laaste werk is dat dokumente wat oorspronklik in Hollands, Duits, Frans of Portugees opgestel is, almal in Engels vertaal is sonder dat die oorspronklike teks daarby aangegee word.

'n Waardevolle bron waarvan melding gemaak moet word is *The Diary of the Rev. Francis Owen, M.A.*, wat deur prof. Cory gereedgemaak is en as deel 7 van die Van Riebeeck-vereniging se reeks gepubliseer is. Owen se dagboek begin op die 2de Maart 1837 en word volledig bygehou tot die 4de Mei 1838 — 'n baie belangrike tydperk vir die Trekkergeskiedenis in Natal. Hierdie werk wek altyd die indruk dat dit sonder pretensies van enige aard geskryf is en moet as naslaanwerk by die studie van die Groot Trek, as absoluut onmisbaar bestempel word.

In verband met gepubliseerde bronne-materiaal ten opsigte van die Groot Trek, moet die naam van Preller weereens eervol vermeld word as die outeur van wie se hand die grootste aantal publikasies verskyn het, t.w. *Voortrekkermense* in ses dele (Kaapstad, 1920-1938); *Voortrekkerwetgewing — Notule van die Natalse Volksraad*, 1839-45 (Pretoria, 1924); *Hoe ons aan Dingaansdag kom — Jan Bantjies se Dagverhaal van die Winkommando* (Bloemfontein, 1928) en *Dagboek van Louis Trichardt* (Bloemfontein, 1917). Dit is wel waar dat Preller die eerste op die toneel verskyn het en belangrike manuskripte as het ware gereed vir publikasie orals rondgestrooi, aangetref het. Nietemin het hy werk van groot betekenis verrig met die versameling en publikasie van die Odé-stukke wat hy daarna in baie opsigte ryklik aangevul het. Die laaste twee dele van

Voortrekkermense staan in elk geval in geen verband met enige werk deur Odé verrig nie. Die *Notule van die Natalse Volksraad* sowel as die *Dagboek van Louis Trichardt*, is op hulle self gereken waardevolle dokumente, dubbeld so met die inleiding of toeligting by wyse van voetnote, wat Preller daaraan toevoeg.

Dat persoonsbewondering by die Afrikaner 'n groot rol speel, blyk duidelik uit die groot aantal biografieë uit die Groot Trekperiode waardeur die lewe van elke belangrike Trekkerleier, reeds beskryf is. C. W. H. van der Post het met sy *Piet Uys* (1897) die weg aangewys waarop Preller se *Piet Retief* — die werk wat terloops gesê die meeste herdrukke van enige geskiedenisboek in Suid-Afrika beleef het — in 1907 gevolg het. Daarop het G. B. A. Gerdener *Sarel Cilliers — Die Vader van Dingaansdag* in 1919 laat verskyn. Daarna volg nog: Dr. G. Preller — *Die Lewe van Genl. Andries Pretorius* (1937); Dr. C. Potgieter en N. H. Theunissen — *Hendrik Potgieter* (Johannesburg, 1938); Prof. H. B. Thom: *Die Lewe van Gert Maritz* (Kaapstad, 1947) en prof. J. L. M. Franken — *Piet Retief se Lewe in die Kolonie* (Kaapstad/Pretoria, 1949).

Wat die biografieë betref is met uitsondering van Preller se Piet Retief en Thom se Gert Maritz, nog geen hoogtepunt bereik nie. Die groot gebrek waaraan die meeste van die biografieë mank gaan is dat die skrywers nie voldoende navorsing gedoen het om met 'n werklik gesaghebbende werk voor die dag te kom nie. Belangrike leemtes, foute of teenstrydighede kom maar alte dikwels voor terwyl die styl waarin die meeste biografieë geskryf is, van so 'n aard is dat daar werklik geen inspirasie van uitgaan nie. In teenstelling tot sy eerste biografie, gaan selfs dr. Preller se Andries Pretorius aan hierdie gebreke mank tot so 'n mate selfs dat dit goed sal wees as iemand die taak van voraf weer wil onderneem om Andries Pretorius se lewe te beskryf.

Prof. Thom se *Gert Maritz* verdien 'n afsonderlike woord. Sonder twyfel het ons hier nie alleen met een van die belangrikste biografieë nie maar ook met een van die belangrikste werke oor die Groot Trek te doen. Publikasie van die werk is deur langdurige en noukeurige navorsing voorafgegaan terwyl die werk in 'n baie aangename en leesbare styl aangebied word. Slegs een beswaar kleef die werk aan: Prof. Thom het hom genoodsaak geag om die laaste oorblywende Trekkerleier se lewe te beskryf en m.i. ongelukkig een van die minder belangrikes oor wie te veel besonderhede reeds bekend was om werklik met 'n grootse skepping voor die dag te kom.

In 'n hele aantal werke word temas behandel wat met die Groot Trek in verband staan. In nie minder as vier werke nie, word oor Trigardt en die noordelike Voortrekkers gehandel t.w. C. Fuller: *Louis Trigardt's Trek across the Drakensberg 1837-38*

(Kaapstad, 1932); Manfred Nathan: *Die Epos van Trigardt en Van Rensburg* (Pretoria, 1938); H. C. de Kock: *Op Trichardt se Spoor oor die Drakensberge* (Pretoria, 1938) en H. B. Dicke: *The Northern Transvaal Voortrekkers* (Argiefjaarboek vir Suid-Afrikaanse Geskiedenis, 1941, deel I). Gesaghebbend hoewel nie sonder foute nie, kan slegs die eerste van die vier werke genoem word, hoewel Dicke ook meer as eens met argumente wat oortuig, voor die dag kom. Aan die hand van hierdie werke saam met Trigardt se dagboek, behoort die leser hom goed te kan oriënteer ten opsigte van Trigardt se omswerwinge.

Ander werke wat vermelding regverdig is: J. A. I. Agar-Hamilton: *The Native Policy of the Voortrekkers* (Cape Town, 1928); *Voortrekkergedenkboek van die Universiteit van Pretoria* (Pretoria, 1938); Dr. C. Beyers: *Die Groot Trek met betrekking tot ons Nasiegroei* (Argiefjaarboek vir Suid-Afrikaanse Geskiedenis, 1941, Deel I) en die *Retief-Dingaan Ooreenkoms*—Annale van die Universiteit van Stellenbosch (Kaapstad, 1924). Die laaste werk bevat na my mening nie alleen die beste wetenskaplike prestasie van dr. Preller nie, maar tewens een van die mees wetenskaplike en bes beredeneerde bydraes tot die Afrikaanse historiografie. 'n Byna ewe hoë onderskeiding kom die bydrae van dr. Coenraad Beyers toe wat, hoewel na sy lengte geoordeel niks anders as 'n opstel genoem kan word nie, tog nie net die eerste nie maar waarskynlik ook die enigste wysgerige benadering van die Groot Trek as volksverskynsel is.

Aan oorsigtelike werke oor die Groot Trek ontbreek dit ook nie. J. C. Voigt se *Fifty Years of the History of the Republic in South Africa (1795-1845)* is 'n eerste poging in die rigting ofskoon veel meer as net die Groot Trek in die werk wat uit twee dele bestaan, behandel word. Die skrywer het 'n geweldige afkeer in Britse Imperialisme en staan daarom afkerend teenoor alles wat in Suid-Afrika op die vooraand van die Groot Trek gebeur het. Die grootste fout van die skrywer is dat waar hy al die Engelse skrywers van opsetlike vyandigheid teenoor die Boere beskuldig, hyself in 'n teenoorgestelde uiterste verval.

Twee van die bekendste algemene werke oor die Groot Trek is E. A. Walker se *The Great Trek* (London, 1934) en Manfred Nathan: *The Voortrekkers of South Africa* (C.N.A., 1937). Van die twee gee ek persoonlik voorkeur aan die laaste want al is Nathan nie 'n opgeleide historikus nie, benader hy die probleem veel nugterder as Walker wat 'n ernstige poging tot wetenskaplike geskiedskrywing ontsier met allerlei snedige kommentaar, slegs bedoel om die applous van die Afrikaner se opposisie uit te lok. 'n Skrywer wat waarskynlik bokant Walker en Nathan voorkeur verdien, is die ou beproefde G. M. Theal. Dit is so dat van hom nie 'n enkele oorsigtelike werk oor die Groot Trek verskyn het nie maar as sy twee werke *Boers and*

Bantu en *Republic of Natal* na mekaar en gesamentlik gebruik word, het ons weer 'n voorbeeld van die nougesetheid en noukeurigheid, kenmerkend van Theal.

Aan Afrikaanse kant bestaan in die opsig nog groot leemtes. A. J. du Plessis: *Die Republiek Natalia* (Argiefjaarboek vir Suid-Afrikaanse Geskiedenis, 1942, Deel I), is 'n poging om die Trekkergeskiedenis in Natal as 'n groot eenheid te behandel. Sy poging was nie baie suksesvol nie — sintetiese vermoëns het die skrywer glad nie. Daarnaas bly slegs een werk oor wat moontlikerwys in die verband deur die Afrikaanssprekende ter hand geneem kan word en dit is die *Eeufeesuitgawe van die Huisgenoot, 1938*. Baie losse temas wat met die Groot Trek in verband staan, word deur bevoegde skrywers taamlik oorsigtelik behandel. Vanselfsprekend kan op die manier nooit 'n eenheidsstandpunt bereik of 'n eenheidsbeskouing aangebied word nie. Hierdie leemte, waarskynlik een van die grootste in die Afrikaanse historiografie, wag dus nog op 'n oplossing.

Geskrifte Van Die Voortrekkers

Deur Dr. F. J. du T. SPIES

Wanneer Piet Retief op 1 Februarie 1937 aan Stockenström skryf: „Ik verlaat dan dit land met leedwezen en om nimmer hetzelfde als myn geboorteplaats te vergeten . . . ''; en wanneer Andries Pretorius hom op 24 Februarie 1839 daar aan die Sandrivier as volg in 'n brief ontboesem: „Soo stil en bedaart als wy ons moederland met kommer en traanen heeft agter gelaaten soo hoopen wy ook nu van niemand gehinder of tegengesprooken te worden . . . .'' dan lees ons daaruit nie net die karakters van die onderskeie skrywers nie, maar ook die gees van die Groot Trek en die geestelike spanning van die tyd. M.a.w. niks bring ons so naby aan die Voortrekkers en hulle tyd, as hulle eie geskrifte nie — hoe onbeholpe en vol skryffoute dit ook al gestel is.

Die geskrifte van die Voortrekkers, daar het nie veel daarvan behoue gebly nie. Dis waar, ons kan nie verwag dat elkeen van hulle 'n dagboek of 'n drukke korrespondensie daarop nagehou het nie. Hulle lewenswyse het dit nie in die hand gewerk nie. En die vaardige penvoerders onder hulle was maar dun gesaai. Tog moes daar veel meer geskrifte uit hulle penne gevloei het as wat ons tans van die vergetelheid ontruk het. Wat ons het is enkele dagboeke, 'n aantal briewe, privaat en offisieel, 'n paar verslae oor een of ander gebeurtenis — en dan 'n klompie gedenkskrifte wat jare na die Groot Trek neergeskryf is en wat nie in die volste sin van die woord as geskrifte van die Voortrekkers beskou kan word nie. Nie veel nie — maar tog vorm dit van ons kosbaarste nasionale besit.

Van Piet Retief bestaan daar 'n aantal pragtige briewe, benewens sy manifes, waarin die doel en strewe van die Groot Trek op bekwame wyse uiteengesit is. Van Andries Pretorius 'n taamlik uitvoerige korrespondensie wat van groot waarde is. Potgieter en sommige van die ander leiers het ook 'n aantal briewe nagelaat. J. N. Boshof het 'n meesterlike verdediging van die Groot Trek teenoor Napier op skrif gestel. Zietsman het 'n mooi verslag van Pretorius se tweede tog teen Dingaan

opgestel. Dan is daar nog die volksraadstukke en korrespondensie in verband daarmee. Dit is alles Voortrekkergeskrifte wat besonder waardevolle historiese gegewens bevat. Maar dis alles min of meer offisiële stukke wat ons myns insiens nie in so 'n direkte aanraking met die Voortrekker as mens bring nie.

Wel is dit die geval met wat ek wil noem 'n tweede kategorie van geskrifte: dagboeke, gedenkskrifte en privaat briewe — wat deels uit 'n drang tot selfontboesming geskryf is, deels om gewone inligting te verskaf, en byna nooit as verdediging of selfregverdiging bedoel is nie. Dit is dan veral hierdie soort wat hier behandel word, nie soseer om die historiese gegewens daarin vervat nie, as wel om die kultuur-historiese wat 'n oplettende leser in byna elke reël daarvan kan lees.

Voorop staan die dagboek van Louis Trigardt, beide wat tyd en belangrikheid betref. Op 19 Julie 1839 bring 'n skip van Lourenço Marques die vyf-en-twintig oorlewendes van die Trigardt-trek te Port Natal aan wal. Onder hulle was twee seuns van Trigardt, Louis en Piet, onderskeidelik dertien en twintig jaar oud, elkeen in besit van 'n gedeelte van die dagboek van hulle oorlede vader. Dit het hulle egter geheim gehou, só goed dat 'n verteenwoordiger van „De Zuid-Afrikaan,'' wat die groepie noukeurig uitvra, tot sy spyt moes opmerk: „Niemand hunner had enige aantekening bij zich.'' En hierdie geheim bewaar hulle tot 1891, toe die bestaan van die dagboek openbaar gemaak is en dit deur die Suid-Afrikaanse Republiek in bewaring geneem is.

Behoudens enkele vroeëre aantekeninge loop dit vanaf 31 Julie 1836 toe die geselskap reeds aan die Soutpansberg was, tot 1 Mei 1838 in Delagoabaai. Dagboekhouers is gewoonlik van twee soorte: die wat op hulle innerlike lewe konsentreer, en die wat hoofsaaklik uiterlike gebeure opteken. Trigardt is van die tweede soort. Al die daelikse voorvalletjies word dood nugter opgeteken. Byna nooit verval die skrywer in oorpeinsinge en bespieëlinge nie. En tog voel mens agter die mededelings 'n kragtige, opregte persoonlikheid wat in sy doel en strewe uitstyg bo die alledaagse.

Trigardt was 'n gewone boer. Behoorlike Nederlands kon hy nie skryf nie. Sy taal is 'n interessante mengsel van die geykte Hollandse skryfwyse en die Afrikaanse idioom. Baie woorde word eenvoudig geskryf soos dit uitgespreek word. Taalkundig uiters interessant is dit egter veral die onopsetlike tekening van atmosfeer en menslike karakters wat mens boei.

Hier 'n tipiese voorbeeld van hoe 'n dag in die laer deurgebring is: „Heb Pieta de riemen gesneden; ouwe Botha werk aan zijn wielen; Carolus heb in de smits winkel lunsen en graaf ijsser gemaakt. Tegen de avond is Gabriël na Rossetoe zijn kraal gegaan.'' (1 Mei 1837.)

Trigardt het dikwels moeilikhede met sy gevolg wat maar te geneig was om rusie onder mekaar te maak. Hy moet soms hard optree, veral waar dit die jonger lede van die geselskap betref. Niemand het beter as hy besef dat by gebrek aan 'n hoër gesag dit sy plig is om wet en orde te handhaaf nie. By al die moeilikhede behou hy 'n droë humorsin wat die boek besonder interessant maak. Ou Albach die verloopte Fransman wat onder Napoleon 'n hoefsmid sou gewees het, kry opdrag om spykers te maak. „Nadat hy de eijser wat door elkander geslagen had, had wij dat speijkers genoemd. Ik zei aan Albach, dat hij nog jonk ben, hij zou nog leeren." (2 Mei 1837.)

Dikwels word die vraag gestel hoe die Voortrekkers hulle pad gevind het. Hier volg 'n tipiese voorbeeld daarvan: „Is ik en Jan Pretorus gereden, om te sien hoe of de weg is, die langs de rivier afgaat. Een eind weegs gereden hebbende, is wij op een spitse koppie gegaan om te zien na de weg, die wij de dag trekken moet, zag wij dat de revier zoo vas tusschen de gebergte in loop, dat wij en geen week tijd kon zien om daar door te komen." (19 Okt. 1837.)

Selfs by die grootste teenspoed is daar geen sweem van selfbejammering nie. Toe die beeste in 'n ongesonde streek begin vrek en daar nog geen deurgang te vind is nie, lui dit: „Wij was in de grootste verlegenheid van die wereld; en had de hoop bijna op gegeven. Maar mijn gedagten heb laate gaan, zei ik, ik hoop de Alle Magtige zal het ten beste schikken voor ons; wat hij doet is wel gedaan." (24 Nov. 1837.)

Altijd die besadigde verteltrant. Let op die ingehoue verdriet waarmee hy van die afsterwe van sy dogtertjie vertel: „Pieta is voormiddag na de vee gegaan. Toen hij te huis kwam was zijn sustertje overleden. Toen de kissie klaar was, zei ik dat hij haar daarin leggen moet, en dan in een ander setten, tot zij begraven word, dat wij geen huis had." (29 Aug. 1837.) Wat 'n tragiek spreek nie uit die laaste sinsnede nie. Slegs 'n enkele keer oormeester sy gemoed hom, soos wanneer hy tydens die afsterwe van sy vrou met 'n smartkreet sy dagboek afbreek: „Ik had Carolus een kis laate maken vóor haar doot, toen ik zag dat daar voor haar wijnig hoop was. De avond was het klaar . . . Mijn Liefste en Dierbaar pand wierd van mijn voor Eewig genomen." (1 Mei 1838.)

Die dagboek van Louis Trigardt is die mees menslike dokument uit ons geskiedenis.

Die dagboek van Erasmus Smit is heeltemal van 'n ander aard as dié van Louis Trigardt. Erasmus Smit was geen gebore Afrikaner nie, maar 'n Nederlander wat as sendeling na Suid-Afrika gekom het en sy lot by dié van die Trekkers ingegooi het. Hy vereenselwig hom met hulle, geen twyfel daaraan nie, maar tog word hy nooit een van hulle nie. Dit voel mens dadelik as jy enige van sy dagboekbladsye lees. Hier is 'n gans

ander man as Louis Trigardt aan die woord, veel minder prakties en deurtastend. Hy was reeds oud en sieklik, en word feitlik maar meegevoer op die stroom van die Groot Trek.

Wat die taal van sy dagboek betref: dit is natuurlik „Hoog Hollands," nie die taal van die veld soos dié van Trigardt nie. Hy gebruik woorde soos „snaphaanschoten" en „schoone landouwen" wat hy seker nie uit die mond van die Trekkers verneem het nie. Tog kan ons geen finale oordeel oor sy taal en styl vel nie. Want die oorspronklike het verlore geraak, en wat ons het is 'n afskrif wat ds. H. F. Schoon in die jare negentig van die vorige eeu gemaak het. Ongelukkig het ds. Schoon die dagboek nie woordeliks afgeskryf nie, en ook nie alles nie. Hy het agterweë gelaat „alles, wat mij toescheen van weinig of geen belang voor 't publiek te zijn" soos by voorbeeld „menige Godsdienstoefening, Doopsbediening, Huweliksvoltrekking, en wat dies meer zij" en ook het hy die „vrijheid genomen, om stijl en spelling te verbeteren." (Voortrekkermense II p. 56.)

Erasmus Smit maak deel uit van die trek van Retief. Geen ander bron gee ons 'n duideliker beeld van daardie krisisjaar, 1838, in Natal nie: die besoeke van Retief aan Dingaan, die onsekerheid oor sy lot, die groot moord, die angs en ellende daarna, die Italenislag, die Veglaerslag waarin hy self betrokke is, en ten slotte die blye verlossing na die slag van Bloedrivier. Daarna trek hy verder suid en sy dagboek eindig op 31 Januarie 1839 toe hulle „om 12 uur behouden . . . te Pieter Maritz Burg" aankom. Besonder noukeurig gee Erasmus Smit die trekroete en die uitspanplekke aan. Maar veral kry ons in hierdie dagboek veel van die godsdienstige gebruike en opvattinge van die Trek — daarmee het hy immers direk in aanraking gekom. Hoewel beter met die pen vertroud, is sy beskrywing van omstandighede en gebeurtenisse minder skilderagtig as wat by Trigardt die geval is. Hy is ook meer geneig tot pessimisme en selfbejammering hoewel sy diepe godsvrug hom telkens hieruit red.

Hier slegs 'n kort fragment uit sy dagboek. Van 17 Februarie deel hy mee: „Hedennacht de droewigste nacht en tegenwoordige dag van onze lange reis." En die 18de toe die afmetings van die moord al meer bekend was: „Met zeer veel kommer, droefheid, stille gebeden en wacht houden hebben we reizigers deze nacht doorgebracht . . . De laatste tijding van gister meldde ons 't uitroeien van vele familiën."

Erasmus Smit se vrou, Susanna Catharina Smit, suster van Gert Maritz, het ook 'n dagboek gehou. Sy maak dieselfde gebeurtenisse as haar man deur. Sy staan dus in nouste aanraking met die groot gebeure van die Trek. Tog soek mens byna vergeefs na enige beskrywing daarvan of selfs verwysing daarna. Haar dagboek is feitlik heeltemal op die innerlike gekonsentreer, en al gebeurtenisse wat daarin behandel word, is dié waarin sy persoonlik betrokke is — soos die dood van haar seun Salomon

aan die Sandrivier en die verontregting wat haar man in Pietermaritzburg aangedoen is toe hy as predikant opsy geskuif is ten behoewe van eerwaarde Lindley.

Van groot geskiedkundige belang is haar geskrifte nie. Wel gooi dit lig op sekere intieme omstandighede van die Trek. En ongetwyfeld gee dit ons 'n vermoede van wat daar in die gemoed van 'n gevoelige, diep godsdienstige vrou soos die Trek seker meer opgelewer het, omgegaan het. Ek gee hier 'n enkele voorbeeld: „Mijn ziel is ontroerd want ontelbare storms van Zondige woelingen en ontstuimige gedagten ontrust mijn hart ook vrees ik dat ik nog een huichelaar voor God ben, want ik ontdekt zoo vele godloosheden in mijn binnensten die my dunkt gansch streidig te zijn met genade werking ach hoe volterend is zulk een toestand.''

Haar dagboek is eers in die jare dertig ontdek en berus tans in die Pietermaritzburgse argief. Dit het nog nie in druk verskyn nie.

Daar bestaan nog 'n belangrike geskrif van 'n Voortrekkervrou, dié van Anna Elizabeth Steenkamp, geb. Retief, 'n broerskind van Piet Retief. Hierdie keer nie 'n dagboek nie, maar 'n gedenkskrif wat, behoudens 'n kort latere aanvulling, in 1843 in Pietermaritzburg geskryf is, en bedoel is „voor mijn familje, kinderen en kints kinderen die tans nog in de binnelanden woonagtig zijn.''

Hoewel dit reeds in die negentiende eeu in druk verskyn, is die oorspronklike eers in die jare dertig ontdek en in 1939 in sy oorspronklike vorm gepubliseer. Dit is nie groot van omvang nie, sowat sestien bladsye, maar in sy onopgesmukte eenvoud een van die mooiste verslae van die Groot Trek. Sy verlaat die Kolonie in geselskap van 'n klein groepie waens wat aan Sandrivier by die Retief-trek aansluit en later al die lotgevalle van hierdie trek in Natal meemaak.

Op die eerste gesig lyk dit onbeholpe wat styl en sinsbou betref, byna sonder enige leestekens, maar tog besit dit 'n wonderlike eenvoudige seggingskrag en 'n vermoë om te vertel wat aan die geskrif van Trigardt herinner. Die omgewing van Rietrivier beskryf sy as „een land dor sonder hout of mis waar het gras soo hoog stont wat wij noulijk de kinderen en het vee konde vinden.'' Treffend is haar beskrywing van die groot moord: „ . . . den 17 Febriearij viel de kaffers ons aan O droevige Nagt waar soo veel martel bloet vergoten werd twee honderd onnosele kinderen vijf en negentig Vrouwe en drie en dertig mans zijn gevallen in de onsaglijke euwighijt door de bloed dorstige heijdens . . . ag het was bijna ondraaglijk voor vlees en bloet om de volgende morgen de schrikkelijke toneel te aan schouwen en een wagen vont men 50 dooden het bloed vloeijde van het naat van den sijl tot op de onderste velling ag hoe

naar en treurig was het tog om al de dooden en gekwesten te sien . . ."

Nog meer voorbeelde kan aangehaal word. Veral haar beskrywing van die groot brand in hulle laer te Pietermaritzburg is pakkend. Hier ongetwyfeld iemand met ingebore skryftalent.

Van die tog van die wenkommando, die aflegging van die gelofte, die Sondagslag en die gebeure by Dingaanstat het ons die dagverhaal van Jan Gerritze Bantjes, sekretaris van Andries Pretorius. Dit is 'n goedgestelde, duidelike verslag van iemand wat feitlik skrywer van beroep was, van groot historiese betekenis. Maar aangesien dit 'n min of meer offisiële stuk is, op bevel van Pretorius opgestel, mis dit myns insiens die spontane direkte ontboeseming wat ons in die ander Voortrekkergeskrifte vind.

Dan bestaan daar nog 'n aantal persoonlike briewe van Trekkers wat ons weens gebrek aan ruimte nie hier kan behandel nie. Ten slotte kan die vraag gestel word of daar geen digwerke uit die Voortrekkertyd oorgebly het nie. Susanna Smit het ongetwyfeld 'n sterk digterlike gevoel gehad. Sy skryf heelwat verse van 'n godsdienstige inhoud in haar dagboek af en maak ook 'n aantal eie gedigte van dieselfde aard. Dan het Preller ook moeite gedoen om liedere te versamel wat sommige persone nog uit die Trektydperk kon onthou. (Sien Voortrekkermense I, bylae III.)

As 'n geheel geneem is die mees opvallende eienskap van die geskrifte van die Voortrekkers die religieuse kleur daarvan. Hulle taal is opvallend suiwer van Anglisismes en ander invloede. Daarenteen is dit sterk beïnvloed deur die taal van die Statebybel. Dit bring ons veral diep onder die indruk van die mooi innerlike beskawing wat hulle in staat gestel het om die Groot Trek tot so 'n hoë sedelike peil te verhef.

Poësie

J. D. du Toit (Totius)

BY DIE OORSPRONG VAN DIE JORDAAN
(Fragment)

HERMON

I

Hermon, koning van die berge,
in jou wit paleis,
wit van sneeu en ys —
ver vandaan het jy
al my oog getrek
en my hart gewek.

Nob'le berg, blank teen die blou.
Uit die oneindigheid
daal daar op
jou drieling-top
stilte en majesteit.

Jou geselskap is die wolk
wat jou kruin omkroon.
Majesteiteliker nog
sit jy dan
hoog ten troon —

tot die stormweer kom
en die sneeuvlok waai
in die hoë wind.
Dan gedenk jy mild'lik aan
die Jordaan, jou kind.

* * *

Uit jou kelder,
deur 'n rotspoort
stroom die helder
kristallyne
water voort;

dán geskeie,
dán weer een,
speel dit oor die
blanke keie
tussen blomgoud heen.

Skugter naadrend
langs die vore,
staan ek plots'ling
voor 'n bron-aar
groot gebore!

'k Hoor 'n dreuning
opwaarts dring.
'n Geworstel en gewring:
Kolk by kolk die
stort verby . . .
Die Jordaan is vry!

Bo dié waters wat
stoei en spat,
steil en trots,
rys die Rots
van die afgod Pan.

II

PAN

Hoog in die rots gekap,
en bo dié watergrot,
daar is die nis van Pan,
die bome- en stromegod.

Hier is hy bly, hier spring
hy met sy nimfe rond.
Die strome- en bosgebied —
dis sy gewyde grond.

Die water en die wind,
die vuur van sonneskyn,
die stukrag van die boom,
die maan wat groei en kwyn,

die krag van die natuur
wat bots en bruis en spuit —
dis Pan se glorie, en dit
vertolk hy op sy fluit.

Hier dwing die skepping na
die paradys terug;
hier word die fantasie
gebreidel in sy vlug,

want hier's dit werklikheid,
hier kan ons sien en tas
hoe skoon die wêreld in
die skeppingsmôre was.

Musiek van waters wek
'n wilde melodie;
langs bome en bosse trek
'n blare-simfonie.

Saans as die koelte waai
van Hermon's hoë kruin,
dan wandel sag en soet
'n vesper deur die tuin.

III

CAESAR

Die eerste grootmag het gekom
en sy aanbidding: die Natuur.
Solank as hier die wêreld duur,
sal hul vir hom die wierook brand.

Maar wat sien ek bo-op die Rots
van Pan verrys, subliemlik wit? . . .
Hier word die Caesar-vors aanbid
by offergeur en tempelsang.

Dit is die tweede en laaste god:
Caesar, die Mens, die gulde Son
en sy aanbidding. By die bron
van die Jordaan is hul vereen.

En tussen groen van struikgewas
en bome lê die marmerstad.
Philippus het die blanke skat
na Caesars hoë naam genoem. [1]

---

1) Caesarea-Philippi.

IV

STOFVERERING

Nou staan ek voor die tempel. Op
die gewelvlak staan ingegrif
in helder-sigb'Re letterskrif:
Ter ere van die mens.

Terwyl ek nog verwonderd staar
en in die tempel binnegaan,
sien ek 'n marmerbeelt'nis staan
in smettelose wit.

Die priesters buig vriendlik as
ek uitvra na die bloesemwit;
en sal hul altyd hier aanbid,
as jare kom en kwyn?

Sy glimlag oor my ongeloof:
„As ek my wierook op laat veer —
die aarde is dan geen aardse meer,
en al die mense aanbid.''

* * *

Dan tree ek in die tempeltuin.
Hier woon die godheid buitekant.
Hier staan hy nie in vaste stand,
maar huppel deur die bos.

Dit is die krag wat nooit mag rus.
Die mense jaag daar altyd, om
die Pan-god op die spoor te kom —
om self dan god te wees?

Hy het geen priesteres wat in
'n tempelhal die wierook swaai;
die wind wat in die bosse waai,
deurgeur sy erediens.

By skares wat sy lof bly sing,
hom immer nog te voet wil val,
is nimfe en feë sonder tal —
wat in sy tempel dien.

V

GODESKYN

Lank het my oog gestaar
ver oor die wye kom
van die Jordaan,
tot teen die berge wat
in halwe kringloop langs
die noorde gaan, —

om dan te peins, terug
te sink in wat verby
is, wonderbaar.
Daar's die Jordaan nog, diep
omlaag, ginds Hermon hoog —
dis alles daar.

Maar waar is Pan? En waar
die Caesar met sy ryk
en godeskyn?
Onvindbaar het hulle in
die wilde maalstroom van
die tyd verdwyn.

En wat is Banias? [1]
'n Enk'le krot van klei,
'n blanke suil
oordwars gemessel in
die wank'le muurtjie waar
dit skaamrig skuil.

'n Steengroef is die straat;
standbeelde is boustof vir
die Arabier;
met lig-groen waters pers
deur die ruïnes heen
die jong Rivier.

---

1) Vroeër Caesarea-Philippi.

Toon van den Heever

DIE MEEU

Kyk hoe vou hy sy vlerke en stort in die blou, soos
een woord in 'n stilte
En haal daar sy skatte van silwer wat sidder.
Hy sweef soos 'n droom langs die kam van die brander
Wat hy streel net so raaklings aan hare en wang.
Sy skaduwee skuif oor die sneeu van die branding,
Verskiet oor die goud van die duin soos 'n sug in die skemer.

Te skoon was die wonder:
Met die kryt van 'n spyker op sinkplaat,
'n Klag oor die siel wat hy nou verbeur,
Stort hy hom log op 'n vinder van aas,
Versluk hom aan stinkende afval.

Ek hou van die meeu want die meeu is so menslik.

UITTREKSELS
UIT
DIE SPEELMAN VAN DORESTAD

(Eens was een cytharist, dats te seggen die snaerspel can, die over meer tooch . . . . .

—JAN MATTHYSSEN.)

DIE SPEELMAN BIEG

. . . .
. . . .
. . . .

Daar het my siel
Ontluik want daar het 'k Gretschen eers gesien
En pyn en vreugde het my hart deurpriem.
Gebenedy sy Keulen, wonderstad,
Wat so 'n blom kon kweek, so skoon, so teer,
So amper bowewêrelds soos 'n lied,
So onverwags dat ek kon droom ek droom
En bly kon sug as ek ontwaar ek waak —
Selfs die ou Ryn, toe sy haar roksoom lig
Om uit die boot te klim, wou weelde steel
En prewel sug-soen klankies teen die kiel.

Ek 't haar *sien* speel, *gesien* hoe dat sy sing
Want ek was doof en dood en heel my siel
Was in my oë saamgekramp. Die harp
Leun teen haar bors — O was ek maar die harp!
Wie sou nie sing as hy die hemel smaak,
Wie sou nie sidder as die nag se glans
Wat in haar hare woon sy wange streel?
Kyk hoe haar vingers oor die snare dans,
Haar pols buig sierlik soos 'n hings se nek;
Sy's onbewus een ryk belofte — Ho!
Die drome laat my duisel as ek dink;
'n Woud van kerse moet ek brand en bid
Weens daardie *stabat mater* ongehoor!

Ek het aanbid soos mens die Moedermaagd
Vereer — van ver, met wyding na aan vrees;
Vir altaar slegs 'n hart so ligtelaai
Dat kerse tog sou doof. Skoorvoetend bied
Ek toe my offer: net 'n siel wat sug,
Wat voor haar venster aan haar hulde bring
En in die maanlig van sy liefde sing:

LIED VIR GRETSCHEN

Die Sanggod laat sy hande hang
    As my geliefde speel;
        Die nag begin
        Haarself bemin,
Stryk saggies oor haar eie wang
    En tawwerd van fluweel
En glimlag tussen waak en slaap
    Oor die woeker wat sy win.

Die Sanggod hang sy skilpad-lier
    Aan die komeet se kuif,
Die sterre knipoog van plesier
    En al die wilkers wuif,
        Staak hulle skinder-fluister . . .
Selfs die stilte hou sy asem op
    as hy na my Liefste luister.

* * *

Die luik beweeg, die blinde venster leef!
Sy neig terneer en glimlag oor die tuin
Terwyl die maan jaloers haar oë soen,
Terwyl die wufte wind haar hare streel
En beeldhou met die kleed wat haar omhul.

* * *

DIE NOODKLOK

Die stad lê stom as ek brom, as ek brom
En borste laat krimp van die vrees;
Ek meld die mare: die vyand kom
Om smeltkroes en vysel te wees.

Omgord julle lend'ne, O poorters, en stry
Vir bestaan en vir huis en vir haard,
Vir die reg van jul meisies om maagde te bly
Want ek sing van die reg van die swaard.

Ek sing van die kling, van moker en byl
In heidense hordes se hande,
Van die trillende spies en die smeulende pyl
En die bronstige bruis van die brande.

Ek grom in my gramskap oor wasdom wat kwyn,
Oor die snikke van wese wat ween,
Oor akkers wat braaklê, oor smart en oor pyn
En hoon wat die harte versteen.

Omgord julle lend'ne, O poorters, en stry
Vir die toekoms, vir huis en vir haard,
Vir die keuse van meisies om maagde te bly
Want ek sing die beding van die swaard!

* * *

SEGELIED VAN DANA DIE DEEN

Ha, Rafie, jy sien hoe Dana drink
By die lig van dakke wat brand!
Kom, kom, vul die beker; skink deerne, skink
Dat dit skuim! Of bewe jou hand?

My drake se buike rommel hol
Daar onder by die strand,
Maar Dana stop hul muile vol
Met die oes van 'n held se hand.

Met rook haal ek die bynes uit,
Sal ek wag as die bye ween?
My drake word swanger van oorlogsbuit,
Die moker se salige seën;

My drake gaan die maanpad seil
    — Ha, kyk hoe diep hul gang! —
Na die goue mark van Londen pyl
    Met my terugvrag van gesang!*

Met 'n lading van goud en silwer en wyn,
Van mollige maagde 'n paar dosyn
Met hare so git soos 'n raaf se glans
Of so lig soos die lig wat op koring dans;
    Strammes vir arbeid, slankes vir lus,
    Vir die bruisende beker en gloeiende kus;
Kom koop julle keuse, betaal my prys:
Diens vir die koeistal of paradys,
Met hare so git soos 'n raaf se glans
Of so lig soos die lig wat op koring dans!

By die goue baard van die Dondergod,
    Wat 'n slag het Dana geslaan!
Gehuil wat opgaan? Dis my gebod,
    My lied aan die laggende maan!

* * *

(*) Toe koopvaarders uit Noord-Nederland 'n Engelse hawe aangedoen het, het 'n bekeersugtige Engelse Biskop gesê: „Vul hulle skepe met salige gesange!" Londen was destyds 'n wêreldmark vir die slawehandel.

GEBED VAN DIE SPEELMAN

Geknakte speke van die son wat sink
    Sprei waaiers oor die slagplek van die dag,
Die beker van die weste 's vol geskink
    Uit die wynpers in die voorpoort van die nag.

Groots is die winkel waar U vonke sproei
    En donderhoue van U moker dreun;
U sweis die toekoms, laat die hede gloei
    En breek weer af wat op U werke steun.

U is self kennis; wat sal ek vertel,
    Wat van U vra wat al my node ken?
Die paap sê: „Bid as Hy jou siel verknel
    En prys Sy naam dat jy Sy guns kan wen."

Vir my is dit 'n laster. Moet ek ween
    En U met woorde loof, U paai, U vlei
En voor U kruip soos voor 'n dolle Deen
    Wil ek U roede en U hand vermy?

U naam is Liefde; waarom skep U smart
    En skei die siele wat U wese voel?
Die Almag self; tog kan die Bose tart
    Met struikelblokke voor U hoë doel?

Of is die doel nie hoog nie, slegs die luim
    Van onbeperkte mag se willekeur
Wat uit verveling skep en dan tot skuim
    Die skulpies van sy skepping vryf en skeur?

U is die kennis. Sal ek U beleer
    Of met my raad U voorbestemming dwing?
    Vir my is dit 'n laster — maar ek sing
Omdat my hart so wond geslaan is, Heer.

T. J. Haarhoff

ABELARD

En sal die mense altyd misverstaan?
O, eensaam, eensaam is die weg van hom
Wat tot sy medemens 'n pad wil baan
En eenheid tussen God en mens verkry —
Eensaam deurdat hy eensaamheid wil my.
O bitter ironie! Aanskou die man
Wat eens die Gees deurgrond het wat daar was
In Jesus, en aldus die blinde las
Van al sy mede-mensdom mee kon voel,
Verstand 'n kleinood en soos goud sy hart.

Helaas, laaghartig in die grof gewoel
Van godgeleerdes, hoe die Nyl kan gryns —
Gifdampe op die son beplasde gras
Rein-welig waar die Kersie-bome bloei.

Blind-vroom die vrees wat eerlikheid verfoei
Om vorme vas te klem; want al die hoon
Word in die naam van God se Kerk betoon.

O Heer, moet dit dan wees? Hoe lank nog, Heer?
Moet dit dan wees dat as die Godlikheid
Herleef in menseharte, immermeer
Die woede van die misverstand (helaas!
Te hoog vir sy begrip, verblind deur stryd
Is daardie Gees) met woeste piëteit
Verniel wat hy die meeste nodig het?
Nog altyd Heer? Moet ons aldeur die Kruis
Hier, waar die oorlogsdomheid dreig en druis,
Telkens sien oprig en diegene wat
Die Hemelse Gesig aanskou het, gaan
Waar Golgota hul beendere vergruis?

DIE PYNKA VAN HORATIUS

Dis rose wat uitbundig rank
Oor daardie grot so lieflik-koel,
Maar wie's die slanke jongeling,
Geparfumeer, en wat's sy doel

So dringend by jou? En vir wie
Bind jy die goue lokke nou,
Sindelik, kunstig? O, ek weet
Hoe hy, ontnugter, oor ontrou

Sal kla, die arme stommeling
Dat sulke storms onstuimig woed!
Ag wat jou gulde jeug geniet,
Ag wat in simpelheid vermoed

Dat jy maar altyd só sal bly
Bevallig in bekoorlikheid,
Jou hart vir hom nog altyd vry
Jou tyd nog immer ook *sy* tyd!

Omglans nou deur jou glimlag weet
Hy min van weersverandering,
Verraderlik. Maar ek vergeet
My eie skipbreuk nooit. Ek bring

'n offer in my dankbaarheid
Aan Hom wat red uit storm en vloed,
En my laat glimlag ná die stryd
Oor woestheid van die jongeling-bloed.

’n Suid-Amerikaanse Vers

Vertaal Deur Uys Krige

LENTE EN KIE

Deur JORGE CARRERA ANDRADE (van ECUADOR)

Die amandelboom het vir haar ’n rok gekoop
om in aangeneem te word. Voor elke deur
veil die mossies die groen ware op
van haar, die Lente, wat al lank
ál haar wit klere verkoop het, haar wintermaskers;
en al wat sy nou nog kan doen
is om vlagies propaganda
in elke hoekie in te waai.

Riete van glas. Vlesse parfuum oral uitgestort.
Blomtapyte waarop die kinders skool-toe kan gaan.
Groentemandjies. Wandelstokke
van die kersiebome. Lompe handskoene
van die eend op die dam. En ’n reier: sonsambreel wat vlieg!

Tikmasjien van die wind deur die blare,
inventaris wat soet ruik.
Kom kyk na die vertoonvenster van die nag:
’n diamantkruis, klein rooi lanterns
en van edelgesteentes ’n rosekrans.

Maartmaand het vonk gevat in die gras
en die nuttelose ou populier het ’n groen bril opgesit.
Na ’n paar maande sal die Lente
bottels ingelegde vrugte bestel,
druiwe — gloeilampies van soet kristal —
en goue blare om al die droefheid in toe te draai.

Boodskap gestuur deur Prof. J. D. du Toit (Totius) by geleentheid van die onthulling van gedenkplaat op die graf van wyle Jan F. E. Celliers, 4 Junie 1949

„Dit is vir my 'n vreugde dat die nagedagtenis van Jan Celliers geëer word. Jammer dat ek nie teenwoordig kan wees nie. Mag ek dan langs hierdie weg 'n woordjie laat hoor.

Wat ons dankbaar herdink, is die hoogstaande persoonlikheid en digterskap van Jan Celliers. Graag sou ek iets wil sê oor hierdie beminlike en tog ook karaktervaste persoonlikheid, maar ek wil geen inbreuk maak op die beskikbare tyd nie.

Wat Celliers se digterskap betref, dié is só eg. Hoef dit nog gesê te word? Ons besef dit diep as hy ons inlei in die wordingsmomente van enkele van sy gedigte. Ten eerste is daar die eerste sieningsakte, meestal 'n flits. Ten tweede, die haastige optekening, soos hy self sê: „Op 'n koevert of enige stukkie papier." (Die eerste woorde van die gedig het somaar mét die siening gekom.) Ten derde die „tydgenoegsame" aanvoeling van die hele situasie. „Tydgenoegsaam" is die woord van die digter self. Hy korrigeer homself ewenwel, want „in werklikheid," sê hy, „ry die ding my van dié oomblik af en moet ek elke oomblik weer opskrywe."

Alles so eg en reg. Hiermee is 'n groot digter gesignaleer!

Laat die jare kóm, laat die jare gáán — oor ons volkslewe sal Jan Celliers se digtergestalte altyd berg-hoog verrys.

J. D. DU TOIT.

In 'n naskrif skrywe Totius as volg:

Jammer weer dat ek nie dáár by julle kan wees nie. Sal daar miskien 'n oomblikkie gevind word om bowestaande stukkie voor te lees? Ek voel dat ek dit aan Jan Celliers verskuldig is."

DIE SPIEËL

'n Tragiese Blyspel

deur W. A. de Klerk

(Opvoerregte voorbehou)

PERSONE:

Mien Franken .... *Toneelskryfster, ens.*
Tina .... *Haar bediende.*
Babs Tredoux .... } *Verloofdes.*
Dirk Ensink .... }

TONEEL: 'n Moderne woonstel.
TYD: Halfagt op 'n naweeksaand in die winter.

As die skerm opgaan, sit Mien behaaglik opgekrul in 'n leunstoel voor 'n elektriese verwarmer. Sy is 'n vrou van treffende voorkoms, 'n sterk, oorheersende persoonlikheid, ongeveer vyf-en-dertig. Sy sit verdiep in 'n boek en rook met behulp van 'n steeltjie wat sy in die een hoek van haar mond vasknyp — so met 'n hoek van vyftig grade. Tina dek nog tafel af. Die radio speel 'n deuntjie.

MIEN *(sonder om op te kyk)* . . . En jy sê toe jy't die opvoering geniet.

TINA *(sug):* Ai, juffrou Mien . . . *(maak klaar).* Daar waar die mense vir Stolz wegja . . . en Engel na hom kom en hy so eensaam is. Ag, ek het tog alte lekker gehuil. Sowaar.

MIEN *(glimlag wrang).*

TINA: Ek was darem so bly dat juffrou Mien vir my nog 'n plekkie kon vind *(pouse).* En die koerante sê nog altyd sulke mooi goed van juffrou Mien, vanaand weer. Ek kan nie reken hoe juffrou Mien dit regkry om sulke oulike goed te skrywe nie.

MIEN *(met 'n kort suggie, ingedagte):* Raai, ek wonder my ook partykeer *(pouse).* Hoe het jy van mnr. Ensink gehou?

TINA: Alteveel. Hy is darem so 'n mooi man . . . as juffrou Mien my sal verskoon dat ek dit sê.

MIEN *(glimlag soos voorheen).*

TINA: 'n Beter een om Stolz te speel kon juffrou Mien seker ook nêrens gevind het nie.

MIEN: En Engel?

TINA: Engel? Ja, reken nè, juffrou Babs was ook sommer rêrig oulik, nè? Sy en mnr. Ensink pas ook so mooi bymekaar. Wanneer trou hulle nou, juffrou Mien?

MIEN *(haal haar skouers op):* Weet nie. *(Blaai in haar boek.)* Reken jy werklik hulle pas bymekaar?

TINA *(uit die veld geslaan):* Hoe meen juffrou Mien nou?

MIEN *(kyk op):* Tina, jy moet maar klaarmaak en toesluit, nè? Vanaand wil ek nie gesteur word nie.

TINA: Ja, juffrou Mien.

MIEN: Die afgelope weke het dit maar dol gegaan.

TINA: Ja, juffrou Mien *(pouse).* Al die opvoerings en die goeters en die mense.

MIEN: Jy kan maar koffie in die fles vir my gooi.
TINA: Ja, juffrou Mien. Toebroodjies?
MIEN: Miskien tog. Ek gaan nie vanaand werk nie . . . maar naghonger is ook een van my swakhede. Ek het so baie.
TINA *(lag)*: Ag, vadertjie myne!
MIEN *(blaai in haar boek)*: Hoor jy nie wat die mense alles pruttel nie?
TINA *(tel haar skinkbord op, staan)*: . . . Hoë bome vang maar ammelewe baie wind, soos my oorleë pa altyd gesê het. Dink maar aan Burgemeester Stolz, juffrou Mien.
MIEN *(sag)*: Arme Stolz. *(Meteens)*: Dankie Tina.
TINA: Ja, juffrou Mien *(verdwyn met haar skinkbord na binne)*.
MIEN *(rook ingedagte, sug)*: Ja.
Die voordeurklokkie lui.
MIEN *(skrik en knoop haar woorde; sit dan beweginglоos, slegs 'n oomblik vertwyfeld)*.
Die klokkie lui weer.
MIEN: Vervlaks . . . *(gooi haar boek vies neer, stap na die deur en sluit oop; weer net 'n oomblikkie uit die veld geslaan as sy sien wie die gas is, dan dadelik weer in beheer van die situasie)*: Hallo Babs.
BABS *(op; sy is baie jonk en mooi, en het dit maar alte duidelik erg op haar senuwee)*: Goeienaand . . . *(sy staan, selfbewus)*: Ek het maar net . . . gekom om. Ek wou . . . *(swyg)*.
MIEN *(gemaklik)*: Sit tog.
BABS *(staan, met asem wat swaar kom, steek haar hande in die sakke van haar pelsjas)*: Ek was . . .
MIEN: Ek is jou so half-en-half te wagte gewees.
BABS: Ek?
MIEN: Sit. Dáár is 'n lekker stoel.
BABS *(kyk gespanne in die kamer rond, gaan sit dan versigtig op 'n bankie)*: Wel, ek het nie eintlik gemeen om te bly nie. Ek . . .
MIEN: Mooi pluimpie vir jou in Horison vanaand. Van Raan sê jou Engel was onverbeterlik. Gesien?
BABS *(klou haar sakdoekie styf vas)*: Dink U ook so?
MIEN *(krul haar weer behaaglik op in haar leunstoel, rook in stilte)*: Jy was goed, ja. Ek het dit aan jou al gesê. Ek sou jou ook nie vir die rol gekies het as ek nie geweet het dat jy dit sou kon speel . . . soos ék dit wou hê nie.
BABS *(nouliks hoorbaar)*: Dankie.
MIEN: Kind, jy sit so ver van die verwarmer af.
BABS *(bloos)*: Ek kry nie eintlik koud nie.
MIEN *(bestudeer die meisie 'n oomblik)*: Bly dis alles verby?
BABS *(bestudeer haar naels; dan met 'n vlietende, byna bitter glimlaggie)*: Verby?
MIEN *(sug)*: Ek is *(pouse)*. G'n mense wat alles in so 'n opvoering moet ingaan nie. Vanaf die eerste woord op papier, tot die laaste skerm . . . en wat dit alles meebring.
BABS *(lag senuweeagtig)*: Ja!
MIEN *(kyk skuins na haar)*: 'n Mens sit alles wat in jou is daarin, alles.
BABS: Ja. *(Pouse.)* Wel, dis seker die moeite werd . . . *(weer met 'n sweem van bitterheid)* as alles so goed slaag soos Burgemeester Stolz.
MIEN: Of dit werklik geslaag is, sal die toekoms alleen bewys.
BABS: Ja, maar tog . . . *(swyg weer en strengel haar vingers inmekaar)*. Ek reken jy behoort baie tevrede te wees.
MIEN: Ekskuus, sal jy nie rook nie?
BABS: Ek rook nie.

MIEN: Verskoning, ek het vergeet.

BABS *(kyk op, impulsief):* Mej. Franken . . . ek . . . *(soek na woorde).* Ek weet nie hoe ek dit moet stel nie.

MIEN *(met 'n vlugtige blik na haar):* O, terloops, ek wou jou nog gevra het: het jy gelees wat hulle in Daeraad van die opvoering skryf? Onderhoud wat ek hulle toegestaan het.

BABS *(gespanne):* Nee . . .

MIEN: Ek kan gerus vir jou dit voorlees. *(Tel onverskillig 'n tydskrif van 'n tafeltjie langs haar stoel op, blaai daarin.)* Die gewone inleiding . . . Dan: „Gevra of sy tevrede was met die vertolkings het mej. Franken verklaar dat sy dit wel is. Dirk Ensink se Burgemeester Stolz was Stolz soos sy dit gekonsipieer het en Babs le Roux se Engel was ook getrou aan die skryfster se bedoeling . . ."

BABS *(met moeite):* Tredoux . . . !

MIEN *(kyk op):* Tredoux?

BABS *(bewe):* Dit was nog altyd Tredoux gewees!

MIEN *(lag gerusstellend):* Natúúrlik. Ekskuus kindjie, ek vergeet altyd jou naam. *(Pouse.)* Julle noem mý gewoonlik „Mien."

BABS *(stu aandriftig voort):* Mej. Franken, ek het gekom omdat ek . . . nie langer durf stilsit en sien hoe . . . *(byt haar lip vas).* Ek kan nie!

MIEN *(staan driftig op):* My liewe mensie, jy het dit so op jou senuwee! Wat op aarde makeer jou?

BABS *(bars in trane uit).*

MIEN *(bekyk haar met 'n soort literêre afsydigheid):* Toenou, toenou . . .

BABS *(spring op, teuelloos, onder trane):* Ek kan dit nie langer verduur nie! Dwarsdeur . . . van die begin af . . . Mense het my gewaarsku . . . Ek het geweet dit gaan gebeur . . . !

MIEN *(meedoënloos kalm):* Moenie so te kere gaan nie.

BABS: . . . En ek het Dirk so lief! . . . Maar, ek het nag vir nag gesien hoe hy onder jou invloed gekom het . . . En ek wou dit nie glo . . . my wysgemaak dit is nie so nie. En vanmiddag het hy na my gekom . . . en my gesê dat hy verlief is op jou. En ons het op trou gestaan . . . ! En jy het geweet dit gaan gebeur . . . en nie omgegee hoe jy mý geluk vernietig nie!

MIEN: Hou op, om vadersnaam.

BABS: Ek sal nie ophou nie. Watter reg het jy gehad om tussen ons te kom? Jy's ouer en baie meer ervare as hy . . . En jy't geweet jy kan met hom maak net wat jy wil.

MIEN *(lag):* Dis geen kompliment vir hom nie!

BABS: . . . En nou het ek gekom om aan jou te sê dat ek nie gaan stilsit nie, verstaan? Ek gaan veg. Ek sal teen jou veg . . . al is jy ouer en sterker as ek. Jy het dit met ander al reggekry . . . maar nie met my nie!

MIEN: Veg? *(kyk skuins na haar en glimlag vinnig).* Ander het dit al probeer, kindjie.

BABS *(sit weer en snik saggies):* Watter reg het jy? . . . Watter reg het jy? Wat het ek aan jou gedoen?

MIEN: Bedaar tog, bedaar.

BABS *(snik sag, droog dan haar oë af).*

MIEN: Jy wen jou so onnodig op.

BABS *(flouer):* Dit is nie onnodig nie. Jy weet nie wat daar alles tussen my en Dirk . . . *gegroei* het nie.

MIEN: Winters snoei mens gewoonlik. *(Saaklik)*: Dirk is 'n grootmens. 'n Uitgegroeide man.

BABS: Ja, maar . . . *(weer met 'n skielike opwelling van gevoel):* Wát gaan jy daaraan doen? Ek kán nie van Dirk afsien nie!

MIEN *(steek 'n nuwe sigaret op):* My liewe mens . . . *(waai haar vuurhoutjie dood)* . . . julle jong mense neem die lewe ook glad te ernstig op. Neem nou maar my raad, en ek sê dit in alle opregtheid aan jou, moenie jou te maklik aan die eerste die beste mansmens wat op jou verlief raak vasknoop nie. My hartjie, raai *(druk haar hare agter vas),* die lewe het my nou al geleer dat twee eers behoorlik moet uitkruip vir hul suiker voordat hulle hul velletjies bymekaar gooi — soos die oumense altyd gesê het, en as jy die uitdrukking sal verskoon. En wat my betref *(met 'n dodelik sjarmante glimlag)* nou-ja, soos jy ook seker nou al teen dié tyd weet is dit miskien weer 'n geval van „Maar de duif vond geene rust voor het hol van haren voet" — soos my ouma maar altyd in haar rype wysheid verklaar het.

BABS: Jy's ligsinnig!

MIEN: Inteendeel. Ek herinner jou maar aan G. B. S. wat gesê het: „My method is to take the utmost trouble to find the right thing to say, and then to say it with the utmost levity."

BABS: Jou ewige spitsvondighede! *(Pouse.)* Ek kan nie glo dat jy hom werklik liefhet nie.

MIEN: Waarom nie? Wat makeer ek dan? Is ek gebreklik?

BABS *(kyk haar aan):* Geweteloos.

MIEN *(lag):* Spyt my waternat, maar jy dwing dan só om in my vonke te bly.

BABS: . . . Jy't alles vooraf beplan, stap vir stap!

MIEN: My hartjie, die mens wik maar God beskik.

BABS: Hou God se naam liewer daaruit! Mans? . . . Jy met jou . . . *bonte* verlede.

MIEN *(glimlag suur):* Hoe ookal, ás daar dan iets tussen ons bestaan, herinner ek jou net daaraan dat dit hy is wat eerste sy lyf wolhaar gehou het.

BABS *(na aan trane):* Dan erken jy dit?

MIEN: Wat?

BABS: Dat hy . . . dat jy . . . dat julle verlief is op mekaar?

MIEN *(trek haar mond op 'n plooi):* Verlief? Nóu . . .

BABS: Dis wat hy te kenne gegee het.

MIEN *(lag musikaal):* Die stouterd! Hy kom verniet so beskimmeld voor.

BABS *(bedwing haar trane met moeite):* Jy spot . . . met iets wat *heilig* is. Dis omdat jy nog nooit geweet het wat dit is om werklik . . . lief te hê nie!

MIEN *(die woorde raak haar, onverwags; sy staar Babs aan):* So?

BABS: . . . Ek glo nie jy kan hom ooit liefhê, soos ek hom liefhet nie.

MIEN *(stil):* Waarom nie? Wat makeer ek?

BABS: . . . Jy weet nie wat ons vir mekaar al beteken het nie.

MIEN: Beteken ek niks vir hom . . . en hy vir my nie? *(langsaam, oorwoë).* Ek kan hom baie gee, wat jy hom nooit kan gee nie.

BABS *(besef die waarheid hiervan, swyg, snik 'n oomblik stil, beheer haarself dan):* Mien . . .

MIEN *(stil, maar met groot oortuigingskrag):* 'n Mens loop natuurlik nie te koop met so-iets nie, maar die waarheid is dat Dirk oneindig veel geleer het vandat ons mekaar leer ken het. 'n Mens gee natuurlik wat jy kan . . . en met vreugde.

BABS *(geraak):* O, ek weet jy is oneindig meer talentvol en intelligent as ek. En jy het 'n naam . . . dit sekerlik. Ek is . . . seker maar 'n bra eenvoudige brokkie in vergelyking met jou. Maar ek het hom lief.

MIEN *(frons):* Toenou . . .

BABS: . . . Ek is nie besig om myself te bejammer nie. Dit is so. Ek weet dit en dit baat niks om dit weg te steek nie. Ek weet dat dit veral . . . jou intellektuele en artistieke gawes is wat

Dirk aangetrek het. En nou is daar nog boonop die moontlikheid dat jy vir hom die Direkteurskap van die nuwe stadsteater kan kry . . . iets wat hom onuitspreeklik gelukkig sal maak, iets waarvan hy al jarelank gedroom het. Ja, al hierdie dinge . . .

MIEN *(nouliks hoorbaar):* Al hierdie dinge . . .

BABS: . . . Soveel meer as wat ek vir hom kan doen. Ek is arm in vergelyking met jou, Mien. Ek weet dit. Maar God hoor my, een ding is seker: ek het Dirk waaragtig lief.

MIEN *(kortaf):* Jy sê dit asof die moontlikheid dat daar so-iets by my kan bestaan hééltemal uitgesluit is.

BABS: Nie dit nie, maar . . . !

MIEN: . . . Wat het ek anders as jou versekering van hierdie . . . wonderlike liefde van jou?

BABS *(kyk haar aan; dan stil):* Jy het meer as my versekering. *(Pouse.)* Jy het my woord.

MIEN *(ligtelik):* My hartjie, ek vrees jou woord is nie genoeg nie.

BABS: En tog glo jy my.

MIEN: Seker? *(Pouse.)* Dit moet ons nog uitvind.

BABS *('n skielike lig in haar oë):* Ja, jy glo my, Mien.

MIEN *(met 'n tikkie spot):* Is jou liefde ook van die lankmoedige en vriendelike soort . . . nie jaloers nie . . . soekende nie die eie belang nie?

BABS: „. . . Bly met die waarheid!"

MIEN *(met 'n soort ligte erns):* In daardie geval, Babs, sal jy seker niks doen of verlang van hom wat sy toekoms of sy geluk kan benadeel nie.

BABS *(snap waarheen dit gaan):* Julle sal moeg raak vir mekaar!

MIEN *(gelykmatig):* Al sou dit so wees, dan het hy tog sekere drome vervul gesien . . . verskoon tog maar die digterlike trant! . . . het hy iets tasbaars wat hy as wins behou; al het hy nie . . . *(sy glimlag wrang)* . . . nie vir my nie!

BABS *(bewoë):* Vir jou?

MIEN: Ontken jy dit, Babs? Dat die aanstelling by die stadsteater vir Dirk 'n kans is wat hy met beide hande moet gryp?

BABS *(antwoord nie, laat haar kop sak):* Daar is ander dinge . . .

MIEN: 'n Mens moet nugter oor hierdie sake nadink.

BABS *(stil):* 'n Verhouding het meer as een kant. Daar is meer as een mens daarby betrokke.

MIEN *(kyk haar ondersoekend aan):* Ek is tog ook 'n mens.

BABS *(kyk na haar byna pleitend):* Jy het soveel ander dinge! *(Pouse.)* Mense eer jou, jy het gawes . . .

MIEN *(kyk na haar, dan stil):* Hoe min weet jy van my af. Jy reken nie dat ek ook . . . eensaamheid ken nie? Dat dit geweldig vir my beteken om te weet dat ek nog in staat is tot 'n emosie waarvan ek al byna vergeet het.

BABS *(met nadruk):* Is jy . . . Mien?

MIEN: Ek meen so. *(Pouse.)* Hoe ookal, jy sal met my saamstem dat dit tog Dirk en sy belange is wat die deurslag moet gee. Is ons daaroor eens?

BABS *(antwoord nie, kyk haar met huiwering en 'n soort haat aan).*

MIEN *(ligtelik):* Ek lees haat in jou oë, verontwaardiging, kindjie!

BABS *(bewoë):* Dit is nie, Mien, maar . . . !

MIEN: Ek neem jou dit nie kwalik nie. Maar so is die ou lewe nou maar eenmaal. *(Pouse.)* Ondanks wat jy mag sê of dink is my gevoel vir hom opreg.

BABS *(met vogtige oë):* Wat is myne, as joue opreg is?

MIEN: „. . . bedek alles, glo alles, hoop alles, verdra alles?" *(Saaklik.)* Het jy hom lief genoeg om te wag, om geduldig te wees?

BABS: Terwyl?

MIEN: Die toekoms jou self leer wat reg is . . . vir hom én vir jou.

BABS: En vir jóu!
MIEN *(met 'n vlietende glimlag):* Vir my ook, ja. Waarom nie. Ek het ook tog reg op geluk, nie waar nie?
BABS: Nie ten koste van ander nie.
MIEN *(langsamer):* Is jy bereid om te wag? *(Pouse; dan herhaal sy die uitdaging.)* Kan wat jy voel 'n proef deurstaan?
BABS: Waarom moet ék dit deurstaan?
MIEN *(genadeloos):* Kán jy, Babs?
BABS *(verward):* Ek verstaan jou nie. Ek weet nie wat jy . . . !
MIEN: So-iets is natuurlik nie maklik nie.
BABS: Dis nie nodig om dit vir my te sê nie!
MIEN *(stiller):* Kan jy?
BABS *(kyk haar vas in die oë, tree nader en staan voor haar; dan teen die emosie, en met diep oortuiging):* Mien Franken . . . jy wéét ek kan! . . . Jy wéét ek kan!

Die voordeurklokkie lui. Die twee vrouens staan nog 'n oomblik vir mekaar en kyk, Babs met diep deinende bors.

BABS: Ek weet dis hy daar by die voordeur.
MIEN: Hy't jou gesê hy kom hierheen? Wat my betref kan ek jou verseker dat dit 'n verrassing is.
BABS: Ek wil hom nie hier ontmoet nie.
MIEN *(kyk haar aan, haal haar skouers op, wys na 'n binnedeur):* Jy kan na die slaapkamer gaan . . . as jy wil.
BABS *(kyk om; fluister):* Ek kan agter uit . . . !
MIEN: Tina het die sleutel. Die slaapkamer is beste.

Die voordeurklokkie lui weer.

BABS *(staan nog 'n oomblik onseker, kyk vinnig en ontsteld na Mien, verdwyn dan in die slaapkamer).*
MIEN *(kyk haar agterna; dan kyk sy na die voordeur, stap soontoe en maak oop).*
DIRK *(binne; hy is 'n praggestalte van 'n man, 'n beskeie, innemende persoonlikheid).*
MIEN *(maak die deur agter haar toe, leun met haar rug daarteen, kyk hom aan):* Naand Dirk.
DIRK *(stil):* Ek moes kom.
MIEN *(kyk hom nog aan met 'n ietwat wrange glimlaggie in die hoekie van haar mond, kom orent en stap dan verby hom):* Kom sit tog. *(Soek 'n sigaret.)* Dis 'n verrassing. Werklik.
DIRK: Ek weet. Ek moes jou eintlik eers gebel het.
MIEN: Ek is bly dat jy gekom het.
DIRK *(stil, kyk haar aan):* Ek is bly dat ek hier is.
MIEN: Wel . . . bly ook dat alles verby is?
DIRK *(dink na):* Ek glo nie. *(Pouse.)* Dit was 'n wonderlike ervaring om Stolz te kan speel.
MIEN: Dit was my voorreg om jou daar te hê.
DIRK *(glimlag):* Ek het maar net gedoen wat jy van my verlang het.
MIEN *(kyk hom vas in die oë, glimlag sjarmant).*
DIRK: Diepe gedagtes?
MIEN: Baie diep.
DIRK: Tot op die bodem?
MIEN *(meteens weer gesellig):* Ek kyk na daardie kuiltjie in jou linkerwang. Dis wat my die eerste in jou aangetrek het *(met goedige spot).* 'n Groot fris lummel soos jy . . . met 'n kuiltjie in sy wang!
DIRK: 'n Engel het my daar gesoen.
MIEN *(byna spottend):* Engel?
DIRK: Terloops, ek het jou boek teruggebring *(haal dit te voorskyn).*
MIEN *(kyk daarna):* Die Nietzsche-biografie. Skitterende werk. Hoe het jy dit geniet?

DIRK: Puik! Ek kan nie begryp dat ek nog nooit tevore daarvan gehoor het nie.
MIEN *(sit die boek met eerbied weg)*: Ja, dis mooi. *(Pouse.)* Ek het iets anders vir jou vanaand . . . as jy belangstel.
DIRK: Ek stel altyd belang.
MIEN *(veelbetekenend)*: Moenie te gou praat nie.
DIRK: Wat is dit?
MIEN: 'n Verhaaltjie . . . *(sy kyk na hom en haar oë fonkel)*. 'n Verhaaltjie . . . 'n *verdigsel* van my eie.
DIRK: 'n Sprokie?
MIEN: . . . wat só na waarheid klink.
DIRK: Laat ons hoor.
MIEN: O, ja, ek wou jou nog gevra het: het jy toe met Babs gepraat?
DIRK *(swyg, kyk na haar, dan stiller; met erns)*: Ek kon nie sake langer verswyg nie, Mien. Dit sou nie regverdig teenoor haar gewees het nie.
MIEN: Natuurlik nie. *(Pouse.)* En?
DIRK: Sy was baie ontsteld.
MIEN *(kyk op)*: En jy?
DIRK: So 'n ding is natuurlik nie maklik nie. 'n Mens bly maar die prooi van allerhande botsende gevoelens. Dit was nie maklik nie.
MIEN: Ek kan goed glo. *(Ligtelik.)* En die vraag is of dit alles werklik die moeite loon, nè? *(Pouse.)* Of hoe sê jy?
DIRK *(nader)*: Mien . . .
MIEN: Ja?
DIRK: Ek sê dit met diep opregtheid: hierdie dae saam met jou, sal ek nie maklik kan vergeet nie. Dis 'n nuwe wêreld wat vir my oopgegaan het.
MIEN: Ek pes clichés!
DIRK *(haal sy skouers op, glimlag verleë)*: Ek is nie bedeel met die gawe om myself uit te druk soos jy nie.
MIEN *(gaan voort met 'n soort gedwonge opgewektheid)*: Kom ons praat liewers oor . . . appels en dissels en hande vol vye. Dis soveel interessanter.
DIRK *(frons)*: Mien . . . *(pouse)* Ek verstaan jou nie.
MIEN: Ek wil jou nog altyd my storie vertel. My *sprokie*.
DIRK *(ook gedwonge gesellig)*: Nou, laat ons dan hoor.
MIEN: Op 'n dag, lank, lank gelede . . .
DIRK *(lag)*: Is dit van dié soort?
MIEN: . . . was daar 'n burger van 'n Stad. Hy was 'n goeie en geëerde man, 'n man met hoë ideale. Een van sy ideale was om burgemeester van die Stad te word . . .
DIRK *(lag)*: Hy laat my dink aan jou Stolz.
MIEN: . . . Hy wou burgemeester word sodat hy 'n groot maatskaplike omwenteling kon teweegbring.
DIRK *(verras)*: Dit ís Stolz?
MIEN: . . . Hy't gesien hoe die burgers van die Stad leef, vasgeknel, klein ratte wat net maar draai soos die groot ratte dit wil hê, siellose bewoners van 'n wêreld van papier . . .
DIRK *(speel mee)*: Prooi van 'n goddelose minderheid!
MIEN: So, Dirk, het my burger die beste jare van sy lewe gewy aan die bestudering van die Stad en sy probleme. Toe daar op 'n dag 'n depressie kom en die Stad swaar getref word, vind daar 'n groot staking onder die werkers plaas.
DIRK: En Stolz lei hulle na oorwinning! *(kyk geamuseerd na haar)*. Ek weet nie wat die doel van die speletjies is nie, maar gaan maar voort.
MIEN: En so word hy Burgemeester . . .
DIRK: Burgemeester Stolz!

MIEN: . . . Só kan hy eindelik sy nuwe bedeling inlui.
DIRK *(glimlag):* En wat 'n bedeling!
MIEN: 'n Nuwe tydperk van verantwoordelike arbeid, vervulde menslikheid.
DIRK *(lag):* Wat nou van die clichés?
MIEN: . . . Maar die belange-groepe kry steun en veg geweteloos terug.
DIRK: Stolz veg soos 'n besetene! *(glimlag).* En hoe het ek nie geveg nie! Ek het party aande gevoel soos 'n lopende atoombom.
MIEN: . . . Hy veg, en het later net één oogmerk: oorwinning ten alle koste.
DIRK: Onvoorwaardelike oorgawe! Nog 'n cliché, Mien.
MIEN: Eindelik die finale oorwinning. Hy heers alleen. Maar 'n verandering het in hom plaasgevind. In die vreeslike stryd, met al die haat en verbittering, het iets van sy eie menslikheid verlore gegaan – sy diep meegevoel vir die „armes van gees."
DIRK: Arme armes. En altyd net ons, nè?
MIEN: Daar groei iets wat Stolz en sy mense skei, 'n muur van verfynde hoogmoed.
DIRK *(lag):* Om vadersnaam, Mien, het jy nog nie genoeg van alles gehad nie?
MIEN: . . . Stolz kan dit nie keer nie. En dan die ironiese einde: die burgers van die Stad werp hom uit, die einste mense vir wie hy soveel gely het en gestry het.
DIRK: Nog 'n cliché. En die laaste dwaling was erger as die eerste.
MIEN: . . . So verlaat Stolz die Stad — 'n eensame banneling *(meteens weer haar gewone self).* Dirk, onthou jy die slottoneel wat hy eindelik besef wat alles gebeur het en hy die waarheid lees?
DIRK: Of ek dit onthou! My hemel, Mien, as ek dit een maal gespeel het, dan was dit seker minstens honderd maal.
MIEN: Nou-ja, nog 'n maal sal jou seker g'n skade doen nie.
DIRK *(lag):* Wat?
MIEN: Ek bedoel dit.
DIRK: Nie hier nie . . . onder vier oë. Ek het 'n gehoor nodig.
MIEN: „The Play's the thing!" my hartlam.
DIRK: Op aarde!
MIEN: Ek bedoel dit Dirkie — net die slottoneeltjie, daar waar Engel by hom kom staan en hom op sy kuiltjie soen en hy haar alles vertel van homself.
DIRK *(frons, skud sy kop):* Ek weet jy's vol kwaste en kwinte, Mien, maar jy sal dit seker verskoon as ek sê dat dit my voorkom asof jy vanaand so effens van jou wysie af is.
MIEN *(glimlag vinnig):* Hartjie, nee . . . Eintlik is ek so nootvas soos kome kan. En al glo jy my nie, maak maar soos ek sê soos jy al gewoond is om te doen.
DIRK *(lag):* Gewoond? Dis vir jou 'n ding, hoor!
MIEN *(met geweldige oortuiging): Asseblief,* Dirk.
DIRK: O *Vrou* . . . !
MIEN *(stiller, met haar magiese, sjarmante glimlag):* Asseblief Dirkie . . .
DIRK *(lughartig):* Nou-ja, die hoekom en waarom sal jy seker alleen weet. Maar as jou geluk daarvan afhang . . . *(dan 'n bietjie teatraal).* „Onthou jy, Engel, wat hy op 'n dag aan my gesê het? *Homo sapiens* is *homo insipiens* . . ."
MIEN *(speel mee):* En Engel sê: „Ek onthou dit, ja . . ."
DIRK: . . . „Onthou jy, Engel, wat Diogenes gesê het toe hy verneem dat Plato die mens omskrywe as 'n veerlose tweevoetige dier? Hy het 'n hoender gaan soek, die vere afgepluk en gesê:
MIEN *(glimlag):* „ . . . hier is jou mens."

DIRK: „Ek vra my dit af, Engel: ken hy enige liefde as die liefde vir die *Ek?*"

MIEN *(haarself):* Genoeg . . . !

DIRK: Tevrede?

MIEN: 'n Man van wysheid . . . hierdie Stolz van my. Ek het hom bewonder, geweldig baie.

DIRK *(lag):* Ek glo dit stellig.

MIEN *(staan voor hom, kyk hom vas in die oë):* Ek reken . . . ek het op hóm verlief geraak *(herhaal langsaam).* Op *hom* . . . verlief geraak.

DIRK *(staar haar aan, snap haar bedoeling; dan stil en nadruklik):* Verlief . . . op Burgemeester Stolz.

MIEN *(weer ligtelik, met die ou sjarmante glimlag):* Wat jý so vlees en bloed laat word het. Dis gedeeltelik jóu skuld, sien.

DIRK *(meteens verleë):* Reken . . . *(skud sy kop).* Mien, Mien!

MIEN *(kom staan voor 'n lang spieël teen die muur; beskou haarself krities):* Maar ook nog nie die hele storie nie.

DIRK *(stil, staan nog altyd op dieselfde plek, hou sy oë op haar met 'n byna morbiede, brandende belangstelling)* . . . Wat is die einde . . . Mien? . . . Die einde van die blyspel?

MIEN *(weer in die gesellige trant):* Jy het seker al gehoor dat 'n mens se karakters altyd op een of ander manier 'n spieëlbeeld is . . . *(tuur in die glas)* . . . van jouself. Of stukkies van jou siel, uitgeknip en uitgeplak oor die papier . . . soos 'n kind dit sal doen.

DIRK: Glo jy dit werklik?

MIEN: Natuurlik . . . Ek het g'n twyfel nie. *(Sy draai om en kyk met 'n soort tederheid na hom).* Het jy?

DIRK *(stil):* Ook Burgemeester Stolz.

MIEN *(nader, gaan dan weer voor hom staan):* Óók Burgemeester Stolz. *(Speel dan weer.)* „Ek vra my dit af, Engel: ken hy enige ander liefde as die liefde vir die ek?" *(sy flits 'n glimlag; dan weer ligtelik):* Kom praat oor ander dinge . . . oor appels en dissels en hande vol vye.

DIRK *(staan nog):* Mien . . .

MIEN: Ja?

DIRK: Wanneer het jy dit ontdek? . . . Mag ek weet?

MIEN *(sug):* My hartjie . . . 'n *engel* het skielik in my oor kom blaas! Hulle het juis so 'n voorliefde vir my.

DIRK *(glimlag):* Inspirasie?

MIEN: Ek vrees dis al manier waarop ek dit deesdae kry. Ek het vir jou 'n verrassing *(maak die binnedeur oop).* Engel!

BABS *(verskyn; kyk na Dirk; hulle staan verleë teenoor mekaar):* Naand . . .

DIRK: Naand Babs . . .

MIEN *(met dieselfde gedwonge lughartigheid):* . . . Wat ek ook nog vir jou wou gesê het Dirk is dit: die ellende is dat elke skeppende kunstenaar vroeër of later tot die besef gedwing word dat die lewe self oneindig meer kreatief is as wat hy of sy ooit kan wees.

BABS *(stamelend):* Mien, ek het gehoor wat julle gepraat het. Ek wil net sê . . . Ek is jammer as . . .

MIEN: . . . En wat ek natuurlik ook nog wil sê is dit: wanneer 'n mens g'n vermoë meer het om lief te hê nie, raak jy sentimenteel. *(Met 'n soort leedvermaak):* O ja, Babs, ek kan jou verseker ons was taai van die bossiestroop soms! Taai!

DIRK *(stil, en met erns):* Moenie, Mien.

MIEN: My hartjie, ek kan jou verseker liefde is 'n baie rare en kosbare iets in 'n tyd wat byna die betekenis daarvan al vergeet het *(stap verby Babs en soen haar meteens ligtelik op die wang).*

Ek reken tog jy het jou ribbetjie gevind, Dirkie! *(sy tel haar jas van die stoel af op en begin dit aantrek.)* O ja!

DIRK *(geraak):* Waarheen gaan jy, Mien?

MIEN: Ek?

DIRK: Ja.

MIEN *(haal 'n sleutel uit haar jassak, kyk daarna):* Ek het die sleutel van die agterdeur.

BABS *(ontsteld):* Moenie gaan nie, Mien! Bly by ons.

MIEN *(staan op die drumpel):* Ek het so pas onthou dat ek 'n afspraak in die stad het. *(Sy druk die knip van die deur af, aarsel, draai dan om, dan met onderdrukte weemoed):* O, terloops, Dirk, wat Stolz natuurlik ook nog kón gesê het is: „Engel, 'n mens is werklik net vry van jouself as jy nog baie jonk is . . . of baie hartseer.

Mien verlaat die kamer. 'n Oomblik staan Dirk en Babs nog verslae. Dan kyk hulle vir mekaar en glimlag. Hy vat haar hande. Sy kom na hom.

SKERM

Oorsig Van Die Poësie Vir Die Jaar 1949

Deur Dr. S. C. Hattingh

Daar het vanjaar vier bundels nuwe poësie die lig gesien. Twee daarvan is afkomstig van ouer digters, nl. van C. L. Leipoldt en H. A. Fagan. Van laasgenoemde het sedert die verskyning van sy *Eerste Digbundel* in 1917 nog nie weer 'n bundel verskyn nie. Die ander twee bundels bevat die werk van Uys Krige en S. J. Pretorius, wat albei etlike ander bundels gepubliseer het.

Oor die algemeen is die oes hierdie jaar heeltemal bevredigend, alhoewel nie juis buitengewoon nie.

Geseënde Skaduwees, die tweede bundel verse van Leipoldt wat na sy dood verskyn, bevat gedigte wat hoofsaaklik tussen 1932 en 1947 geskryf is; 'n aantal is egter nog ouer. Die rangskikking onder sekere hoofde is na die voorbeeld van *Uit drie wêrelddele* en *Skoonheidstroos*.

Net soos by sy vorige verse het ons hier die goeie en slegte deurmekaar; maar ook hierin staan sy smart en verbittering teenoor lewensvreugde en lewenslus; bittere ironie teenoor troos en versoening met die lewenslot. Ook hier spreek Leipoldt se volle persoonlikheid uit die dramatiek van sy natuurverse. Nie alleen gee hy ons fyn aanvoelinge van die natuurstemminge of die realisties-kleurvolle van die uiterlike natuurverskynings nie; daar is ook die groot verskeidenheid van subjektiewe indringing waar Leipoldt probeer om sy eie emosies te sien as afspieëlinge van die natuurwêreld. Hieruit ontstaan dan die botsing tussen die werklikheid en die geobjektiveerde gevoelslewe wat uiteindelik lei tot berusting en aanvaarding en gevolglik die bron word van die digter se eienaardige humor.

In die afdeling „Algemeen" tref ons gedigte aan wat nou aansluit by die bundel *Uit Drie Wêrelddele*. Daar is 'n aantal wat getuig van sy reise in die Ooste, ander vertolk die siel van die eensame peinser, die indiwidualis wat met lewensraaisels worstel en onder vlae van pessimisme deur tog sy mede-sterwelinge aanspoor tot aanvaarding van die lewenslot:

> Lag want die lewe met sy las
> Lê maar 'n lewe op jou rug!

Hy is nie bang vir die Dood, vir die reis na die onbekende nie, maar hy vrees die ouderdom. Aan 'n vriend oor die water stuur hy die troos dat die winter nie altyd sal bly nie:

> Vrind, as die winter om jou val,
> Vertrou die somer sal nie faal,
> Dieselfde son sal met sy straal
> Jou lug laat skimmer soos kristal.

In die volgende gedigte beskryf hy die kalmte en vreedsaamheid van die Ooste; hy vergelyk 'n Slamse toneel met toestande in sy eie land, en by die aanblik van bekende voorwerpe word sy hart met

heimwee vervul. Omring deur die oerwoud — die welige digte plantegroei wat in allerlei kleure te voorskyn tree, droom hy van die oue en nuwe Godsdiens, die geloof in onderskeid tussen goed en kwaad, die reg om te oordeel na die wysheid van ondervinding; oor die Dood met sy duister hand, die lewe wat alles liefhet . . . Maar grootste van alles is die skoonheid:

Groter dan alles die Skoonheid, die mooiste van aarde en lug,
Skoonheid wat nooit nie sterwe, onsterflik die eeue deur.

Mooi is die wysheid van die tentmaker Omar: Geniet die lewe en wees bly jy weet nie wat more vir jou wag nie. *Die Eerste Wingerd* besing op humoristiese wyse die herkoms van die wyn. *By 'n Skildery van Wenning* bevat gedagtes wat by die digter opgewek word as hy na 'n beeld van Boedda kyk; dit illustreer sy groot bewondering vir die geheimsinnigheid van die Ooste.

In die *Ballade van die Ryk Prins* word die liefde verheerlik. Hy beny nie die prins sy rykdom nie. Vir hom is daar iets beters, rykdom wat bly:

Die skoonheid wat liefde versprei,
Sal nimmer en nooit nie verdwyn.

Tipies van Leipoldt se pessimistiese lewenshouding is die gedagte wat hy uitspreek in *Bestemming* en *Terugblik*. Hy het nie lus om langsaam voort te drywe op kalm vlak waters nie. Vir hom liewers die branding van die onstuimige oseaan.

Na al die smart wat hy moes ly en die hoop wat hy moes verbeur, vind hy tog in die natuur weer die vrede wat verlos. As die nag om hom toesak, as die donker hom omsluit soos 'n roukleed oor 'n kis, dan besef hy sy onmag om die lewensgeheime te deurgrond. Net soos 'n kind . . .

Staan ek hier voor 'n wonder wat my blind slaan,
En net geloof kan my vertroosting gee.

Die sonnette in hierdie bundel is van ongelyke waarde. In die eerste wys hy op die teenstelling wat bestaan in lewensaanvaarding. Almal is geneig om planne te beraam vir die toekoms, met dié verskil: die een sien 'n skaduwee aan die kim, die ander louter sonskyn. Die een is optimisties, die ander pessimisties.

Dis nie moontlik om te bepaal wat die waarheid is nie. Daarom is dit sinloos om daaroor te twis. Dis die taak van elkeen om stadig en geduldig teen die lewe se opdraande uit te klim. Eers as die taak voleindig is, as die siel deur suiwer liefde versterk is, sal die goddelike waarheid blyk:

en, vry
Van aardse afguns en alleenloop trots,
Deur suiwer liefde tot sy siel versterk,
Sy staanplek naas die nuut beligtes kry
Bereënboog op die allerhoogste rots.

Aan baie dinge gun hy hulle eienaardighede:
die gierigaard sy gierigheid, die wind sy nuk om wild te waai; maar al is sy lewenslus en lewensliefde skraal, nooit sal hy vrywillig aan die Dood sy hoogste liefde gun nie. Hierby sluit aan die sonnet *Ek smeek om uitstel*. Al is hy moedeloos en al lyk die lewe so vrugteloos, tog wil hy nie sterf as hy die vinke in die eikebome hoor sing en die veld se prag sien nie.

Verheerliking van die skoonheid vind ons in *Skoonheidstroos*, *My Pronkpaleise* en *Troos*.

Ontnugtering is een van sy mooiste liefdessonnette. Wanneer hy na die klaende nagwind luister, voer dit hom terug na sy kinderdae

toe hy nog gelukkig was en onvoorwaardelik liefgehad het. Dit was voordat hy sy beminde ontmoet het, voordat hy besef het hoe wreed liefde kan wees.

Leipoldt die vereensaamde spreek ook in die nuwe *Slampamperliedjies*. Ook hier kry die kleinste, eenvoudigste lewe dramatiese inhoud. Weer hunker hy terug na sy kinderdae toe hy die diepste vrede besef het, 'n vrede wat in die later lewe nooit weer terug keer nie. Hy betreur vriendskap wat verlore is:

> Nimmer vir my sal jou kamer klaar wees;
> Nimmer vir my sal jou siel weer lag . . .

Hy vra aan die wit reier of hy ook so onvergenoegsaam is soos die mens, en of hy tevrede is met wat hy elke dag ontvang.

Die bundel bevat ook 'n paar gediggies vir kinders. Hiervan is *My Suurvy-span* en *Ouma se Werkdoos* die beste. Veral laasgenoemde openbaar die tipiese nuuskierige houding van kinders by die aanblik van 'n kis vol eienaardige oudhede. Dis die kis van Ouma. Daarin bewaar sy ook haar grootste skat:

> Onder alles, diep verskuil benede sy skatte,
> Ingedraai deur liefde self in rooigekleurde watte,
> Lê haar aller grootste skat, 'n stukkie van haar lewe.

. . . .

Soos die Windjie wat Suis en Ander Gedigte, deur H. A. Fagan bevat geen grootse gedigte nie. Hier word ons nie getref deur 'n rykdom van verbeelding of diep-wysgerige benadering van die lewe nie. Daardie individualisme wat lei tot vereensaming en opstand kom nie in die verse tot uiting nie. Dis eerder die lewensbeskouing van iemand wat tot 'n besef van harmonie gekom het, tot aanvaarding van die lewensgeheime en berusting in die wil van God. Die digter is 'n gelowige wat die hand van God in alle verskynsels en gebeurtenisse gewaar; daarom mis ons die gloedvolle hartstog en ingewikkelde gevoelslewe wat 'n kenmerk is van die poësie van die jonger digters en wat sy ontstaan het in twyfel en opstand, afkomstig van religieuse problematiek. By hom is daar nie 'n strewe na klaarheid en innerlike ewewig nie; dié besit hy reeds sodat die spanning tussen introspeksie en selfanalise aan die eenkant en belydenis en selfonthulling aan die ander kant nie in so 'n sterk mate bestaan nie. En dis alleen wanneer poësie die draer is van so 'n spanning dat dit die diepste sielelewe openbaar en na vorm en inhoud 'n noodwendige en onmiddellike karakter verkry.

Ek het jou gesien in die Môre is 'n vertolking van drie stadiums in die digter se liefdeslewe: die lente, die somer en die winter. Die tyd het aangebreek dat een van die geliefdes moet gaan. Namate die skeidingsuur nader, voel hy die druk van haar hand vaster in syne; so sal hy dit nog voel as hy slaap en dit druk as hulle saam aan die sonnige kus ontwaak.

By bogenoemde vers sluit aan *As die Dood vir ons geskei het.* Hy sal altyd naby haar wees al is sy weg. Die wind wat haar wange streel sal sy kus wees, die rose sal sy groet oordra en die stroompie wat oor die klippe vloei vertolk sy lag.

Aan sy geliefde is ook gewy: *Op die maat van die Dans.* Op walsmaat gly hy oor die vloer van die danssaal met sy beminde:

> Daar is twee, immer twee op die lewe se see;
> dis Gods heilige wet van bestaan . . .

Maar sy beminde het hom verlaat. Saans as die sterre aan die

KARFO staan vir die geestelike en sedelike opbou van u kind.

KARFO wil dat, terwyl u kind ontspan en geniet, hy gebou sal word inplaas van afgebreek te word.

KARFO glo dat die film, indien verstandig gebruik, 'n ongeëwenaarde hulpdiens in verband met godsdiensonderrig op skool kan verrig!

KARFO verlang om die christelike kerke instaat te stel, die film aan te wend as 'n middel van kerklike informasie en inligting.

U SAL LATER DIE KANS KRY OM DEUR U BYDRAE HIERDIE LOFWAARDIGE ONDERNEMING FINANSIEEL TE STEUN.

hemel blink en hy dromeland binnegaan, hoor hy die sagte refrein: Dit is jy, dit is jy, dit is jy . . .

Die bundel bevat nie minder as een-en-dertig sonnette nie. Daarin vertolk hy sy lewensopvatting wat in die grond religieus getint is. Alhoewel die dood alleen verlossing kan bring uit sy swaar lyding, kleef die sterwende nog aan die lewe vas:

> Die lewensdrang! Ja, dit het God gegee
> aan al wat leef; Hy had 'n doel daarmee.

In die sonnette wat volg, spreek hy sy Godsvertroue uit, sy kinderlike geloof in die Albestier van God. Hiervan is *Die Dieper Slaap* seker die innigste.

Die eenvoud van die digter se godsdienstige opvattings spreek uit 'n gedig soos *Sielerus*. Geen diepsinnige redeneringe en stelsels is nodig nie:

> Maar ek het al wat nodig is: dat Hy
> wat eindloos is in mag en heerskappy,
> oneindig is in liefde . . .

. . . .

Hart sonder Hawe, van Uys Krige bestaan uit vier afdelings. In die eerste afdeling het hy 'n aantal Afrikaanse en Engelse oorlogsgedigte saamgevat. Die tweede afdeling bevat drie gedigte wat hy aan sy dogtertjie opdra. Die derde afdeling bestaan uit 'n aantal verse deur Lorca geïnspireer, alhoewel hulle meer as vertalings is.

Die vierde afdeling bevat verse wat hy onder die titel *Laeveld* (Nelspruit, Augustus 1946) groepeer.

Die oorlogsgedigte is geskryf in krygsgevangenekampe, en dateer vanaf Desember 1941 tot September 1943. Net soos in sy vorige verse is die hoofmotief hier ook: verganklikheid van die skone aardsheid. Hier het ons ook die digter se droefheid en swaarmoedigheid, sy weeklag omdat niks in die stoflike wêreld duursaam en bestendig is nie. Hierdie gevoel van onbestendigheid en verganklikheid tree sterker na vore omdat oorlogsomstandighede selfs die lewe, die bestaan tot 'n onsekerheid omskep.

In sy vorige bundel oorlogsgedigte het Uys Krige byna deurgaans gebruik gemaak van die vrye vers wat soms tot 'n soort vormloosheid ontaard het. In sy nuwe verse is daar 'n terugkeer na strenger vorm. Hy maak nogeens gebruik van die praatvers waarin hy sy vryheidsdrang so treffend verwoord het. Ook kan ons melding maak van die digter se romantiese verlange, 'n verlange wat opstyg en strewe na ewige hoogtes waar die siel in onbeperkte vryheid kan leef; maar dan versink hy weer in die diepste swaarmoedigheid en weemoed by die besef dat alles onbereikbaar is. In die *Ballade van die krygsgevangene* word hierdie ontnugtering en intense droefheid aangrypend verwoord. Eers is daar die beeld van die stygende wentelende, tuimelende, meeu. Dan vra die krygsgevangene aan die wag:

> „Hoe ver lê Brindisí van hier?"

Die wag antwoord:

> „'n myl of tien twaalf . . ."

Maar die meeu roep en die eggo weerklink:

> „Tien myl! tien myl! dis nie die afstand nie . . .
> die witpad na die see . . .
> Hy slinger en hy's smal, hy's swaar, hy's steil,
> tienduisend myl! tienduisend myl!"

Op die verduideliking van die wag dat Brindisí aan die see lê, dat daar baie skepe is „wat na verre lande vaar . . ." antwoord die meeu in die wind:

„Wat na verre lande vaar!
wat na verre lande vaar . . .
Jy wat met trane in jou oë na die vertes staar
O vreemd'ling, banneling, gevangene gekom van waar?
wat soek jou oë steeds? Wat wil jy van die see?"

En dan die brandende, skrynende ontnugtering en droefheid. Die stuwende golf van gevoel, gedra op die voortruisende stroom van woorde en klanke breek uiteindelik op 'n vliedende, eteriese droom . . .

Jy sal nie na die ver land vaar
van al jou liefde en al jou hoop, behalwe . . . . ja, dis waar:
daar's wel één baan, één weg wat daarheen lei,
één koers, één skuimende witpad, één ebgety
waarlangs jou skip mag gaan met vol-gespanne seile vry,
één deining, golwing weg van hier, één vloed, één stroom
— en dis jou droom en dis jou droom, jou droom!

Die Lied van die Reëndruppel vertolk simbolies die digter se verlange na rus en kalmte. Hy hunker na die geluk van die verlede, na die vrede van die toekoms:

Ontvang my, omhels my . . . O laat my rus
van die onrus, die wee.
Hier wil ek sterf, hier wil ek lewe
weg, ver weg van die see!

In die *Lied van die Liefdesnood* word die essensiële eensaamheid en afgesonderdheid van elke mens beklemtoon. Drome, ideale is slegs bedrog:

Agter die maskers van hul woorde, dade
hoor jy hoe 'n ieder ween.

By die aanblik van 'n skoon landskap vanaf 'n bergtop, gloei sy hart van liefde vir die eie. Hy word vervul van die goue vrede wat straal bo die heuwels en die ver valleie. Hy voel die innige verwantskap met sy eie mense, maar maan hulle tot 'n ruimer, wyer liefde:

O mense van my ras, ondanks alles wat ons skei,
steeds aan my gees, my siel, my hart verwant,
wees groot en ruim en sterk, wees vry,
vol lig en stilte, soos die suiderland!

En as die swaels bo die kamp sweef dan dink hy aan die wêreld deur haat verwronge en wonder hy of die liefde ooit weer gevind sal word. Die bomme slaan stede en dorpe te pletter, maar steeds bring die swaels in wye hale, hulle stem die stem van vrede self. Brandend is die heimwee wat hom verteer, die verlange na sy kind. Hy stuur 'n boodskap met die swaels as hulle weer suidwaarts gaan:

sê ek kom weer,
ja, ek kom weer.
En dat my drome
waak oor haar bed.

Ideale, drome, hulle skoonheid bly iets vlugtigs, iets onbereikbaars. In die silwere nag by Malelaan, bekoor deur die suiwerheid van die ligbeglansde omgewing, kom hy tot begrip van die universele en die ewige:

en hierdie vrede
en rus in my
asof my gees
al wyer skry

buite die ruimte en
buite die tyd
en hy deel word van
die ewigheid.

. . . .

Die swyende God, deur S. J. Pretorius is 'n welkome aanvulling by die voortreflike gedigte wat hy alreeds geskryf het. In sy vorige bundel *Inkeer*, het hy die bewys gelewer dat daar verdieping in sy kuns gekom het. Daarin het hy uitgebeeld sy stryd teen vrees en angs vir die magte van die dood en verganklikheid. Maar dit was 'n stryd wat tot inkeer gelei het. In sy nuwe werk vertolk hy die tweespalt wat in sy siel heers omdat hy die God van liefde en erbarming nêrens kan vind nie, omdat by vreugde en smart, by alle omstandighede, God altyd swyg en vir die mens 'n groot vreemdeling bly. Verder bepeins hy die wese van dood en verdriet, van eensaamheid en liefde en van skoonheid.

As kind het sy moeder hom van die wonderlike liefde en goedheid van God geleer. Maar toe sy sterwe, het hy skielik besef dat hy alleen staan. Tevergeefs het hy gesoek, naby en ver:

vir ons en elke aardse ding
bly God 'n grote vreemdeling . . .

Die afsydigheid en ongenaakbaarheid van God word verder genoem in *Vergeefse Soeke*, *Bevinding*, *Kreet*, *Veraf Blik* en *Nag-Bekentenis*. Orals het hy gesoek: in sy hart, sy gedagte, in die maan, die blomme, die wind. Dis asof ons die kreet hoor van iemand in vertwyfeling — 'n kreet wat weg eggo die leë ruimtes in. En in *Nag-Bekentenis* roep hy skel en verwytend:

Maar U bly my vreemder en verder, God,
as wat ek kan sien of voel of dink:
ek ken slegs die nag en die pyn van my lot
en die ewige sterre wat blink.

Die dood vervul hom met afsku en bring hom diep onder die besef van sy gebrek aan geloof. Vir hierdie onding ken hy alleen vrees:

. . . . ons strek
ons naakte arms en ons hande
uit en noem sy nat bebloede tande
Genadig, om ons uit die angs
te red . . .

Die dood is soos die nanag-ryp wat ons oorval soos vir die blomme. Duisende jare slaap Usjabtis al in sy graf. Duisende jare word daar al gewag dat hy weer moet beweeg, maar sal hy ooit?

Die digter wil graag die volheid van die lewe geniet, opgaan in die roes van vreugde en ekstase wat hy in sy spiere en bloed gewaar. Maar soos 'n pyn besef hy die waarheid: „Jy staan alleen, geheel apart."

Hy voel homself 'n uitgeworpene, 'n vreemdeling, 'n verlatene. Uit sy eensaamheid word hy gered deur die liefde. Die skipbreukeling vind troos in die bysyn van 'n vrou:

En hy was sprakeloos-verras
want uit die amber kabbel-plas
sien hy haar bo die silwer-grys
sand — Venus uit die skulp — verrys.

Die liefde word ook verheerlik in *Klein Ballade van die Liefde, O Vrou* en *Nag-Sitkamer*. Deur die liefde gaan hy op in die skoonheid:

solank sal ek die skoonheid van
die hemel en die aarde sing
en bo die stilte van die dood
my hulde aan die lewe bring.

Soms word hy in die nag wakker en voel hoe 'n vreugde sy ganse wese deurhuiwer, want hy weet dat niks hom van die heerlikheid van die skoonheid kan skei nie, skoonheid onverwelkbaar bo die leed. En uit hierdie skoonheidsbesef gebore, wel daar 'n drang in hom op, 'n gebed waarin hy smeek om die volmaakte skepping:

Net eenmaal die volmaakte Lied,
net eenmaal alles uit te giet
in skoonheid wat Onsterflik is:
laat kom dan maar die Duisternis.

Onsuiwerhede wat inhoud en vorm betref, kan in baie gedigte aangetoon word. Maar die leemtes word oorskadu deur die voldraenheid van 'n groot aantal verse.

Oorsig Van Die Prosa 1948—1949

Deur H. Venter

In die jaar onder beskouing is veel opspraak verwek deur die beslissing van die Akademie om nie 'n Hertzog-prys-toekenning te maak in die afdeling verhalende prosa nie. Daar is heelwat oor geskryf, en die Akademie is soms skerp gekritiseer; maar as 'n mens die saak objektief beskou, kan jy nie anders nie as om die manne van die Akademie, wat dit met ons letterkunde ernstig bedoel, gelyk te gee nie. Daar is inderdaad die afgelope jare niks opsienbarends op dié gebied gelewer nie. Dit geld ook van die jaar waaroor hierdie oorsig handel. Die gewone stortvloed ligte leesstof, wat blykbaar steeds toenemende gewildheid geniet, het weer verskyn.

. . . .

Willem van der Berg se *'n Profeet in die Boland en ander Novelles* bestaan uit drie novelles, „Lewensdrang," „'n Profeet in die Boland" en „In die reën," waarvan die eerste die geslaagdste is. Hierdie verhaal begin sterk, dinamies, maar dit verswak gaandeweg. Geslaagd is die verdieping in die karakter van die teringlyer, Lucas, met die siniese lewenskyk, vir wie alle positiewe lewenswaardes verval het. Onder die indruk van die nutteloosheid van sy bestaan en 'n grenselose verbittering teen die lewe, wat verdiep word deur die skeurende hoesbuie, ontwikkel hy 'n morbiede belangstelling in die „jenseitige." Na 'n aand in die geselskap van die spiritualistiese prof. Hansen sien hy 'n visioen van hoe sy moeder, die enigste wat hom nog aan die lewe bind, verongeluk. Dit bring 'n kentering in sy sieklike gefilosofeer: dit toon hom die positiewe waarde van die lewe. Ongelukkig is dit ook 'n keerpunt in die verhaal, want wat hierna volg, is nie van veel belang nie: die besoek aan die waarsegster is 'n swak insident, en die skielike liefde van Lottie is ongemotiveerd. Onder die newefigure moet veral die plaasbestuurder, oom Martiens, genoem word. Hy is uitstekend getipeer met sy eenvoudige, verankerde lewenswysheid waarmee hy die jeugdige voortvarendheid van Lucas temper, en sy taal is die taal van die boer in die nabyheid van die stad — veral as hy praat van Lottie se „financy" (fiancé)! Die taal en styl is vlot en aangenaam.

„'n Profeet in die Boland" imponeer aanvanklik nie; maar vanaf die gevangeneming van oom Harmse verdiep die verhaal. Sy selfondersoek nadat hy die berigte van sy vrou se kwynende siekte ontvang het, is oortuigend, en die slot is sterk. „In die reën" is 'n naklank van *Reisigers na nêrens*, en in Pieter herken ons weer vir Jacques Dumont.

Hinderlik is in hierdie werk die talle spel- en taalfoute, soos *verifiëer, gereëld, feil hê;* 'n beroep *maak,* van raad *bedien, belangeloos* vir *sonder belangstelling.*

M.E.R., van wie *Die eindelose Waagstuk* in die afgelope jaar verskyn het, is feitlik die antipode van Van der Berg. Teenoor sy gebrek aan geloof in die mens staan haar versekerdheid van die goeie in elke persoon: teenoor sy gejaagdheid staan die groot rustigheid wat wesenseie is aan al haar werke, en teenoor die negatiewe lewenshouding van die „moderne mens," soos Van der Berg op die stofomslag van sy bundel novelles getipeer word, is by haar 'n positiewe lewenswarmte en waardering vir tradisionele lewenswaardes.

Hierdie skryfster word dikwels onreg aangedoen omdat haar besondere styl nie begryp en na waarde geskat word nie. Is dit omdat ons spaninng in 'n roman soek? Want wie by M.E.R. uiterlike spanning soek, soek tevergeefs. Haar werk vertoon bykans dieselfde karakteristieke trekke as die reisang van die Grieks-klassieke tragedie: dit spat nooit uit nie, dit bly gedrae, as 't ware op een toonhoogte, maar dis ryk aan innerlike spanning, aan gelade maar beheerste emosie; beskouend, bespiegelend en rustig. Rustigheid is een van die mees karakteristieke trekke van hierdie skryfster.

Spanning in die gewone sin van die woord is daar nie, omdat sy graag die verhaal vooruitloop en dan vanaf 'n bepaalde hoogtepunt telkens rustig, retrospektief, ontledend die verwikkeling nagaan om aan te toon hoe dit tot die bepaalde toedrag van sake gekom het. Hierdeur word die spanning getemper. Maar dis ook nie haar doel om spannend te skrywe nie. Haar doel is om die menslike karakter en sy reaksies onder bepaalde omstandighede te ontleed en tot slotsomme te geraak. Gewoonlik sien sy dan ook die karakter teen die agtergrond van sy herkoms: huislike en ander invloede wat vormend daarop ingewerk het. Die mees wesenlike trek van M.E.R. se werke is die indringende karakterontleding en -tipering. Sy het 'n onnoembare eerbied vir 'n karakter: dis iets teers, iets subtiels waarop geen ander mens inbreuk mag maak nie.

Aan hierdie geestelike instelling van die skryfster is dit te danke dat 'n mens so min aanstootlike karakters in haar werke kry. Selfs in die karakter van Lukas Steinbach — wat gevaarlik na aan die tipiese romanskurk kom! — ontdek sy die goeie. Opvallend is ook die wyse waarop die karakters mekaar se gevoelens eerbiedig. Gert sal nie met Rensie praat voordat sy nie na hom toe kom nie, en dan blyk dit dat hy lankal ondersoek laat instel het na Lukas se doen en late.

Die karaktertekening is psigologies deeglik verantwoord teen die agtergrond van die huis waaruit die persone kom. 'n Pragstuk is die moederlike tant Hannie! En hoe verkwikkend is die harmonie in hierdie huislike sfeer. Ook die kinders van Rensie is lewenswaar uitgebeeld.

Die dialoog is meesterlik. Ook hier is die rustigheid die vernaamste kenmerk. Daar is nêrens 'n haastige woord nie. Die gesprekke is bedaard, kalm, oorwegend, beproewend en deurgaans karakteristiek.

In die dialoog tref ons dikwels staaltjies mooi besonke lewenswysheid aan, wat meestal deur Hannie uitgespreek word.

Daar is twee dinge wat my minder aanstaan in hierdie werk. Een is die karakter van Lukas, en die tweede is die meedoënlose ontrafeling van Lukas se verlede deur Gert voor die gepynigde Rensie. 'n Mens mis hierin die gewone eerbied wat die skryfster vir 'n karakter betoon.

Van G. B. S. Pasch verskyn *Swart Skape*. Met hierdie skrywer se groot liefde vir die plaas en sy verdienstelike en liefdevolle hoewel enigsins idealistiese uitbeelding van die plaaslewe het ons reeds in *Erfplaas* kennis gemaak. In sowel Hennie as Frikkie lewe 'n sterk liefde vir die grond en die arbeid aan die grond, maar by Hennie is dit

die oorgeërfde liefde vir die erfplaas, Nierfontein, terwyl Frikkie, die opgeleide boer, geen besondere waarde heg aan enige spesifieke stuk grond nie, solank dit net winsgewend bewerk kan word. In *Swart Skape* kry ons 'n sterker eenheidskonsepsie daarin dat die konflik wat in *Erfplaas* tussen die twee broers bestaan, hier die spanning in een persoon, Theunis du Toit, vorm.

In sy jeug het drie belangrike invloede op Theunis ingewerk: die liefde vir die grond en die arbeid aan die grond, verering vir sy „breëhandvader" met sy gesonde lewensnorme en derdens sy liefde vir Alie — drie invloede wat hom sy lewe lank bybly. Deur die depressie word hy gedwing om die Hoëveldse panplaas te verlaat en 'n tydlank as dagloner op die pad te gaan werk, later as kneg op 'n Bolandse plaas en eindelik as voorman op die veeplaas van die stoere ou Boer, oom Hannes, in Suidwes. Hier gaan hy op in die heerlike, bevrydende arbeid, temeer daar hy in oom Hannes die wesenstrekke van sy vader herken. Hy ondergaan egter ook nuwe invloede, waarteen hy hom aanvanklik verset met sy hele wese uit hoofde van die deur sy vader vasgeankerde lewensbeginsels. Aan hierdie versoekings: die aandringende koketterie van oom Hannes se dogter Drienie en veral die spekulasiegees van Herklaas le Roux, gee hy geleidelik toe. Dit gaan tog altyd gepaard met hewige wroeging, wat gaandeweg minder word, maar hom nooit verlaat nie. Dit word later 'n allesbeheersende passie om 'n eie plaas, wat hy „Arbeidsloon" doop, te besit. Om die plaas skuldvry te besit, laat hy spekulasiebeeste daarop wei, maar dan kom die droogte en die springbokke. Hy moet weiding soek; op die trekpad gooi Witlies, die laaste van die ligrooies, kalf af, en terwyl hy na die uitgelatenheid van die Oujaarsnag saam met Herklaas en Drienie, in die brekende oog van die koei kyk, kom hy tot besinning. Die keelafsny van die koei is 'n bevrydingsdaad vir Witlies en vir homself.

Swart Skape is 'n veel sterker roman as *Erfplaas*. Daar is groot ontwikkeling veral t.o.v. die psigologiese verdieping in en verantwoording van die karakters. Veral geslaagd is die sielkundige ontwikkeling van Theunis ontleed en uitgebeeld.

Die ander karakters is saaklik en raak getipeer: die beminlike oom Hannes, wat tog ook reeds tot 'n mate vasgevang sit in die materialistiese kyk op sake; die moederlike tant Nettie; die moderne nooi, Drienie, en veral die sagtehand Herklaas le Roux, tipe van daardie boer wat in dié land van baie geleenthede vooruitkom sonder om te werk, wat deur vernuftige spekulasie ryk word.

'n Belangrike verdienste van hierdie werk is die gespierde saaklikheid en voortstuwende ritme van die prosa. Reeds op die eerste bladsy tref dié dinamiek; dink ook aan die ritmiese prosa waarin die plaasbedrywighede geteken word, of aan sy gaan haal van die rooibontes by Fourie; die uitbeelding van die inbreek van die jongperd, die bruine, is 'n meesterstuk van beelding wat gelykstaan met die van Van den Heever in *Laat Vrugte;* dink aan die ontroerende beskrywing van die dood van die springbok wat Theunis geskiet het, die kragtige weergawe van die wrede mishandeling van Ligter.

Besonder geslaagd is die organiese beeldspraak en vergelykings wat wortel in die plaaslewe, waaroor die roman handel. Soms is daar egter oorlading, en dan verloor die beelde hulle suggestiewe krag, maar meestal word ons weer getref deur die krag van die taal. So-iets soos: „In hom nog die ankers wat sy vader met sy onwrikbare grondliefde diep ingeslaan het by elke hoekpaal dat hy nou nog die hamerhoue in hom voel natril soos 'n mooi berg-eggo," is niks seldsaams nie.

As geheel is *Swart Skape* 'n belangrike en welkome verryking van ons romanliteratuur.

. . . .

P. J. Schoeman se *Op ver Paaie* bevat eintlik twee verhale, wat glad nie op dieselfde peil staan nie. Die eerste deel is 'n enigsins romantiese verhaal van hoe die skrywer en sy vriend op die wal van die Kunene aangekom het, hoe hy op 'n uitdaging van sy vriend besluit om alleen sy vuurtjie langs die ver paaie te laat brand en hoe hy Tjimaka, haar jong vriend en die „Kolonel" ontmoet. In hierdie deel speel die skrywer 'n onwaardige rol deur sy vrees, sy bykans potsierlike kaperjolle en sy naïwiteit. Die Kolonel neem hom na 'n kafferstat, waar hy 'n tolk en draers vir sy safari bekom, en dan begin die tweede verhaal: sy soektog na die wilde perd wat leier van 'n sebratrop is. In hierdie tweede verhaal kry ons weer die Schoeman wat in *Die Swerwerjagter, Die Jagter-Prins* en *Op die groot Spore* roem verwerf het met sy uitbeelding van die naturel en die wilde dier.

In die tweede deel kry ons weer die pragtige weergawe van die taal van die inboorlinge en die simpatieke, liefdevolle uitbeelding van die diere. Schoeman munt veral uit in die weergawe van die beeldryke taal van die inboorling. In hierdie verhaal is dit veral die bloemryke taal van Kalimbo.

Hiernaas word ons telkens getref deur die simpatieke, ontroerende uitbeelding van die inboorlinge en die diere. In die verband dink 'n mens veral aan die uitbeelding van die „stink bul," die kameelperd wat uit die trop verstoot is en nou verweerd langs die ver paaie staan, en die liefdevolle skildering van die huislike toneeltjie waar die olifante met die kalwers trek. Dit geld ook van die treffende tekening van die ou Boesman Tnados.

Op ver Paaie is wel 'n werk van ongelyke waarde, maar 'n mens is nie spyt as jy dit gelees het nie, veral om die tweede deel daarvan.

. . . .

In *Die Wolkemaker,* van W. A. de Klerk verwag 'n mens 'n spanningsverhaal, maar jy word aangenaam verras. Na die chaotiese begin ontwikkel dit tot 'n baie interessante en allesins lesenswaardige werk. Die skrywer het hier die moeilike taak aangedurf om deur te dring tot die diepste menslikheid van 'n groep persone van uiteenlopende belange en geaardheid wat onwillekeurig en onontkoombaar bymekaar gebring en op mekaar aangewys is. 'n Sewetal bekende en belangrike mense behou die lewe na 'n vliegtuigongeluk bo-op 'n berg en is weens weerstoestande van buite af onbereikbaar en kan self ook nie uitkoms probeer vind nie. Hulle is 'n heterogene groep: 'n Amerikaanse „dollarprinses," 'n verydelde Afrikaanse kunsskilder, 'n humanistiese denker, 'n liberalistiese en opportunistiese nyweraar, 'n Afrikaanse prokureur met vurige ideale vir die welsyn van sy volk, 'n sendelingsdogter wat tydens die oorlog in Duitsland vasgekeer was en grusame ervarings beleef het, en 'n godsdienstige yweraar, wat egter die hele tyd bewusteloos is. By hulle word gevoeg 'n onrype kunstenaar, lid van 'n reddingsgeselskap, wat geslaag het om hulle van buite te bereik voor die toegang heeltemal afgesny is. Hy bring met sy ervaring en met die voedsel tydelike verligting. Maar dit spreek vanself dat hierdie groep mense nie in vrede sal kan saamleef nie, en namate die liggaamlike ongemak toeneem, neem ook die prikkelbaarheid ook toe en val die maskers af.

Daar is werklik treffende dele en momente in hierdie werk. Onwillekeurig dink ons aan die imponerende bergvergesigte, die grootse spel van die tierende elemente en die nietigheid van die mens teenoor die magtige skepping van God. Daar is die onthulling van die karakter van die mense — die byna dierlike opbruising van primêre drifte, die benepenheid van selfs die grootste gees soms, die

openbaring van inherente lafhartigheid, wat onder die vernis van ligsinnigheid en nonchalance verborge gehou is, en — om haar nie te vergeet nie — die pragtige, onselfsugtige vrou, Lennie Hartmann, met haar mooi lewensaanvaarding en onbaatsugtige behulpsaamheid en kameraadskaplikheid. De Klerk is by uitenemendheid skepper van vrouekarakters, getuie sy *Drie Vroue* en *Die Grenslose,* maar hier het ons seker sy mooiste vrouekarakter, verwant aan Andrie in laasgenoemde werk.

Daar is egter ook dinge wat minder bevredig. Die skrywer is gevang in die opset van sy werk: daar moet rekenskap gegee word van die agtergrond van die mense, en dit versteur die eenheid van die roman. Verder betwyfel 'n mens dit of 'n groep mense wat onder hierdie omstandighede verkeer, en by wie dit gaan om die behoud van die lewe, sulke redenerings oor allerhande filosofiese onderwerpe sal voer en so min planne sal beraam om hulle te red. Dit lyk psigologies nie suiwer nie. En dan die dood van Lennie. Dis nie voldoende gemotiveer nie. 'n Mens vra onwillekeurig saam met Koch: „Moés dit dan?"

Maar hierdie werk staan, ten spyte van bg. besware, soos die *Pic sans nom*, die Wolkemaker, uit bo die vale mistroostigheid van die onbenullige leesstof wat daar vandag opgedis word. Dis 'n werk met 'n boodskap wat helder opklink.

Het Nederlandse Proza Sinds De Oorlog

Door Dr. G. Stuiveling

I

In twee opzichten zou de wereldoorlog zich, volgens de verwachtingen, in het Nederlandse proza doen gelden. Enerzijds had ons volk ervaringen opgedaan, die aanleiding konden zijn tot bezielde uitbeelding; anderzijds zou geheel de sfeer van bevrijding en opbouw na zulk een periode van dwang, vernieling en leed, de oorzaak worden van een sterke vernieuwing en stijging.

Uiteraard is de eerste verwachting niet beschaamd. Integendeel, niet enkel de uitverkorenen, zelfs niet enkel de geroepenen hebben oorlog en bezetting en terreur beschreven, maar bovendien hebben vele handige en zakelijke scribenten hun herinnering en hun fantasie gebruikt om zo gauw mogelijk na Mei '45 gereed te zijn met wat wel een veelgevraagd mode-artikel zou worden. Met weglating van alles wat z'n commerciële oorsprong al te naakt verraadt, blijven er een klein aantal publicaties over, die kwaliteiten hebben van inhoud en vorm. Ze laten zich verdelen in twee groepen: documenten, bekentenissen, zó zeer tot de kern gaande, dat zij de grens naderen die het voorbijgaande leven scheidt van het duurzamer leven der litteratuur; en anderzijds verbeeldingswerk van erkende kunstenaars, die temidden van hun verdere werk óok een boek wijdden aan de oorlog.

Ofschoon van de documentaire uitgaven het dagboek van de jonge journalist en dichter Bert Voeten: „Doortocht" een zekere populariteit verwierf, behoort het stellig niet tot de gaafste publicaties in dit genre. Het is veel minder persoonlijk en scherpzinnig, veel minder belangrijk dus ook, dan het nagelaten dagboek van een jong joods meisje, Anne Frank, één der meest tragische slachtoffers der Duitse concentratiekampen. In „Het Achterhuis" beschrijft zij haar belevingen, gevoelens, angsten en verwachtingen als ondergedokene tussen Juni 1942 en Augustus 1944, op een zo indringende wijze en met een zo verrassende zelfkennis, als bij minderjarige personen uiterst zeldzaam voorkomt. Een lotgenoot van haar, maar die het geluk heeft gehad de Duitse martelingen te overleven, een Amsterdams student in de psychologie, zich verschuilend achter het pseudoniem Loden Vogel, publiceerde zijn fanatiek ontledende beschouwingen over Duitse bewakers en Joodse slachtoffers, onder de eenvoudige titel „Dagboek uit een kamp." Zijn intellect, zijn Freudiaanse wetenschap maakt hem tot de meerdere van zijn tyrannen, en door hun sadistisch karakter aldus stuk te denken, ontkomt hij innerlijk aan hun demonie. Niet het intellect, maar de herinnering, de droom is het, die als een beschermend schild het hart vrijwaart voor de vreselijke werkelijkheid, in het boekje van Floris Bakels: „Verbeelding als wapen." Juist de tegenstelling tussen het weer voor de geest geroepen verleden en de schrille flitsen realiteit daartussendoor, doet te dieper voelen, wélk een afstand het menselijke van het onmenselijke scheidt.

Nog gaver van atmosfeer, humaner van gezindheid, is de nabetrachting van Mr. Abel Herzberg, een Joods advocaat in Amsterdam, die met zijn gezin het dodenkamp Bergen-Belsen overleefde. Zijn ontroerende boekje „Amor Fati" bevat minder een beschrijving der onbeschrijflijke feiten dan wel een overpeinzing, een poging-tot-begrip ten aanzien van de oorzaak en de zin dier miljoenenvoudige offers. Al deze uitgaven echter, waarbij ook „Onvoltooid verslag" gerekend mag worden, mijn eigen weergave van de eerste oorlogstijd en van het bombardement van Rotterdam, stellen ons voor de psychologische vraag, of ze hun emotie op ons overdragen, of dat wij het zijn die ónze emoties op hen overdragen: onze emoties, enkel mogelijk doordat wij zelf de oorlogservaringen, zij het in wisselende mate, hebben ondervonden. Zal de generatie van onze kinderen, voor wie de tweede wereldoorlog binnenkort een historisch begrip wordt zoals voor ons de eerste reeds is, uit déze boeken het beeld en de ontroering ondergaan, die hen in de geest doen beleven wat wij aan den lijve hebben gevoeld? Of is de begaafdheid van de scheppende kunstenaar nodig, eer uit zulk een omvangrijke, gecompliceerde en abnormale stof het ene kunstwerk ontstaat, dat hun de ándere, wezenlijker werkelijkheid, de oorlog-in-essentie bewust maakt? Misschien. Maar in geen geval zijn de reeds thans geschreven oorlogsnovellen en oorlogsromans daartoe bij machte. Noch „De Laars" door Theun de Vries, noch „De Ontmoeting" door Antoon Coolen, noch het alte dikke, vormloze verhaal „De laars op de nek" door Maurits Dekker of de uit werkelijkheid en fantasie geboren roman „Pastorale 1943" van S. Vestdijk voldoen aan méer dan minimale eisen. Er is maar éen novelle die mij bijzonder getroffen heeft, een kleine Zweig-achtige vertelling, waarvan geheel de inhoud, geheel de stijl gekenmerkt wordt door de hulpeloosheid van de enkele mens tegenover het waanzinnige lot: „Niemand begrijpt het," door Jac. van der Ster. Ten onrechte is dit schrijnende boekje vrijwel onopgemerkt gebleven.

II

Reeds voor de oorlog was de historische roman een veelvuldig verschijnsel in onze litteratuur; het is in en door de oorlog eerder toegenomen dan verminderd. Vooral Vestdijk en Theun de Vries, maar ook talrijke andere en mindere talenten, hebben breedvoerige werken tot stand gebracht, waarin gehele perioden uit de binnen- en buitenlandse geschiedenis worden weergegeven. In „Sla de wolven, herder!" voert de Vries ons naar het oude Babylonië, waar een wilskrachtig en rechtvaardig heerser, die op avontuurlijke wijze uit de volksklasse is voortgekomen, allerlei sociale en anti-priesterlijke hervormingen doorvoert, totdat de tyrannen der omringende staten hem aanvallen en verslaan. Zowel in cultuur-historisch als in psychologisch opzicht is het een knap boek, boeiend verteld bovendien, maar toch wel met grote inzinkingen. Hetzelfde geldt van de breedopgezette trilogie, waarin Theun de Vries van marxistisch standpunt een schildering geeft van Europa in het revolutiejaar 1848.

Ook Vestdijk heeft twee historische romans gepubliceerd, als men de avonturenroman „Puriteinen en piraten" niet mee rekent. Verreweg de beste is „Iersche Nachten": een tragisch verhaal over het arme, roomse, door de protestantse Engelse adel onderdrukte, Ierse volk van omstreeks 1850. De centrale figuur is de zaakgelastigde van de Engelse grootgrondbezitter, een soort ambtenaar dus, zelf van Schotse afkomst, maar gehuwd met een Ierse vrouw. Ook zijn zoon voelt geheel Iers. De positie van deze middenman, geplaatst tussen de hardvochtige Lord in wiens dienst hij is, en de arme Ieren die hij nimmer kan helpen naar de mate van hun misère, wordt tenslotte onhoudbaar. Op de dag zelf, dat hij door zijn loonheer

ontslagen wordt wegens al te grote toegeeflijkheid jegens de pachters, wordt hij door deze tot wanhoop gedreven Ieren vermoord.

Zowel in dit indrukwekende boek van Vestdijk, als in „Sla de wolven, herder" is de overeenkomst met een stuk actualiteit onmiskenbaar. Indien deze romans iets demonstreren, dan is het dat Bilderdijk óngelijk heeft met zijn befaamde regels:

> In 't voorleden Ligt het heden,
> In het Nu, wat worden zal.

De waarheid is omgekeerd: de mens begrijpt het verleden alleen voor zo ver zijn eigen levenservaring het hem mogelijk maakt zich een verwante voorstelling te vormen. De tragiek van de goedwillende middenman tussen de Duitse machthebbers en de Nederlandse bevolking, moet voor Vestdijk, bewust of onbewust, aanleiding zijn geweest tot deze uitzonderlijk knappe roman. Het andere werk „De Vuuraanbidders," is een zeer omvangrijk verhaal van gebeurtenissen omstreeks 1620. Veel theologie uit de godsdiensttwisten, veel anachronistische psychologie en veel avontuurlijkheid rondom een hoogst romantische roomse verrader, waar Van Lennep zich niet voor schamen zou, hebben dit tegenstrijdig beoordeelde boek m.i. verhinderd om het meesterwerk te worden dat het in principe had kunnen zijn.

Tot de tijd van de geloofstwisten der gouden eeuw behoort ook de geromantiseerde biografie van onze jurist, staatsman en balling Hugo de Groot, door Annie Romein-Verschoor: „Vaderland in de verte." Vooral de gestalte van de Groots vrouw, Maria van Reigersberg, is hierin bijzonder geslaagd.

Eveneens in het eerste kwart van de zeventiende eeuw, maar in een geheel andere kring, speelt de nagelaten roman van die in 1943 vermoorde verteller A. M. de Jong: „De dolle vaandrig," een avontuurlijk levensbeeld van onze klassieke dichter Gerbrandt Adr. Breero. Uit voorkeur voor deze begaafde en vaak ongelukkig-verliefde bohémien en uit bewondering voor het jonge, jolige Amsterdam dier glorieuze dagen, heeft De Jong dit werk geschreven; het is echter al te zeer uit erotische tonelen samengesteld om geheel aanvaardbaar te zijn. Tot het allerbeste wat de historische zin heeft voortgebracht behoort de litteraire biografie „Gijsbert Karel van Hogendorp" door Henriëtte L. T. de Beaufort. Knap in zijn milieuschildering, knap in zijn samengaan van wetenschappelijke documentatie en artistieke intuïtie, is dit boek wel het meest bewonderenswaardig in psychologisch opzicht, door de suggestieve manier waarop de schrijfster het belangrijke en tegelijk het niet geheel sympathieke van haar hoofdpersoon heeft aangeduid.

III

Wijst de betrekkelijke bloei van de historische roman op de heimelijke neiging om het heden te ontvluchten, ook de bescheiden publicaties in het humoristische genre veronderstellen een dergelijke behoefte. Sedert in het tweede kwart van de vorige eeuw de opmerkelijke gelijktijdigheid van humor en historie als litterair motief te onzent, hun eendere grond bewees, zijn ze onafscheidelijk gebleven, ook in ondergang en in herleving. Zoals de „Camera Obscura" en „Het Huis Lauernesse" tot één periode behoren, zo ook „Gabriel" van Henriette van Eyk en bijvoorbeeld „Rembrandt" door Theun de Vries. Is de oorlog met z'n gruwelijke ernst voor dit lichtvoetige genre uiteraard te zwaar geweest, de na-oorlogse wereld met z'n teleurgestelde verwachtingen biedt weer honderden aangrijpingspunten. Enkele kleine bundels novellen van Henriette van Eyk betekenden geen stijging, maar het uitvoeriger verhaal in briefvorm

„Van huis tot huis," over een weduwe uit de kleine Amsterdamse middenstand, bezit een milde, meewarige spot, een mengeling van weemoed en dwaasheid, die ongemeen bekoort en treft. Henriette van Eyk is echter niet de enige meer: het bekroonde werk van de jonge auteur J. J. Klant: „De geboorte van Jan Klaassen" is kennelijk afkomstig uit háar school. Zoals zij het Kerstmannetje of St. Nicolaas gebruikt als drager van de zuivere, niet gefatsoeneerde menselijke goedheid in een hongerige en huichelachtige wereld, zo koos Klant de folkloristische figuur uit onze nationale poppenkast. Ook bij hem treft het contrast tussen het argeloze en het plichtmatige, tussen mens en maatschappij, tussen het vrije, persoonlijke geweten en de dwingende plichten van beroep, huwelijk en staat. Maar zijn taalkunstige grapjes zijn minder veelvuldig en minder gevarieerd, en zijn humor neigt sterker naar de ironie. Een derde figuur is Belcampo (= Schönfeld Wichers), die met zijn bundel „Nieuwe Verhalen" zijn vroegere werk overtrof. De toon wisselt van glimlachend weemoedig tot baldadig burlesk; de inhoud loopt uiteen van een kleine ontmoeting tot het laatste oordeel: maar overal vindt men hetzelfde samengaan van een bijzonder rijke verbeelding, humaan meegevoel, en een zeer persoonlijke, wijze en speelse humor. De populair geworden „Sprookjes" van Godfried Bomans, zijn naar toon en visie veel conventioneler, maar behoren eveneens tot dit genre. Verrassend als rake typeringskunst van een in de grond bijna verlegen toeschouwer, zijn ook de meer journalistieke schetsen en krabbels van Simon Carmiggelt. De betekenis van deze stroming blijft niet tot Noord-Nederland beperkt: zij ontleent haar belang mede aan het feit dat zij ook twee van de grootste Vlaamse prozaisten omvat: Willem Elsschot en Marnix Gijsen, en zo al niet de belangrijkste, dan toch zeker de origineelste van de moderne Vlaamse dichters: Richard Minne.

IV

Het spreekt vanzelf, dat ook de oudere auteurs, wier werk niet tot één der behandelde genres behoort, hun arbeid hebben voortgezet in vrijwel onveranderde trant. Hoe ingrijpend de oorlog mag zijn geweest, en hoezeer het beeld der Nederlandse letteren mag zijn gewijzigd door de dood van Ter Braak, Du Perron, Marsman en zovele anderen: bij de levenden stuk voor stuk is de invloed van vijf jaar onderdrukking en geweld niet zó diep gegaan, dat er een algehele vernieuwing ontstond. Blijkbaar verandert het menselijk karakter, eenmaal volwassen geworden, niet wezenlijk meer, en de kunstopvattingen hebben dat met het karakter gemeen.

Twee romans van Arthur van Schendel zijn sedert zijn dood nog in druk verschenen, en beide zijn ze karakteristiek voor zijn „derde" periode. In „Het oude huis," dat met de staatsprijs voor litteratuur werd bekroond, beschrijft hij de acht of negen generaties die tussen het begin van de zeventiende en het eind van de negentiende eeuw in Amsterdam eenzelfde grachtenhuis hebben bewoond. De hoeveelheid stof binnen het kleine bestek van een vrij korte roman, geeft aan Van Schendel de gelegenheid om het menselijke leven samen te vatten tot niets anders dan de hoofdzaken: geboorte, liefde, leed en dood. Indrukwekkend is het contrast van het aldus in eeuwig eendere ritmen bewegende leven, met het duurzame van het huis.

In zijn andere boek: „Voorbijgaande schaduwen," heeft Van Schendel de gelijktijdigheid van vier bevriende gezinnen gebruikt om overeenkomstig zijn wijsgerig en psychologisch agnosticisme het individuele beeld te vermijden. Zonder zijn vroegere werken te overtreffen, behoren deze nagelaten romans tot de belangrijkste publicaties sedert de bevrijding.

Van Gerard van Eckeren, die kort voor de oorlog reeds zich in opmerkelijk moderne richting ontwikkelde, verscheen een uitvoerige en zeer boeiende roman over studentikoos idealisme tussen de beide wereldoorlogen: „De paarden van Holst." Geen ander dan deze zeventigjarige auteur heeft het geestelijk beeld van de geknotte en verminkte generatie der vitale jongeren zó scherpzinnig en gevoelig getekend. Vooral de tweede afdeling: „De elpenbeenkleurige mantel," de episode van de jeugdige, tragisch eindigende liefde van Frits voor Hester, bezit meesterlijke kwaliteiten. Aan „De paarden van Holst" viel een verheugend succes ten deel.

De meester van de generatie der zestigjarigen, F. Bordewijk, voegde aan zijn markante reeks romans twee nieuwe publicaties toe: „Eiken van Dodona" en „Noorderlicht," terwijl hij ook nog verschillende kortere verhalen bundelde. Een merkwaardige, bijna geconstrueerd realisme, een vernuftig spel van tot levende wezens uitgegroeide eenzijdigheden, een persoonlijke stijl: alles tezamen verzekert aan deze werken een bijzondere plaats. Vooral „Noorderlicht" met de manlijk-wilskrachtige vrouw temidden van een heel stel griezelige wezens die léven hoezeer het menselijke hun vreemd blijft, is een belangwekkend stuk prozakunst, mede door het feit dat Bordewijk de erotiek geheel op de achtergrond heeft gedrongen en een commercieel conflict als centraal thema heeft gekozen en op uiterst boeiende wijze uitgewerkt.

Van de vele vrouwelijke auteurs verscheen betrekkelijk weinig nieuw werk. Top Naeff publiceerde een knappe maar wat eenzijdige biografie over de persoonlijkheid, het leven en het werk van de grote toneelspeler Willem Royaards. Nine van der Schaaf schreef in haar eigen eenvoudige en verstilde, maar bijzonder zuivere stijl een stemmig verhaal van armoede, leed en bescheiden liefde: „Eveline." Marianne Philips bundelde enige subtiele vertellingen met sterke religieuse inslag, als „Tusschen aarde en hemel." Hoezeer men bewondering kan hebben voor vele en zeer verscheidene kwaliteiten: het is duidelijk dat bij geen dezer ouderen het beginpunt ligt van een nieuwe ontwikkeling, wat dan ook door niemand wordt beoogd.

V

En de jongeren? — Zijn er wel jongeren? Mag men auteurs als Jo Boer, Bep Vuyk en Anna Blaman, die allen de veertig reeds gepasseerd zijn, nog tot de jongeren rekenen, enkel omdat hun optreden in de litteratuur soms de kenmerken draagt van een begin? Alleen de reeds genoemden: Bert Voeten en J. J. Klant, en dan verder: Adriaan van der Veen en Simon van het Reve, behoren tot de leeftijd die men gewoonlijk in de kunst als jong en vol beloften beschouwt.

Met uitzondering van Jo Boer, de Hollands-Parijse schrijfster-schilderes, die een gevaarlijk grote, Vestdijkachtige productiviteit ontwikkelt en in kort tijd een hele reeks romans publiceerde, zijn de meeste anderen maar auteurs van nauwelijks meer dan één boek. Het talent van Jo Boer is uiterst onevenwichtig. Haar mogelijkheden lijken vele, misschien zelfs te vele, maar zij beheerst ze niet; haar fantasie wil zich niet onderwerpen aan haar compositorisch vermogen; haar taal is weinig verzorgd; haar motieven zijn reeds nu niet vrij van herhaling. Slechts in twee gevallen, in „Melancholie der verzonken jaren" en in „Kruis of Munt" is het werk mijns inziens voldoende uit één gevoel ontstaan, om ondanks de vele tekorten een diepe indruk te maken, zij het vooral door de sfeer. Vrij somber van psychologie, soms tot op het zwartgallige, herinnert vooral haar, als Haagse roman bekroonde „Kruis of Munt" even aan de naturalistische Couperus; maar Jo Boer mist ten enenmale diens verfijnde mensenkennis, diens gevoel voor nuancen, en diens typisch Haagse raffinement van stijl.

Geeft Bep Vuyk in „Het hout van Bara" een waarheidsgetrouw beeld van levensverhoudingen en conflicten op de Molukken, Adriaan van der Veen behandelt zijn eigen jeugd in Schiedam niet minder waarheidsgetrouw in „Wij hebben vleugels." Het is trouwens duidelijk, dat ook de twee meest omstreden boeken: „De avonden," door Simon van het Reve, en „Eenzaam avontuur" door Anna Blaman, zeer sterke autobiografische kenmerken dragen. Voor zo ver deze, naar aard en kunstopvatting onderling zo verschillende schrijvers iets gemeen hebben, is dat blijkbaar de behoefte om met zichzelf in het reine te komen, de innerlijke noodzaak om te zien wie en wat zij zijn, door na te gaan hoe zij zo gewórden zijn. Maar terwijl Bep Vuyk kort en vinnig haar verhaal dramatiseert, heeft Adriaan van der Veen een veel rustiger en meer beschouwlijke toon; zijn boek lijkt stellig het meest gewoon, het minst „modern."

Het eenzijdig-erotische van „Eenzaam avontuur," het wanhopig-uitzichtsloze van „De Avonden" onttrekt zich gelijkelijk aan de gangbare litteratuur, en loopt derhalve het gevaar, dat men dit excentrieke in bepaalde kringen onmiddellijk als superieur, in andere kringen even onmiddellijk als decadent beschouwt. Men zou het kunnen combineren en zeggen, dat deze werken een superieure uiting van decadentie zijn. Maar ik geloof niet, dat het geheel juist is. Wie de kunst als autonoom erkent, kan in „Eenzaam avontuur" tenminste waardering hebben voor de suggestie van bezetenheid die dit boek oproept: en dát is immers de voornaamste zin van deze roman-der-bezetenheid? Hetzelfde geldt voor „De avonden": het is een volkomen beklemmend verslag van beklemmende gevoelens. De term neo-naturalisme, hiervoor door sommige critici gebruikt, miskent m.i. het essentiële feit, dat de inhoud niet uit de waarneming maar uit de beleving stamt, en dat deze publicaties dus eerder een lyrisch, dan een zakelijk en objectief karakter dragen. Ze zijn daardoor principieel onherhaalbaar, en ze bewijzen, ondanks hun kwaliteiten, eigenlijk niets voor het talent van wie ze schreef. Meer dan ooit geldt hier de bekende uitspraak, dat pas het twéede boek de beslissing brengt.

In geen geval echter kan men blind zijn voor het feit, dat zowel het ontstaan van deze boeken als ook hun succes een bewijs is voor een afgronddiep zedelijk en sociaal pessimisme in brede lagen van ons volk. En het lijkt hoogst ónwaarschijnlijk, dat in zulke werken, waar de formele structuur wel de enige weerstand schijnt tegen algehele moedeloze vervloeiing, een nieuwe prozakunst z'n stijgend begin zou vinden. De conclusie is onvermijdelijk: alle kunstmatig optimisme ten spijt, verkeert de Nederlandse litteratuur in een stadium, zó kritiek, als sedert de tijd van '80 nimmer het geval was.

De Vlaamse Letteren Tijdens Het Voorbije Jaar

(Van Juli 1948 tot Juli 1949) – Door Dr. André Demedts

Ons vorig overzicht was juist verzonden, toen ons het bericht bereikte, dat Pater Emiel Fleerackers S.J. op 1 Juli 1948 te Antwerpen overleden was. Hij werd op 17 April 1877 te Turnhout geboren en maakte zich verdienstelijk door zijn volkse en humoristische verhalen, die hem als een knap verteller deden waarderen. Zijn beste novellen staan in de bundel „Uit de Kijkkast." Merkwaardig is ook zijn verhalend gedicht „Reineke Vos in de Kempen," waarin hij op een innemende manier de geestelijke atmosfeer van zijn geboortestreek heeft beschreven. Verder liet hij ook gedichten en een paar handleidingen bij het taal- en stijlonderwijs verschijnen.

De grote staatsprijs voor het verhalend proza werd voor de periode 1946-48 toegekend aan Willem Elsschot, voor zijn novelle „Het Dwaallicht" (1946). Emiel Van Hemeldonck werd bekroond met de Prijs voor Letterkunde, uitgeloofd door de Vlaamse Provinciën, voor zijn romans „De cleyne Keyser" (1943) en „De groene Swaen" (1946), terwijl de prijs van de Scriptores Catholicae naar Pieter G. Buckinx ging, voor zijn verzenbundel „De Vleugelen van Icarus" (1944).

In het leven der tijdschriften is geen verandering gekomen. Wij beschikken nog altijd over vier leidende organen: „Dietsche Warande en Belfort" (katholiek), „De Vlaamse Gids" (liberaal), „Het Nieuw Vlaams Tijdschrift" (vrijzinnig met overwegend socialistische strekking) en „De Voorpost" (kommunistisch). Ook verschijnen drie maandschriften voor jongeren: „Arsenaal" (vrijzinnig), „Nieuwe Stemmen" (katholiek) en „Golfslag" (katholiek, met Vlaams-nationalistische tendenz).

Hoewel er geen reden is tot een uitbundig optimisme, kan de ontwikkeling die onze letterkunde in de jongste maanden doorgemaakt heeft, een voorzichtig vertrouwen in de toekomst wettigen. De crisis in de boekhandel blijft voortduren, maar de waarde van de thans uitgegeven boeken staat over het algemeen hoger dan tijdens de laatste jaren, en er mag ook van een heropleving van onze dichtkunst en zelfs van onze toneelliteratuur gesproken worden. Verheugend is niet minder het feit dat de uitstraling van de Vlaamse letterkunde in het buitenland toeneemt; het aantal vertalingen, vooral in het Duits, maar eveneens in het Frans, het Engels, en zelfs in het Spaans, het Zweeds en het Fins, is nooit zo hoog geweest.

Ruim twintig nieuwe verzenbundels kwamen voor dit overzicht in aanmerking; daaronder tellen wij er zes, die als een aanwinst, en twee, die als een belofte mogen beschouwd worden. Een innige bezieling en vaste meesterschap over de taal spreken uit „Een Lied der Mensheid" (1949) van Reninca, een bundel godsdienstige, bijna mystische gedichten, die sterk aan onze beste middeleeuwse poëzie van Hadewijch herinneren. Reninca is een schuilnaam voor Renée Lauwers, die in 1945 met „Wassend Getij," een verzameling aforismen, debuteerde, en sedertdien nog twee bundels lyrische ontboezemingen

en beschouwingen in proza, „Zaad in den Wind" (1947) en „Brandend Heden" (1947) heeft laten verschijnen.

Een tegenstelling met dit werk vormt „Daïdalos" (1948) van Herwig Hensen, een dichter die als een architect zijn vers opbouwt, waarin hij strak en intellectueel zijn wereldbeschouwing verkondigt. Hij is een besliste anti-godsdienstige rationalist, die de innerlijke vrijheid van de mens, in bewuste zekerheid gedragen, als de hoogste waarde en levenshouding beschouwt.

Een derde opmerkelijke bundel is „Bij Zandloper en Zeis" (1948) door Bert Peleman. Deze dichter debuteerde tussen de twee oorlogen als een overmoedige vitalist, met grote belangstelling voor folkloristische motieven. Bij de bevrijding werd hij aangehouden en later, wegens zijn pro-Duitse handelingen tijdens de oorlog, ter dood veroordeeld. Gelukkig werd deze straf door de Prins-Regent in levenslange hechtenis omgezet. „Bij Zandloper en Zeis" werd in een cel geschreven; de gedichten die erin opgenomen werden, spreken een diep verlangen naar loutering en levenshernieuwing uit en behoren ongetwijfeld tot de beste die wij van Peleman bezitten.

In de lijn van zijn vroeger werk, weerbarstig en bijna grof, is „Aardsch Gebedenboek" (1949) van Bert Decorte, waarin achter een uitdagende verheerlijking van alle zinnelijke genietingen, een aangrijpende toon van treurnis om het voorbijgaan van het aardse leven opklinkt. In zijn „Liedjes van de Liefde en de Dood" (1948) bezingt Hubert Van Herreweghen, met veel gevoel voor de muzikale zuiverheid van zijn vers, de eeuwige gegevens van de romantiek, terwijl Karel Vertommen in „Het Veer" (1949) nagenoeg dezelfde onderwerpen, in een meer anecdotische en volkse balladevorm uitwerkt. „Kassandra" (1948) van Adriaan De Roover en „De Boot der Seizoenen" (1948) van Jos Coveliers verdienen belangstelling als bewijs voor de verwachtingen op hun toekomst, die deze jonge dichters opwekken.

Op het gebied van de verhalende literatuur hebben wij, na een schifting onder een veertigtal oorspronkelijke romans en verhalen, er vijftien overgehouden. In niet minder dan vier wordt over de oorlog en de daarop volgende bestraffing gehandeld, wat er nogmaals op wijst hoe fel ons volk door de gebeurtenissen werd aangegrepen. De meest representatieve roman uit de reeks is „Zwart en Wit" (1948) door Gerard Walschap, een ontroerend en vinnig boek, waarin de schrijver het wedervaren van een „zwarte" en een „witte" familie verhaalt. De held van zijn boek, een goedmenende en eerlijke jongen, heeft een tijdlang in het Duitse kamp gestaan; hij wordt na de bevrijding ter dood veroordeeld en terechtgesteld. Walschap zelf kiest geen partij; hij wil alleen verklaren hoe het mogelijk geweest is, dat verstandige lieden elkanders vijanden werden, niet uit slechte bedoelingen, maar door dien hun houding door de omstandigheden werd bepaald. De algemene strekking van zijn werk is dan ook, dat de mensen van goede wil zich met elkander moeten verzoenen. Er komen in zijn roman prachtige delen voor, waar andere door een zeker gemis aan afwerking minder voldoening schenken; en over zijn geheel gezien is het boek niet bezonken genoeg om het probleem, boven de actualiteit, op het zuiver menselijke plan te stellen.

Een geringer betekenis heeft „Marilou" (1948) van Jean Du Parc, de geschiedenis van een meisje, die gedurende de oorlog met Duitse militairen omgang heeft en bij de bevrijding door een priester gered en tot inkeer gebracht wordt. Du Parc bewijst hier nogmaals dat hij karakters uitbeelden kan: Marilou en onderpastoor Bonte zijn figuren die eerbied afdwingen; maar er ligt een gevaarlijke drang naar het melo-dramatische in hem, waaraan hij al te gemakkelijk toegeeft.

„Het Vonnis" (1949) werd geschreven door Ivo Michiels, een jongere, die vier jaar geleden met gedichten gedebuteerd heeft. De held uit zijn roman is een zwarte, die uit de gevangenis ontslagen wordt, zijn woning verlaten vindt, en door een misverstand aan de trouw van zijn echtgenote gaat twijfelen. Hij begint een zwervend leven, moet een tweede keer voor de rechtbank komen, en wordt, dank zij het getuigenis van een witte, vrijgesproken. Terzelfder tijd heeft hij zijn vrouw teruggevonden, zodat hij met haar een nieuw en gelukkig leven beginnen kan. Het boek is nog jong, soms een tikje verward, en de rol die er aan het toeval in toebedeeld wordt is groter dan ons lief is, maar het getuigt van een waarachtig talent, dat alleen rijpheid behoeft, om een grote verwezenlijking mogelijk te maken.

Niet minder begaafd, maar veel minder beheerst, en ook sterker door vreemde voorbeelden beïnvloed, is Frans Van Isacker, een jonge schrijver, die met „De Wereld verandert" (1948) aller aandacht op zich getrokken heeft. Ook hij pleit voor verzoening. Op een indrukwekkende wijze beschrijft hij de wrok, die de leden van dezelfde familie, aanhangers van de Nieuwe-Orde en Engelsgezinden, tegen elkander opstelt, tot twee onder hen als slachtoffers vallen. Dan begrijpen de overblijvenden dat elkander eerbiedigen de duurste plicht is. Van Isacker heeft bovendien een poging gewaagd, om onze roman uit zijn provinciale kader te bevrijden, door zijn verhaal in de hogere kringen te situeren.

De heimatliteratuur heeft een minder goede kans gemaakt met „Moeder Greta" (1948) en „Land van Belofte" (1948) van Emiel Van Hemeldonck. Het zijn zeker niet de beste werken van deze Kempische kunstenaar. In het eerste beschrijft hij het dappere leven van een arme boerenvrouw, die met zeven kinderen weduwe geworden is; hij doet het met veel medegevoel en onfeilbare kennis van zijn onderwerp, maar hecht te weinig belang aan de bouw en de taal van zijn roman. Het „Land van Belofte" is een industriecentrum in Wallonië, naar waar een eenvoudige Limburgse familie uitwijkt, om er door werk in de koolmijnen een beter bestaan te winnen. Het loopt evenwel op een ontgoocheling uit; verschillende leden van het gezin komen in de vreemde om en de overblijvenden keren ten slotte naar hun dorp in de heide terug, waar er wel minder weelde, maar meer geluk op hen wacht. Van Hemeldonck heeft ernaar gestreefd zich te ontdoen van de idealisatie, waarmede hij gewoon was zijn romanfiguren te omringen; dat kan slechts toegejuicht worden, en daarom valt het des te meer te betreuren, dat zijn stijl zo mat en zijn uitbeelding zo grijs gebleven is, alsof hij zich innerlijk niet aan zijn stof had kunnen geven.

Dat onze hedendaagse letterkunde hoofdzakelijk romantisch gebleven is, blijkt eens te meer uit de geestesgesteldheid die de psychologische roman kenmerkt. In plaats van zijn helden naar het leven te tekenen, maakt de schrijver ze dragers van zijn eigen zieleleven. Zulks is het geval met Daan Inghelram in zijn korte roman „Angélique" (1948), waarin hij verhaalt hoe de aanwezigheid van een geheimzinnig portret zodanig op een jonge vrouw inwerkt, dat haar bestaan de letterlijke herhaling wordt van het lotgeval, dat eens het model van het portret beschoren was. Inghelram die van de heimatroman naar het psychologisch verhaal gekomen is, heeft met dit boek het bewijs van zijn kunnen geleverd. Het is een knap gebouwd en sierlijk geschreven werk, waarin de droomstemming tot het einde toe goed volgehouden wordt.

Hierbij sluit „Wie kan dat begrijpen?" (1949) van Marcel Matthijs aan, het verhaal van de onbegrepen liefde tussen twee jonge mensen, bij de aanvang van het gebeuren kinderen nog, die door een misver-

stand en het onbegrip van hun omgeving tragisch ten onder gaan. Het werk van Matthijs is in zijn geheel gezien wrang en zelfs bitter; deze laatste roman heeft iets meer: hij is ook ontroerend, en was met wat meer zorg voor taal en stijl een meesterstuk kunnen worden. Nu bezit hij een heerlijke kern, maar het vruchtvlees dat haar omringt is niet rijp.

Vermeldenswaard is ook „Instituut Astrée" (1948) van René Berghen, een der eerste beoefenaars van de psycho-analyse in ons land. In dit jongste verhaal van hem, beschrijft hij de wereld van een middelbare school, die hij met ongewone studenten en niet minder ongewone leraars bevolkt. Uitstekend is de ontleding van de karakters en de weergave van de schoolatmosfeer, maar het is een boek zonder een conflict, wel met vragen, maar zonder antwoorden, en eentonig grijs, door de al te sterke nadruk, die op de bespiegelingen van de hoofdpersonen, bij ontstentenis van een uitgesproken dadenleven, wordt gelegd. Om volledig te zijn stippen wij hier ook „In het Morgenlicht" (1949) van André Demedts aan.

Niet minder romantisch is de geromanceerde levensbeschrijving „Adriaan Brouwer" (1948) van Felix Timmermans, waarschijnlijk het laatste werk van deze belangrijke kunstenaar, die zoals bekend in 1947 overleden is. Timmermans heeft van Brouwer, een vooraanstaande Vlaamse schilder uit de XVIIe eeuw, over wiens leven weinig vaststaat, een innerlijk ontredderde gemaakt, dronkaard en slampamper, uit verdriet om een verloren geliefde en het onrecht dat zijn volk aangedaan wordt, en terzelfder tijd een bezetene door schoonheidsverlangen en scheppingsdrift. Hoewel niet het schoonste boek van Timmermans, bezit het mooie eigenschappen: het is zeer oorspronkelijk en plastisch van stijl en het gaat dieper op de grond van het leven in, dan zulks bij deze schrijver weleens het geval is geweest.

Van Filip De Pillecijn, die nog altijd in de gevangenis verblijft, verscheen „Mensen achter den Dijk" (1949), ten dele een meesterlijk herinneringsbeeld uit zijn jeugd en ten dele een onthutsende schandalenkroniek over het leven in een klein dorp bij het begin van deze eeuw; door die tweeslachtigheid een mislukte roman, die op een treffende manier aantoont, dat deze auteur die als lyrische gemoedskunstenaar en als biograaf voortreffelijk werk voortgebracht heeft, er niet in slaag die twee strekkingen van zijn talent te verenigen en te verzoenen.

Marnix Gijsen heeft met „Telemachus in het Dorp" (1948) eveneens een verhaal geschreven over de ervaringen, die hij tijdens zijn jeugd op een kleine buitengemeente heeft opgedaan. Het boek moet aantonen hoe hij zich uit afkeer voor de domheid en ruwheid van de goede gelovigen, die de dorpelingen waren, van hen moeten afzonderen heeft, en zo gaan ontdekken is, dat hun geloof ook niet anders dan een vorm van stompzinnigheid was. Het werk is goed geschreven, intellectueel en bezield, maar onbetwistbaar eenzijdig, zodat het belangwekkender is als document over een zielegroei dan als kunstschepping.

Eindelijk vermelden wij nog twee werken, waarin een meer objectieve houding tot uiting komt. Zuiver realistisch zijn zij evenwel nog niet. Het gaat eers om „De Zege van het Verzaken" (1949) van Valère Depauw, waarmede hij zijn trilogie over de Vlaamse weefnijverheid heeft voltooid. De hoofdpersoon uit zijn werk heeft zijn voornaamste tegenstander overwonnen; hij zou hem volledig ten gronde kunnen richten, maar verzaakt aan die wraak om een hoger doel. Hoewel het boek geen ongewone kwaliteiten bezit, is het toch merkwaardig om zijn gesloten bouw en mannelijke greep op het leven.

Ten slotte komt „Robinson" (1949) van Lode Baekelmans. Het is de geschiedenis van een Schots matroos, die zich te Antwerpen vestigt, omdat die stad hem dierbaarder dan alle andere is geworden, en daar een bescheiden bestaan leidt dat zich zonder grote gebeurtenissen afspeelt, en ondanks zijn eentonigheid, door de weemoedige aandacht waarmede de schrijver zijn held gezien heeft, belangwekkend wordt. Hoewel een boek zonder problemen, is het niet een boek zonder ziel.

Op toneelgebied kan, zoals wij reeds aanstipten, een lichte herleving vastgesteld worden. Gedurende het voorbije seizoen werd een nieuw drama „Artevelde's Val" van Paul De Mont opgevoerd, dat veel bijval genoten heeft; en in een tijdschrift verscheen „Agamemnoon," een toneelspel van Herwig Hensen, dat om zijn algemene opvatting, zijn karaktertekening en dialoog, zeer verdienstelijk is.

Als letterkundige studies en biografieën, in boekvorm verschenen, vermelden we „Die van 't Fonteintje" (1948) door Fr. Closset; „Maurice Gilliams" (1948) door Paul De Vree; „Van Nitsjevo tot Chorosjo" (1948) (een literatuurgeschiedenis over Rusland) door Johan Daisne en „Ernest Claes" (1948) door A. Boni.

Ten slotte verheugt het ons te kunnen mededelen, dat de belangstelling voor Zuid-Afrika in Vlaanderen nog aangroeit; in bijna alle kranten, weekbladen en tijdschriften wordt thans geregeld, en steeds zeer sympathiek, over uw land en uw literatuur geschreven.

Twee Besoeke Aan 'n Engelse Boekwinkel

Deur Anthony Curtis

Ons bring twee besoeke aan 'n Engelse boekwinkel. Sê maar die een lê in Charing Cross, Londen, en die ander in Broadstraat, Oxford. Die eerste besoek is op 'n gewone dag, net na afloop van die oorlog; die tweede op die huidige tydstip.

By ons eerste besoek is daar 'n groot gedrang in die winkel, meestal van jongmense in mondering, wellig met verlof, of wat die middag vry het van diens in hulle eenhede in Engeland. Maar waar hulle ookal vandaan kom: hulle is almal die slagoffers van afsondering. Hulle maak elkeen deel uit van 'n selfgenoegsame, beslote gemeenskap met sy eie eng belange en private sleur. Slegs die boek bring bevryding en die gevoel dat hulle, hoewel lydelik, deel het aan die groot lewe daarbuite. Daarom soek hulle na boeke, nie oor die verlede nie, maar oor die hede, inderdaad die „boeke van die dag." En dis juis dié boeke wat in groot menigte deurmekaar op die rakke en verkoopstafels lê, elkeen van hulle „in complete conformity with the authorized economy standards." Tydskrifte, dagboeke, kortverhale, bloemlesings van kort gediggies, kritiese beskouings grotendeels oor die hedendaagse letterkunde — dis hoofsaak. Mens merk dadelik dat dit dié kunsvorms is wat weens beknopte omvang kort rukkies ingrypend beslag lê op jou aandag, terwyl die kern feitlik met een oogopslag begryp word, dié vorms wat die skrywer by wyse van helder flitse saamstel — behalwe dan laasgenoemde.

Blaai maar deur enigeen van hulle. Beskou hierdie een — 'n duur, goedversorgde bundeltjie: *The Derelict Day,* deur Alan Ross. Ons blaai-lees: dis kort gediggies van 'n jong digter wat in Duitsland is na afloop van die oorlog. Die gedigte behels waarneming sonder ontroering. Slegs 'n raak en nuuskierig-prikkelende beeld van wat hy waarneem in die stede vol onopgeruimde oorlogspuin, sonder persoonlike kommentaar, sonder kunsgrepe byna, is voldoende om te tref.

Hierdie soort welige oorlogsliteratuur wil ek graag „literêre joernalistiek" noem, d.w.s. joernalistiek wat 'n besonderse aanleg vereis. 'n Oorlog bring vir diegenes wat dit moet verduur 'n groot hoeveelheid ervarings wat los staan van hulle eintlike lewe en wat aandoen as wisselvorme van een kerngedagte. In so 'n tydperk wend skrywers, en ook diegene wat voorheen nog nie veel geskrywe het nie, 'n poging aan om die ervarings blywend vas te lê. Inderdaad, oorlog skep 'n sterk skryfdrang. So het 'n eindelose stroom verhale, sketse, beskrywende verse gevloei uit die penne van vegsmanne. Hier lê die rede waarom die verkoopstafels oorlaai is met saamgeraapte tydskrifte en tydskriffies wat swak versorg en waarskynlik nog maar 'n eerste of tweede aflewering is, volgeskryf deur tydgenootlike jongeres. *Voices, Convoy, Modern Reading, Facet* — sulke name dra hulle, en elkeen verower skynbaar die harte van voldoende

lesers om staande te kan bly. Literêre joernalistiek, en die luk-raak aankoop van leesstof — dis ons hoofindruk by die eerste besoek. Eers as ons al daar onder in die straat trek, val dit ons skielik by dat ons geen enkele nuwe roman deur een van die beroemde Engelse skrywers van ons tyd gesien het nie.

Ons besoek die winkel weer. Dis laat namiddag in die najaar, 1949. Die vegsmanne is weg. Die klandisie is klein; 'n aantal reisigers word opgemerk, w.o. 'n Amerikaanse student op soek na die historiese werke van G. M. Trevelyan en 'n Franse dame wat om die jongste roman van Charles Morgan vra. Die grootste verandering lê egter in die boeke self. Dis asof tydens ons afwesigheid skoonskip gemaak is van al die oorlogsvoorrade en 'n volslae nuwe voorraad binnegehaal is. Die nuwe tydskrifte het verdwyn, op 'n paar na: *Horizon* (Cyril Connoly), *Penguin New Writing* (John Lehmann) en die Katolieke *The Wind and the Rain.* Die kille vredestydse onverskilligheid het die welige oorlogstydse paddastoelgroeisel aan tydskrifte laat uitsterf, behalwe hierdie drie. Met dat die gewone, veiliger en bestendiger lewe teruggekeer het, het 'n fyner en meer onderskeidende letterkundige smaak ontwaak. Die groter papiervoorraad en die nuwerwetse na-oorlogse drukmetodes het uitgeloop op wat ons tweede besoek aan ons openbaar: smaakvolle nuwe oplae en herdrukke van die ou meesters. Daar staan byvoorbeeld 'n nuwe vertaling van Voltaire se *Candide* teen 'n daalder, in die geselskap van *Faust* wat net betyds verskyn het vir die tweehonderdste herdenking van Goethe se geboortedag. Albei maak deel uit van die verbasend omvattende vertaling van wêreldklassieke in Engels wat in die *Penguin*-boekies aangebied word. Maar eintlik is dit eerder die Engelse as die vreemde klassieke werke wat ons oog vang in hierdie gedeelte van die winkel. Die dramaturge uit die tyd van Elizabeth en Jakobus I, agttiende eeuse romanskrywers, die groot romantiese en Viktoriaanse digters, is almal hier in 'n nuwe letter, band, en met 'n nuwe inleiding. Wil ons die werk van Jane Austen koop, het ons te kus en te keur uit vyf uitgawes; by Trollope het ons te kies uit drie. Die omvattendste reekse sedert die oorlog is *Hamish Hamilton's Novel Library,* waarin uiteindelik alle groot wêreldromans beskikbaar sal wees, en *Lehmann's Chiltern Library* waarin kunswerke aangebied word wat in die verlede nie so maklik binne bereik van die gewone leser was nie. Die bekende ouer goedkoop-reekse: *Clarendon Press, World's Classics,* en *Dent's Everymans Library* kon uiteindelik uitgawes wat al langer as vyf jaar uit druk was, herdruk. Terloops, 'n nuwe *Everyman*-boekie kos 4/6, teenoor 2/- vooroorlogs, wat 'n goeie aanduiding is van die styging in boekpryse onder invloed van die algemene lewensduurte.

Gedagtes aan die oue het ons hier te lank laat verwyl en allig te veel laat uitgee. Dis tyd om deur te dring tot in die hart van die boekwinkel, waar die nuwe boeke staan. Ook hier is verandering. Tot ons spyt het die afdeling *Nuwe Gedigte* aansienlik gekrimp. Maar wat daar staan, is van blywender gehalte as die oorlogsgoed van ons eerste besoek. Hier is 'n bundeltjie peinsende gedigte van Edwin Muir: *The Labyrinth.* Muir benader die diepsinnigste estetiese vraagstukke van ons tyd op sy eie gevoelige en persoonlike manier. Hy is 'n uitgeslape waarnemer van sy eie geesteslewe. Heeltemal anders is die *Collected Poems* van John Betjeman, wat ons oog vang. Ons blaai-lees: niks van jou gading tensy mens smaak het vir Betjeman se ironiese geesdrif vir die Viktoriaanse, vir voorstedelike tennispartye saans, en vir geestelike en Oxford-rarighede! En tog eienaardig, Betjeman se gedigte is geweldig gewild in Engeland. In sy sagte, tergerige verlange is daar iets wat veral tot die Engelse humorsin spreek.

Uit Amerika het ons van W. H. Auden die enigste werklik

betekenisvolle lang gedig wat onlangs in Engeland gepubliseer is: *The Age of Anxiety*. Merkwaardig is Auden se vaardigheid en sy skynbaar inspanningslose vermoë om te dig, met 'n evokatiewe krag in enige maatslag wat hy verkies. Hy bied aan 'n reeks monoloë (gedagtepraat) deur vier Amerikaners in 'n kroeg in Nu-York; hy hou deurgaans die middeleeuse alliterasievers wat kenmerkend is van *Beowulf* en *Piers Plowman* vol. Die voordeel daaraan verbonde is dat die digter die ritme en segswyse van die alledaagse spreektaal saam met 'n streng tradisionele vorm kan aanwend — wat ongetwyfeld vir Auden aanloklik gelyk het. 'n Kanadese lugoffisier, Malin, onthou byvoorbeeld 'n bomaanval as volg:

. . . we laid our eggs
Neatly in their nest, a nice deposit
Which instantly hatched; houses flamed in
Shuddering streets as we shed our big
Tears on their town: we turned to come back,
But at high altitudes, hostile brains
Waited in the west, a wily flock
Vowed to vengeance in the vast morning . . .

Skenk ons nou die aandag aan Cecil Lay Lewis se *Poems 1943-1947*, val dit moeilik om te besef dat hierdie twee tydgenote aan Oxford op een tydstip verwante werk gelewer het, en dat hulle saam met Stephen Spender 'n kring gevorm het. Day Lewis se jongste gedigte hel oor in die tradisionele rigting waar hy die ritme van die lied aanwend. 'n Aantal van hierdie gedigte sou geredelik getoonset kon word. Oor die hele bundel hang 'n hartstogtelike neerslagtigheid.

Soek ons na die werk van die jongste geslag Engelse digters uit die leeftyd so aan die begin van dertig, tref vyf bundels ons aandag: Paul Dehn — *Day's Alarm*, G. S. Fraser — *The Traveller has Regrets*, John Waller — *The Kiss of Stars*, David Wright — *Poems*, en W. S. Grahame — *The White Threshold*. Die eerste bundel bevat goedversorgde, kunstige liriese gedigte van oppervlakkige emosionele ontroering; van sy tydgenote toon slegs Dehn verwantskap aan Betjeman. Die volgende twee bundels is eintlik vertraagde versamelings oorlogsgedigte, waarin die opgewekte, onwerklike, effens oorspanne gees van Kaïro tydens die oorlog weergegee word. David Wright is in Suid-Afrika gebore, en werk tans aan sy lewensbeskrywing. Sy gedigte is romanties gekleur met 'n voorliefde vir die ouderwetse mitologie en bonatuurlike grillerigheid. W. S. Grahame volg met gebruikmaking van assosiasies die spore van Dylan Thomas, maar sy gedigte is nog moeiliker begrypbaar. Grahame se gedigte ontplof soos vuurspuwende berge, waaruit 'n lawavloed van onverstaanbare beelde neerstroom. Maar die leser kom onmiskenbaar onder die ban van die aangrypend verontrustende mag van die gedigte.

Op die rakke waar die gedigte staan, merk ons, ten slotte, twee goeie bundels vertaalde verse. Die een bundel bevat 'n keuse uit die werk van die neëntiende eeuse Italiaanse romantikus, Leopardi, besorg deur John Heath Stubbs; die tweede is 'n bloemlesing liriese verse uit Sjinees, besorg deur Helen Waddell.

By die nuwe prosakuns is dit meteens opvallend dat daar geen kortverhale is nie. Kortverhaalskrywers wat gedurende die oorlog opgang gemaak het, soos William Samson, het romans begin skryf. Samson se eerste roman, *The Body*, staan hier voor ons op die rak. Hy skep behae in die buitengewone, fynontlede visuele indruk. Die stof is die verhaal van 'n man met 'n ongeregverdigde agterdog — wat toevallig gevoed word — dat sy vrou ontrou is. Dis ou stof, maar in die omgewing van die burgerklas en in die volgehoue gevoel van die vreemde skuil die boek se werklike bekoring.

Sodoende beland ons by die grotes van die ouer geslag: Elizabeth

Bowen en Charles Morgan — albei met een nuwe roman. As ons *The heat of the Day* en *The River Line* lees, voel ons egter dat dit nie van hulle groot werk is nie. Albei kies melodramatiese stof wat voortvloei uit die oorlogsomstandigheid: spioenasie en die verset. Elizabeth Bowen bou daarom heen 'n kunstige verhaal oor die uitwerking wat 'n skuldige gewete het, en Morgan beeld die persoonlike botsing uit tussen sedelike pligsgevoel en emosionele drang.

Op hierdie rak is ook drie nuwe romans deur vooraanstaande skrywers: Aldous Huxley — *Ape and Essence,* George Orwell — *Nineteen Eighty Four,* en Henry Green — *Concluding.* Huxley, Orwell, Green — hulle verskil hemelsbreed in lewensbeeld en tegniek, en tog wend aldrie dieselfde kunsgreep aan: die verhaal speel in die toekoms. *Ape and Essence* is beskryf as 'n waarskuwing, 'n satire, 'n profetiese nagmerrie — 'n les aan die mensdom oor wat sal gebeur as ons huidige dwaashede voortduur. Die verhaal speel oor twee eeue in die toekoms af, na die derde wêreldbrand. Die atoom- en kiemoorlog het Amerika heeltemal verwoes; die mens het geestelik volslae in die teenoorgestelde rigting ontwikkel. Openlik en verborge aanbid hy nou die bose. Die verhaal van George Orwell is nie minder benouend nie. Hy beeld nie die liggaamlike en geestelike verwoesting uit nie, maar die fantastiese oorwinning van die uiterste totaalstaat. Hier is 'n wêreld wat volkome onder polisietoesig staan, en selfs in die gemakshuisies word die mens se gedagtes bespied. Henry Green benader die toestand vanuit die komiese. Hy beeld die totaalstaat wat oor vyftig jaar in Engeland bestaan. Hy kies 'n klein gemeenskappie uit, 'n opleidingskool in 'n voormalige private landgoed; hier word dogters in die puberteitsjare opgelei om staatsknegte te word. Mej. Edge en Mej. Baker, twee oujongnooiens, is in beheer. In hierdie bekoorlike komiese stuk kom Green se beheer van die dialoog in die volkstaal volkome tot sy reg.

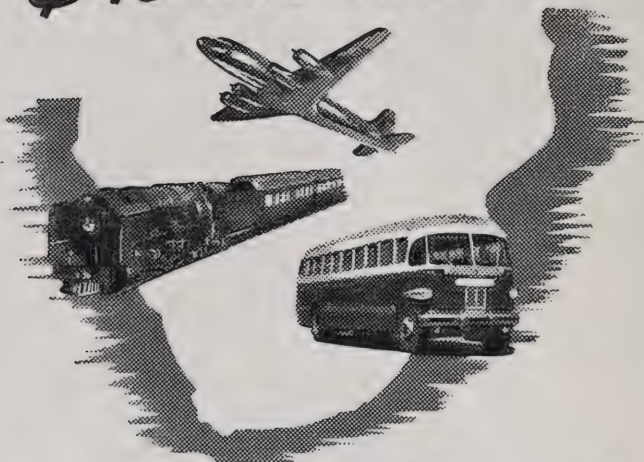
Verder kan ons net vlugtig kyk na die titels van 'n aantal nuwe romans op hierdie rak: Ivy Compton-Burnett — *Two Worlds and their Ways,* R. C. Hutchinson — *Elephant and Castle, Olivia* deur die geheimsinnige „Olivia," *The Huntsman in his Career* — die eersteling van 'n jong Nu-Zeelandse skrywer, Erik de Mauny, en 'n paar vertaalde Franse romans van Gide, Mauriac, Camus en Sartre, voor ons die aandag wy aan die toneel.

Op die tafel waar die nuwe toneelstukke lê. Daar tref ons die ouderwets sonderlinge blyspel in verse aan van Christopher Fry, wat tans in Londen is saam met John Gielgud en Pamela Brown. Daarnaas lê die *Playbill* van Terence Rattigan — twee lang eenakters wat pas 'n lang reeks geslaagde opvoerings in Londen beleef het. Die ander toneelstukke op hierdie tafel is vreemde voedsel deur Tennessee Williams en Arthur Miller uit Amerika en Cocteau en Sartre uit Frankryk. Ons soek na *The Cocktail Party* van T. S. Eliot, maar dis nog nie gepubliseer nie.

Dit word tyd om die boekwinkel te verlaat, maar eers moet ons nog gou twee boeke deurblaai, anders is ons beeld van die jongste Engelse letterkunde onvolledig, nl. Lord David Cecil — *Two Quiet Lives,* biografie van Dorothy Osborne en van Thomas Gray, en Sir Osbert Sitwell — *Laughter in the next Room* (dl. IV van sy outobiografie). Albei is geskryf in 'n delikate prosastyl met 'n gees van die ouer geslag.

En nou, buitekant die boekwinkel, hoe vat ons ons indrukke saam? Wat presies is die oorgang wat ons waargeneem het? Dit: vanaf die staking van die oorlog het die toestand vir skrywers moeiliker geword, maar werkliker. Daar is minder kopers van boeke, en hulle smaak is veeleisender. En die boeke self? — Dié bestaan uit minder verganklike stof.

Dis ons Taak-

om u van 'n aangename reis te verseker!

Hoe u ook al wens te reis staan die S.A.S. tot u diens om u reis genotvol te maak.

Dis tog maar aangenaam om op reis te gaan — vir sake of vir plesier, in Suid-Afrika of na oorsee — met die gerusstelling dat alles vir u gerief op elke stadium van die reis bespreek en gereël is.

Laat maar gerus al die besonderhede aan die Suid-Afrikaanse Spoorweë se Toeristeburo oor. Ons besorg end-uit alles vir u en u kan maar behaaglik en in volslae gemoedsrus u toertjie sit en geniet.

GESELS MAAR MET U NAASTE TOERISTEBURO OF STASIEMEESTER.

LYS VAN NUWE BOEKE

Saamgestel Deur P. J. Nienaber

AFRIKAANSE LIEDERESKAT: 'n versameling van die beste liedere vir een, twee, drie en vier stemme. Deel I. Kaapstad, R. Müller (1949) 175 bl. 11 x 8 slap linne 11/3.

ADI. Pietman Gaan op Reis. Johannesburg, Voortrekkerpers, 1949. 19 bl. illus. 9½ x 7⅛ pap. 2/6 (2/7).

AKKERHUYS, Marie. Die Goue Hasie. Pretoria, Unie-Boekhandel, 1949. 24 bl. illus. 9⅝ x 7¼. karton. 2/6.

——, Hoe Ystervarkie sy Penne Gekry Het. Pretoria, Unieboekhandel, 1949. 23 bl. illus. 9⅝ x 7⅜. karton. 2/6.

—— Jakkals Loop sy Rieme Styf. Pretoria, Unie-boekhandel, s.j. (1949) 23 bl. illus. 9⅝ x 7¼. karton.

—— Die Stout Prinsessies. Pretoria, Unie-boekhandel, 1949. 23 bl. gekl. illus. 9¾ x 7¼. karton. 2/6.

ALBERTYN, C. F., *red.* Die Afrikaanse Kinderensiklopedie, deel IV. Kaapstad, Nasionale pers, 1948. 1300-1753 bl. illus. 10⅞ x 7½.

ANS. Booi en sy Maats. Kaapstad, Nasionale pers, 1948. 36 bl. illus. 7 x 5¼. pap. 1/9.

ADRIANA. Jannie in Kabouterland; illustrasies deur I. Erlank. Kaapstad, Nasionale pers, 1949. 23 gekl. illus. 7⅛ x 5¼. pap. 2/-.

ATTIE MUIS. Pretoria, J. L. van Schaik, s.j. (1948) (20) bl. gekl. illus. 8⅛ x 7½. pap.

BADINGS, Henk. Vier Liedjies van Weemoed op Suid-Afrikaanse Tekste van N. P. van Wyk Louw. Vierhouten, Jeanette ,,Fernmate," s.j. (1948), 9 bl. 13⅜ x 9⅜. pap.

BARNARD, B. F., LAMBRECHTS, N. E., en TAUTE, B. Alledaagste Rekenkunde vir Suid-Afrikaanse Skole, Standerd I. Kaapstad, Maskew Miller, s.j. (1949) 135 bl. illus. 8¼ x 5⅜. pap. 2/6.

—— Std. II s.j. (1949) 116 bl. illus. 8¼ x 5⅜. pap. 2/6.

—— Std. III s.j. (1949) 116 bl. illus. 8¼ x 5⅜. pap. 2/9.

—— Std. IV s.j. (1949) 94 bl. illus. 8¼ x 5⅜. pap. 2/9.

—— Std. V s.j. (1949) 115 bl. illus. 8¼ x 5⅜. pap. 3/-.

BARNARD, *dr.* D. J. Die Wederkoms van Christus en die Eindgebeurtenisse. Viljoenskroon, Die Skrywer, 1949. 167 bl. bibl. 8⅛ x 5⅜. slap linne. 2/6.

BARNES, A. S. V., en NIENABER, *dr.* G. S. Sonneblom Reeks Boek I. Bloemfontein, Nasionale pers, 1948. 79 bl. illus. 8⅛ x 6. slap linne. 3/3.

—— Boek II 1948 90 bl. illus. 8⅛ x 6. slap linne. 3/6.

—— Boek III 1948 116 bl. illus. 7⅛ x 4⅞. slap linne. 3/9.

—— Boek IV 1948 132 bl. illus. 7⅛ x 4⅞. slap linne. 4/3.

—— Boek V 1948 178 bl. illus. 7⅛ x 4¾. slap linne. 4/6.

—— Boek VI 1948 203 bl. illus. 7⅛ x 4¾. slap linne. 4/9.

—— Boek VII 1948 269 bl. illus. 7 x 4¾. slap linne. 5/-.

BARRIE, V. H. Wiskunde. Bloemfontein, Nasionale pers, 1948. 176 bl. bibl. illus. 7 x 4¾. slap linne (,,Collegium-reeks") nr. 24. 6/-.

BARRY, Rhoda. Sangstukke vir Kindertjies. Geen plek, geen uitgewers, s.j. (1949) (8) bl. 10½ x 8¼. pap. 3/-.

BEKKER, Johann. Pikkie en die Seunsbende. Kaapstad, Nasionale pers, 1948. 151 bl. 7¼ x 5½. karton. 6/9.

BENNETT, Benjamin. Te Laat vir Trane; vertaal deur O. Pretorius. Johannesburg, L. & S. boek en kunssentrum, 1949. 158 bl. 8⅜ x 5⅜.

BENNIE, Willem. Prinses Zerilda en die Maan. Kaapstad, Unievolkspers-boekhandel, s.j. (1949) 24 bl. illus. 7¼ x 6¼. pap. 1/6 (1/7).

BERG, Bengt. Met die Kraanvoëls na Afrika; vertaal deur J. F. W. Grosskopf. Pretoria, J. L. van Schaik, 1949. 181 bl. illus. 9 x 8⅜. 15/-.

BERG, Willem van der. Ruwe Ontwaking. Johannesgurg, Afrikaanse pers-boekhandel, 1949. 285 bl. 7½ x 5. 10/9 (11/3).

BESTER, Ria. Laps en Paai. (Bloemfontein), Nasionale pers, s.j. (1949) 35 bl. gekl. illus. 7¼ x 6. pap. 2/6.

BEUKES, O. A. Braham op Skool. Kaapstad, Nasionale pers, 1948. 88 bl. 8⅛ x 6. karton. 6/-.

—— Kerneels en Abraham. Kaapstad, Nasionale pers, 1949. 74 bl. 7⅛ x 5¼. pap.

BEUKES, Gerhard J., *red.* Uitgesoekte Eenbedrywe. Pretoria. J. L. van Schaik, 1948. 152 bl. illus. 7¾ x 5¾. karton.

BILJON, *dr.* P. van. Grensbakens tussen Blank en Swart in Suid-Afrika: 'n historiese ontwikkeling van grensbeleid en beleid van grondtoekenning aan die naturel in Suid-Afrika. Kaapstad, Juta & Kie., s.j. (1949), Xiii, 490 bl. bibl. kaarte, 8⅝ x 5¾. 42/- (42/9).

BINGLE, *dr.* Hendrik Johannes Jacob, 15.8.1910—, en POTGIETER, G. J. Studies oor die Godsdiens op Skool. Pretoria, J. L. van Schaik, 1948. 331 bl. bibl. 8½ x 5¾. („Bydraes tot die opvoedkunde," nr. 2). 22/6.

BLAIR, A. en REDGRAVE, J. J. Hersiene Perfeksie Rekenkunde vir Suid-Afrikaanse Skole volgens nuwe leerplan vir 1950, standerd I. Kaapstad, Maskew Miller, s.j. (1949) 69 bl. illus. 8¾ x 5½. pap. 1/9.

—— Std. II s.j. (1949) 82 bl. illus. 8¾ x 5½. pap. 2/-.

—— Std. IV s.j. (1949) 58 bl. illus. 8¼ x 5½. pap. 2/3.

—— Std. V s.j. (1949) 77 bl. illus. 8¼ x 5½. pap. 2/6.

BLAKEMORE, Stella. Vorm II op Delarey. Pretoria, J. L. van Schaik, 1948. 154 bl. 8¼ x5¾.

BOEROP, L. J. Niek Lourens. Pretoria, J. L. van Schaik, 1949. 253 bl. 7⅝ x 5½. 9/6.

BÖESEKEN, *dr.* Anna Jacoba en andere. Geskiedenis-atlas vir Suid-Afrika; kaarte geteken deur Plik. Kaapstad, Nasionale pers, 1948. Viii, 92 bl. illus. 12 x 9½. slap linne. 10/-.

BONNA, skuilnaam vir PIENAAR, Fourie le Grange, 25.12.1906. Tussenspel. Kaapstad, Nasionale pers, 1948. 229 bl. 7¾ x 5½. karton. 9/-.

BOONSTRA, L. D. Miljoene Jare Gelede in die Karoo. Johannesburg, Voortrekkerpers, s.j. (1949). 125 bl. illus. 6½ x 4½. slap linne. („Soek-en-leer-reeks" nr. 8). 4/6 (4/9).

BOSHOFF, *ds.* W. H., en BURGER, B. A. Gediggies vir ons Kleintjies; tweede, hersiene en vermeerderde uitgawe. Kaapstad, Juta & Kie., s.j. (1948). 96 bl. illus. 7⅛ x 4¾. pap. 3/6.

BOSMAN, Danielina. Verhaaltjies uit Storieland; illustrasies van mev. M. Meiring. Pretoria, J. L. van Schaik, 1949. 130 bl. 9¼ x 6½. karton. 6/-.

BOSMAN, Eunice. Kop in een Mus. Johannesburg, Afrikaanse pers-boekhandel, 1948. 170 bl. 7½ x 5. („Lente-reeks," nr. 37). 8/- (8/6).

BOSMAN, *dr.* F. C. L., *en* MERWE, Jaco van der. Vier uitgesoekte eenbedrywe. Johannesburg, Afrikaanse pers-boekhandel, 1949. 158 bl. illus. 7½ x 4¾.

BOSMAN, Ockert. Tamboer van die Dood. Kaapstad, Nasionale pers, 1948. 142 bl. 7¾ x 5½. karton. 7/6.

BOTHA, *ds.* J. C. Verkondig die Koninkryk. Roodepoort, C.U.M., bus 132, s.j. (1949), 31 bl. 7¼ x 4¾. pap. 9d.

BOUMAN, *dr.* A. C. Painters of South Africa. Pretoria, J. H. de Bussey, en Kaapstad, H.A.U.M., s.j. (1949), 134 bl. gekl. illus. 12¾ x 9⅝. 52/6 (53/6).

BOURNE, F. W. Billy Bray, die Koningseun: hoofsaaklik uit sy eie aantekeninge saamgestel; vertaal deur Timo Kriel, Johannesburg, C.U.M., s.j. (1948). 112 bl. 7⅛ x 4⅞. pap. 4/3.

BOYCE, Magda. Rooi Verraad. Pretoria, Vlambiblioteek, bus 1230, 1949. 253 bl. 8½ x 5⅞.

BREWIS, Lulu. Afrikaans Easily Learnt (with key). Cape Town, Maskew Miller, s.j. (1948). 181 bl. 7⅛ x 4¾. pap. 5/-.

BREYTENBACH, *dr.* J. H. Die Tweede Vryheidsoorlog, Deel I: Voorspel tot die stryd. Kaapstad, Nasionale pers, 1948. iX, 406 bl. illus. bibl. 7¼ x 5½. 15/-.

BRINK, Dewald. Die Geheimsinnige Hospitaal. Johannesburg, Goeie hoop uitgewers, bus 972, 1949. 219 bl. 7⅜ x 5. 9/6.

BRINK, J. W. Drie Penkoppe. Kaapstad, Nasionale pers, 1948. 92 bl. 7¼ x 5¼. pap. 3/-.

BRITS, Sarie C. Die Kringloop van die Jare. Johannesburg, Voortrekkerpers, 1949. 267 bl. 7¼ x 5½. 9/- (9/6).

BROODRYK, H. H. Kykies in die Politiek. Kaapstad, Die Skrywer, Kloofstraat 42, s.j. (1948). 271 bl. 7½ x 5⅛. 10/-.

BRUGGEN, Jochem van Stryd. Johannesburg, Afrikaanse pers-boekhandel. 1949. 318 bl. 7½ x 5. 11/- (11/6).

BRUIN, G. H. P. du. George Washington, Napoleon, Abraham Lincoln. Kaapstad, Nasionale pers, 1948. 92 bl. illus. 7¼ x 5¼. pap. („Naslaanboekies"). 2/9 (S.S.).

BRUWER, Eben. Toepies, deur Eben Bruwer. Kaapstad, Nasionale pers, 1948. 128 bl. illus. 7¼ x 5½. karton. 5/6.

BRUWER, J. Die Swart Mamba. Johannesburg, Afrikaanse persboekhandel, 1948. 168 bl. 7½ x 5. 8/- (8/6).

BURROUGHS, Edgar Rice. Tarzan die Onoorwinlike; vertaal deur A. M. van Schoor. Johannesburg, Afrikaanse pers-boekhandel, 1948. 245 bl. 7½ x 5. („Tarzan-avonture," nr. 12). 9/- (9/6).

—— Tarzan en die Goue Leeu; vertaal deur A. M. van Schoor. Johannesburg, Afrikaanse persboekhandel, 1948. 314 bl. 7½ x 5½. („Tarzan-avonture," nr. 11). 9/- (9/6).

—— Tarzan en die Stad van Goud; vertaal deur A. M. van Schoor. Johannesburg, Afrikaanse persboekhandel, 1948. 297 bl. 7½ x 5¼. („Tarzan-avonture," nr. 10). 9/- (9/6).

—— Tarzan en die Verbode Stad; vertaal deur A. M. van Schoor. Johannesburg, Afrikaanse persboekhandel, 1949. 242 bl. 7½ x 5. („Tarzan-avonture," nr. 13).

CAIN, James M. Gekoopte Vrou. Johannesburg, Goeie hoop uitgewers, s.j. (1949). 120 bl. 7 x 4¾. pap. 3/9.

—— Mildred Pierce. Johannesburg, Goeie hoop-uitgewers, 1948. 369 bl. 7¼ x 5. 9/6.

—— Vir Dertig Silwerlinge . . . Johannesburg, Goeie hoop-uitgewers, s.j. (1948). 151 bl. 7¼ x 4⅞. 7/- pv.

Christelike Uitgewersmaatskappy. Bybel-alfabet. Johannesburg, C.U.M., s.j. (1949) (16) bl. gekl. illus. 11⅜ x 8½. karton. 3/6.

CILLIE, Hettie. Pikkewyn, die Koddige Watervoël. Pretoria, J. L. van Schaik, 1949. 35 illus. 7¼ x 5⅜. pap. („Dieretuinstories," nr. 14). 1/9.

—— Zuluana, die Wit Renoster. Pretoria, J. L. van Schaik, 1949. 38 bl. illus. 7¼ x 5⅜. pap. („Diereturn-stories," nr. 13). 1/9.

COBB, Harold Edward, 19.3.1913 — Koffiehuis-lied; woorde deur Pierre Malan. Kaapstad, Die komponis, St. Georgestraat 91, s.j. (1949). (3) bl. 12¼ x 9¼. pap. 1/6.

COERTZE, D. L. J. Die Trust in die Romeins-Hollandse Reg. Stellenbosch, Universiteitsuitgewers, 1948. 147 bl. bibl. 8¾ x 5⅝. Proefskrif. 20/-.

COETSER, E. C. Uit die Geskiedenis van Griekwaland-Oos. Pietermaritzburg, City printing works, *drukkers*, 1949. 106 bl. illus. 8¼ x 5½. pap.

COETZEE, *dr.* Abel. Ons Volkslewe. Pretoria, J. L. van Schaik, 1949. 168 bl. 7¼ x 6¼. pap. („Monument-reeks," nr. 29). 9/-.

—— Standaard Afrikaans: intreerede by die aanvaarding van die R. K. Fraay-laerskool in Afrikaanse taalkunde en volkskunde aan die Universiteit van die Witwatersrand, 18 Maart 1948. Johannesburg, Universiteit van die Witwatersrand, 1948. 23 bl. 9¼ x 6. pap.

COETZEE, *dr.* J. Chris. Inleiding tot die Algemene Praktiese Opvoedkunde. Stellenbosch, Pro Ecclesiadrukkery, 1948. 238 bl. bibl. 8⅝ x 5½. slap linne. („Die verkennersreeks," nr. 10).

COETZEE, *dr.* J. Chris., en ROOY, D. J. van. Beginsels en Metodes van die Hoër Onderwys. Pretoria, J. L. van Schaik, 1949. 339 bl. bibl. 8½ x 5⅜. 22/6.

COETZEE, *ds.* J. V. Geskiedenisversaking: revisie van 'n „gekorrigeerde" brosjure van prof. dr. S. P. Engelbrecht. Potchefstroom, Calvynjubileumboekefonds, s.j. (1948). 111 bl. 8⅝ x 5½. pap. 3/- pv.

COETZEE, N. S., *samesteller*. Suid-Afrikaanse Katalogus van Boeke/S.A. Catalogue of Books, Deel X, 1947/1948. Johannesburg, S.A. Katalogus van boeke, bus 1161, s.j. (1949). 69 bl. 9¾ x 7¼. karton (roneo).

COETZEE, Sophie, en SCHOOR, M. C. E. van. Huldiging van ons Heldinne. Johannesburg, F.A.K., bus 8711, 1949. 30 bl. 7½ x 5. pap.

COETZEE, W. E. Ontmoet Tina de Villiers. Pretoria, J. L. van Schaik, 1949. 202 bl. 7¾ x 5½. 8/6.

CONRADIE, Ben. Die Goeie Hoop. Johannesburg, Afrikaanse persboekhandel, 1948. 243 bl. 7½ x 5. („Lenteserie," nr. 52).

CONRADIE, J. M. En Daar Was Lig: die sending van die Ned. Geref. Kerk in die O.V.S. in Noord- en Suid-Rhodesië gedurende die jare 1899-1947. Bloemfontein, Sinodale Algemene Sendingkommissie van die N.G. Kerk in die O.V.S., s.j. (1949). 196 bl. illus. 7 x 5⅜. pap.

COOPER, H. R. Die Gemaskerde Dood. Kaapstad, Unie-volkspers, 1948. 171 bl. 8½ x 5½. 9/- (9/6).

CRAMER, Rie. Al My Diere. Pretoria, J. L. van Schaik, s.j. (1949). (18) bl. gekl. illus. 9 x 13¼. pap.

—— Die Besoek. Pretoria, J. L. van Schaik, s.j. (1949) (6) bl. gekl. illus. 6¼ x 6¼. karton. 1/9.

—— Hiervan en Daarvan. Pretoria.

J. L. van Schaik, s.j. (1948). (10) bl. gekl. illus. 8½ x 7½. pap.
—— Jan. Pretoria, J. L. van Schaik. s.j. (1949). (18) bl. gekl. illus. 9 x 13¼. pap. 3/-.
—— Klara die Konyntjie. Pretoria, J. L. van Schaik, s.j. (1949) (6) bl. gekl. illus. 6¼ x 6¼. karton. 1/9.
—— Die Muisie se Bruilof. Pretoria, J. L. van Schaik, s.j. (1949) (6) bl. gekl. illus. 6¼ x 6¼. karton. 1/9.
—— Poppelyn. Pretoria, J. L. van Schaik, s.j. (1948). (10) bl. gekl. illus. 8¼ x 7½. pap.
—— Poppielief. Pretoria, J. L. van Schaik, s.j. (1949) (18) bl. gekl. illus. 9 x 13¼. pap. 3/-.
—— Speletjies. Pretoria, J. L. van Schaik, s.j. (1949) (18) bl. gekl. illus. 9 x 13¼. pap. 3/-.
—— Sussie en Ek. Pretoria, J. L. van Schaik, s.j. (1948). (10) bl. gekl. illus. 8¼ x 7¼. pap.
CRAVEN, Danie. Ek Speel vir Suid-Afrika. Kaapstad, Nasionale pers, 1949. 252 bl. illus. 8⅛ x 6⅝. 15/-.
CRONJÉ, *dr.* G. Voogdyskap en Apartheid. Pretoria, J. L. van Schaik, 1948. 176 bl. 8½ x 5¾.
CRONJÉ, J. M. En Daar Was Lig: Die sending van die Ned. Geref. Kerk in die O.V.S. na Noord- en Suid-Rhodesië, gedurende die jare 1899-1947. Bloemfontein, Sinodale Algemene Sendingkommissie van die N.G. Kerk in die O.V.S., bus 399, s.j. (1949). 196 bl. illus. 7⅛ x 5¼. pap. 3/6.
CRONJÉ, Thea. Die Muisies Maak 'n Plan. Kaapstad, Nasionale pers, 1948, 16 bl. illus. 7⅛ x 5⅝. pap. 10d.
DANIELINA, Johanna. Piet se Plaas. Kaapstad, Nasionale pers, 1949. (20) bl. illus. 7⅝ x 10⅝. pap.
DICK, R. H. Four-figure Mathematical Tables with Adjusted Differences/Viersyfer Matematiese Tafels met Geskikte Verskille. Kaapstad, Juta en Kie., s.j. (1949). 10 bl. 8⅜ x 5⅛. pap. 1/6.
DIPPENAAR, Issie. Sluimerman van Slaap. Kaapstad, Maskew Miller, s.j. (1949). 27 bl. 8⅝ x 5½. pap.
DIPPENAAR, John. Oom Apiehulle op Toer. Kaapstad, Nasionale pers, 1948. 62 bl. gekl. illus. 9⅝ x 7¼. karton. 6/-.
DIXON, Leng. Tina en die Padda. Kaapstad, Nasionale pers, s.j. (1949). (12) bl. 9 x 10¾. gekl. illus. pap.
—— Doepie die Padda. Pretoria, J. L. van Schaik, s.j. (1948) (14) bl. gekl. illus. 8¼ x 5⅛. pap.
DREYER, J. C. Werp Jou Brood op die Water. Bloemfontein, Nasionale pers, 1948. 226 bl. 7¼ x 5½. 9/6.
DRIVER, W. I. Stanford. Die Siel van Suid-Afrika/The Soul of South Africa; harmonie deur Sydney Richfield. (Geen plek), Die Komponies, s.j. ( ) (3) bl. 8½ x 6¾. pap. 1/-.
DUMAS, Alexander. Die Koningin se Halssesnoer; vertaal en verwerk deur Klassikus. Kaapstad, Die Afrikaanse kulturele leserskring, bus 4194, 1948. 317 bl. 7¼ x 5. 13/3.
DUMINY, Francois. Proefbuis tot Proefbuis. Kaapstad, Nasionale pers, 1948. 307 bl. 7¼ x 5¼. („Ons eie biblioteekskema," jg. 3 nr. 3). 9/6 (10/-).
DYK, J. H. van. Geskiedenis-leerboek vir Suid-Afrikaanse Hoërskole (Senior Sertifikaat). Johannesburg, Voortrekkerpers, 1949. 351, Vii bl. 8⅝ x 5⅝.
ELDERS, J. van. Diepkuil. Kaapstad, Nasionale pers, 1948. 245 bl. 7⅝ x 5⅝. 9/-.
ELOFF-VAN DER WALT, Ella. Op 'n Vinnige Wolk. Johannesburg, Afrikaanse pers-boekhandel, 1949. 277 bl. 7½ x 5. („Morester-biblioteek," nr. 43). 10/6 (11/-).
ENGELBRECHT, Willem. Knip Toe die Boeie. Johannesburg, Goeie hoop-uitgewers, 1949. 206 bl. 7⅝ x 5. 9/6.
ENGELBRECHT, *ds.* J. J. Die Jeug in die Smeltkroes. Bloemfontein, Sacum, bus 478, s.j. (1949). 70 bl. 7⅛ x 4⅞. pap.
ERASMUS, Rudolph Philip Botha, 11.10.1912 — Regter. Kaapstad, Nasionale pers, 1948. 319 bl. 7¼ x 5⅝ („Ons eie biblioteekskema" III, 6). 9/6.
EUVRARD, Paul, *samesteller.* Vriendinne Jaarboek vir Dogters, Nr. 5. Johannesburg, Afrikaanse pers-boekhandel, 1948. 166 bl. illus. 9¾ x 7⅝. karton. 10/- (10/6).
FABRICIUS, Johan. Eiko van Reigerhof; vertaal deur P. C. Schoonees. Kaapstad, Nasionale pers, 1948. 204 bl. illus. 8⅛ x 6¼. 9/-.
FAGAN, H. A. Soos die Windjie Wat Suis en Ander Gedigte. Kaapstad, Nasionale pers, 1949. 113 bl. 7⅝ x 5⅝.
FEDERASIE VAN AFRIKAANSE KULTUURVERENIGINGE. Christelike-nasionale onderwysbeleid Johannesburg, Instituut vir christelike-nasionale onderwys, 1948. 31 bl. 6¾ x 4¼. pap.
—— Ons Godsdiens. Johannesburg,

F.A.K., 1948. 7 bl. 7 x 4¾. pap. („Uit ons geestelike kultuurgoed").

—— Referate en Besluite van die F.A.K.-kongres oor Jeugaangeleenthede op 1 en 2 Oktober 1948 te Bloemfontein. Johannesburg, F.A.K., bus 8711, 1949. 62 bl. 6¾ x 4½. pap.

FORSYTH, R. A., *en* FORSYTH, E. P. Afrikaanse Spellys vir die Laerskool. Pietermaritzburg, Shuter & Shooter, 1949. 24 bl. 8 x 5¼. pap. 1/-.

FOUCHE, Donald. Klatergoud. Johannesburg, Voortrekkerpers, 1949. 260 bl. 7¼ x 5¾. 8/6 (9/-).

FOURIE, C. J. V. Werkeenhede: Hulpboek vir S.A. Geskiedenis en Burgerleer en Laer Skole. Kaapstad, Nasionale pers, 1948. 65 bl. 7⅛ x 5¼. pap. 2/3.

FOURIE, Mynhardt. Lied van die Ewige. Johannesburg, Afrikaanse pers-boekhandel, 1949. 195 bl. 6¾ x 4½. („Ontspanbiblioteek, nr. 6). 5/- (5/3).

FOURIE, Nellis. Onheil oor Donkerhoek. Pretoria, Die keurbiblioteek, 1948. 234 bl. 7½ x 5. 5/6 (intekenare), 7/6.

—— Die Vlugteling. Kaapstad, Nasionale pers, 1948. 145 bl. 7¾ x 5½. 7/-.

FRANKEN, J. L. M. Piet Retief se Lewe in die Kolonie. Kaapstad, H.A.U.M., en Pretoria, J. H. de Bussy, 1949. 571 bl. illus. 9½ x 6⅛. 32/6.

FRASER, E. J. M. Die Huis van Casteleijn. Kaapstad, Nasionale pers, 1948. 152 bl. 7¼ x 5¾. karton. 7/-.

—— Die Liefde van Karolien Wiese. Kaapstad, Nasionale pers, 1948. 212 bl. 7¾ x 5½. 8/6.

—— Sonskyn op die Vlakte. Kaapstad, Nasionale pers, 1948. 184 bl. 7¾ x 5¼. karton. 8/6.

—— Swerfling in die Duister. Kaapstad, Nasionale pers, 1949. 241 bl. 7¼ x 5½.

FRIEDENTHAL, J. M. 'n Ridder in Oneer. Kaapstad, Nasionale pers, 1949. 149 bl. 7¼ x 5½. karton.

GEERLING, T. *en* SCHOOR, E. P. van. Junior Begripstoetse vir Standerds 6, 7 en 8 (by die onderrig van Afrikaans as tweede taal). Johannesburg, Afrikaanse pers-boekhandel, 1949. 146 bl. 7½ x 4¾.

—— Senior Begripstoetse vir Standerds 9 en 10 (by die onderrig van Afrikaans as tweede taal). Johannesburg, Afrikaanse pers-boekhandel, 1949. 124 bl. 7½ x 5.

GERICKE, Fred. Kinders van Suid-Afrika; woorde deur J. A. Jooste. Kaapstad, Nasionale pers, s.j. (1949) (4) bl. 11⅜ x 9½. pap. 1/9.

GERICKE, Wessel. Vir Hussies met Lang Ore. Kaapstad, Maskew Miller, s.j. (1949). 56 bl. 8⅜ x 6½. pap. 5/6.

GESAMENTLIKE TEGNIESE KOMITEE VAN DIE KAAPSTADSE STRAND. Die Kaapstadse Strandplan. Pretoria, Die Staatsdrukker, 1948. 125 bl. illus. 10⅛ x 8⅛. 21/-.

GILIOMEE, G. A. Volledige Hersieningstoetse in Geskiedenis vir Junior Sertifikaat (volgens die leerplanne van die Kaaplandse Onderwysdepartement en die Universiteit van Suid-Afrika). Kaapstad, Juta & Kie., s.j. (1949). 67 bl. 7¼ x 4¾. pap. 2/6.

GRIESEL. T. B. Kleinding in die huis; illustrasies deur Johanna Danielina. Johannesburg, Afrikaanse pers-boekhandel, 1949. 52 bl. illus. 7¼ x 4¾. pap. („Sonstraalstorieboekies," nr. 47). 2/6 (2/9).

GRIMM, Jakob en GRIMM, Wilhelm. Sneeuwitjie; oorvertel deur J. Schoon, geïllustreer deur Froutjie van der Meer. Kaapstad, Nasionale pers, 1948. (4) bl. gekl. illus. 8¾ x 5½. karton. 5/-.

GROENEWALD, André. Die Duiwel Kies Kortpad. Johannesburg, Afrikaanse pers-boekhandel, 1948. 268 bl. 7½ x 5½. („Kroonspeurreeks," nr. 18). 10/- (10/6).

GROENEWALD, C. J. As die Tamboere Dreun. Kaapstad, Nasionale pers, 1948. 80 bl. 7¼ x 5¼. pap. 3/3.

GROENEWALD, *dr.* E. P. Die Evangelie volgens Markus, Pretoria, J. L. van Schaik, 1948. 405 bl. 8¼ x 5½. 27/6.

GROVE, Henriëtte. Die Verlore Skoentjie. Johannesburg, Afrikaanse pers-boekhandel, 1948. 27 bl. 7¼ x 5. pap. („Sonstraalstorieboekies," nr. 43). 1/3 (1/4)

HAANTJES, *dr.* J., *en* andere Moderne Nederlandse Verhale vir Afrikaanse Skole. Johannesburg, Afrikaanse pers-boekhandel, 1948. XXiii, 193, Viii bl. illus. 7½ x 5. 8/- (8/6).

HAMER, Charles. Droomvallei; woorde van Rex Ferrus. Bloemfontein, Dr. Rex Ferrus, bus 806; s.j. (1945). (3) bl. 12½ x 10. pap. 2/6.

HARTMAN, Wim. Moord op Bladsy Drie. Johannesburg, Goeie hoop-uitgewers, 1948. 220 bl. 7¾ x 5. 9/6.

HEEVER, Kootjie van den. Die Waters Roep. Johannesburg, Goeie hoop-uitgewers, 1948. 201 bl. 7½ x 5½.

HENDRIKS, R. As die Dromme Praat. Johannesburg, Goeie hoop-uitgewers, 1948. 187 bl. 7½ x 5. karton. 7/-.

—— Fluisterende Gaste. Johannesburg, Goeie hoop-uitgewers, 1949. 217 bl. 7⅜ x 4⅞. 9/6.

—— Haar Laaste Pasiënt. Johannesburg, Voortrekkerpers, 1949. 274 bl. 7¼ x 5½.

HESSEN, Mein van. In My Eensame Hof. Pretoria, M. Drukkery, Vermeulenstraat 280, s.j. (1949). 47 bl. 8 x 5⅜. karton. 9/-.

HOEK, Pieter Wilhelm, *en* WIEHAHN, Barry Sluyter. Boekhou en Rekeningkunde. Johannesburg, Voortrekkerpers, 1948. 498 bl. 9⅜ x 6¼. 40/-.

HOFFMANN, A. J. Op die Spoor van die Misdadiger. Johannesburg, Afrikaanse pers-boekhandel, 1948. 307 bl. 6¾ x 4¼. karton. 5/- (5/3).

HONIBALL, T. O. Jakkals en Wolf; sesde versameling. Kaapstad, Nasionale pers, 1948. 52 bl. gekl. illus. 6¼ x 9⅜. pap. 1/9.

HÖRSTEN, Hendrik von, *en* HÖRSTEN, Fritz von. Die Bushies Gaan See Toe. Johannesburg, Afrikaanse pers-boekhandel, 1948. 225 bl. 7½ x 5 („Lente-serie," nr. 50). 8/- (8/6).

HUGO, André Retief. Teen Fyn Goud. Kaapstad, Nasionale pers, 1948. 215 bl. 7¼ x 5⅜. 8/3.

HUGO, *dr.* G. F., *en* WET, H. F. de. Byvoegsel tot die Oefeninge in Rekenkunde vir Junior Sertifikaat. Kaapstad, Maskew Miller, s.j. (1949). 10 bl. 7¼ x 4⅞. pap. 4d.

HUGO, Wouter. Was Dit Moord? Johannesburg, Voortrekkerpers, 1948. 187 bl. 7½ x 5½. 7/6 (8/-).

HUTTON, Phav. Lottie se Kat. Kaapstad, Nasionale pers, s.j. (1949). (16) bl. gekl. illus. 9 x 10¾. pap. 3/-.

INGRAM-BARRISH, Joanne. Die Hoepie se Lied. Kaapstad, Nasionale pers, 1948. 31 bl. 7⅛ x 5¼. pap. 1/6.

JACOBS, C. J. F., *en* LABUSCHAGNE, H. J. Woordfrefwensie in Afrikaans: Die Toepassing in die „Nuwe Kursus" in Snelskrif. Johannesburg, Sir Isaac Pitman & Sons, Ltd., s.j. (1948). 23 bl. 8⅛ x 5¼. pap. 1/-.

JACOBS, J. F. Die Avonture van Asuros. Bloemfontein, Nasionale pers, 1949. 48 bl. illus. 7 x 4¾. pap.

JANSEN, C. R. Hy Kom met die Volmaan. Pretoria, Die keurbiblioteek, 1949. 210 bl. 7⅜ x 5. 7/6 (5/9 vir lede).

Japie die Apie. Pretoria, J. L. van Schaik, s.j. (1948). (14) bl. gekl. illus. 8⅛ x 5½. pap.

JIK. Vlerke van die Verlede. Kaapstad, Nasionale pers, 1948. 189 bl. 7¼ x 5½. („Ons eie biblioteekskema," jg. III nr. 9). 8/-.

JONKER, Abr. H. Leiers. Johannesburg, Afrikaanse persboekhandel, 1948. 221 bl. 7½ x 5. 10/- (10/6).

JOUBERT, W. A. Karmel: Verhale uit die Lewe van Elia. Kaapstad, Nasionale pers, 1949. 48 bl. illus. 7 x 5¼. pap. 2/9.

—— Die Oliekruik: Verhale uit die Lewe van Elisa. Kaapstad, Nasionale pers, 1949. 31 bl. illus. 7⅛ x 5¼. pap.

JUTA & KIE. Matrikulasie-eksamenvrae: Afrikaans „B" eksamenvrae (gewone graad) gestel in die openbare eksamens vanaf Februarie 1938 — Desember 1947. Kaapstad, Juta & Kie., s.j. (1949). 87 bl. 7⅛ x 4⅞. pap. 3/6.

KALAHARI MAC. In die Veld teen Marengo. Johannesburg, L. & S. boek- en kunssentrum, 1949. 178 bl. 7⅜ x 5. („Kalahari Mac-reeks," nr. 2). 9/6.

—— Op Vlug deur Donker Afrika. Johannesburg, L. & S. boek- en kunssentrum, 1949. 181 bl. 7⅛ x 4¾. karton. („Kalahari Macreeks," nr. 4). 9/- (9/6).

KAMERLING, Konstant. Twee Broers. Johannesburg, Voortrekkerpers, s.j. (1949). 296 bl. 7¼ x 5⅜. (9/6 (10/-).

KIES, C. F. Velskoenspore. Pretoria. Die keurbiblioteek, 1948, 240 bl. 7⅜ x 5⅛. 5/6 (intekenare); 7/6 (handel).

KIRSCH, Olga. Mure van die Hart. Johannesburg, Afrikaanse persboekhandel. 1948. 37 bl. 8⅜ x 5½. karton. 10/- (10/6).

KLERK, A. J. B. de. Alibi vir Moord. Johannesburg, Afrikaanse pers-boekhandel, 1948. 263 bl. 6⅞ x 4⅜. karton. („Ontspanbiblioteek," nr. 2). 5/- (5/3).

—— Moord in die Skouburg. Kaapstad, Nasionale pers, 1949. 220 bl. 7¼ x 5½.

KLERK, W. A. de. Die Wolkemaker. Kaapstad, Nasionale pers, 1949. 386 bl. 7¼ x 5⅜. („One eie biblioteekskema," jg. III, nr. 12). 10/-.

KLEYNHANS, P. J. Ons Gewone ou Boereplaas. Bloemfontein, Crystal Printing works, *drukkers*, s.j. (1948). (3) bl. 11¼ x 8¾. pap. 1/6.

KNAP, *ds.* J. J. Geplukte: Are bybelse dagboek. Pretoria. J. H. de Bussy, en Kaapstad, H.A.U.M., 1949. Ongep. 7¾ x 5. 12/6 (13/-).

KOCH. Charlotte. Sewe en 'n Half Jaar. Johannesburg, Afrikaanse pers-boekhandel, 1948. 386 bl. 6¾ x 4½. („Ontspanbiblioteek," nr. 4.)

KOCK, J. J. de, *en* ZYL, *dr.* A. J. van. Nuwe Junior Matesis. (rekenkunde, algebra, driehoeksmeting, grafieke, meetkunde). Kaapstad, Maskew Miller, s.j. (1949). 392 bl. illus. 7¼ x 4¾. Slap linne. 8/6.

KOCK, ds. M. J. de. Op die Grense van die Ewigheid. Wellington, Wellington ekonomiese pers, *drukkers*, s.j. (1949). 25 bl. 7¼ x 4⅞. pap.

KČNIG, Walter. Noteleer as Voorbereiding vir die Musiekleer, eerste kursus. Stellenbosch, Die Universiteitsuitgewers, 1949. 110 bl. illus. 8½ x 5⅝. 15/-.

KONYNTJIE WIT-OOR. Pretoria, J. L. van Schaik, s.j. (1948). (14) bl. gekl. illus. 8½ x 5⅝. pap.

KORT BEGRIP VAN DIE CHRISTELIKE GELOOF; vertaal uit die oorspronklike teks deur prof. dr. H. v.d. Merwe Scholtz, *met* Bewysplase en 'n gids vir die Bybelgeskiedenis *opgestel deur* dr. E. Greyling. Bloemfontein, Die Sondagskoolboekhandel, bus 396, s.j. (1948). 32 bl. 7¼ x 4¾. pap.

KOTZÉ, Bessie. In Feëland. Kaapstad, Nasionale pers, 1948. 19 bl. illus. 7¾ x 5¼. pap. 10d.

—— Die Kabouters van Kattekwaadland; en Die Prinses met die Goue Hare. Kaapstad, Nasionale pers, 1948. 21 bl. illus. 7¾ x 5¼. pap. 10d.

KOTZÉ, Ria. Want dis my Huis. Johannesburg, Afrikaanse pers-boekhandel, 1948. 124 bl. illus. 9½ x 7¼ („Geskenkboeke," nr. 11). 16/- (16/9).

KRIGE, Uys. Sol Y Sombra. (Kaapstad, Unie-volkspers-boekhandel, 1948). 261 bl. illus. 8¾ x 6¼. 11/- pv.

KROG, Natius. Die Bruid van die Skarabee. Bloemfontein, Nasionale pers, 1948. 252 bl. 7¼ x 4¾. karton. 8/-.

KROGH, Theunis. Die Erfenis van Janse Cloete. Pretoria, J. L. van Schaik, 1949. 148 bl. 8¼ x 5¾. 8/6.

—— Keurboslaan se Eerste Kaptein. Pretoria, J. L. van Schaik, 1948, 151 bl. illus. 8¼ x 5⅝. 8/6 (9/-).

—— Keurboslaan se Struikrower. Pretoria, J. L. van Schaik, 1949, 196 bl. 8¼ x 5¾. 8/6.

—— Die Wilde Raubenheimers. Pretoria, J. L. van Schaik, 1948. 167 bl. 8¼ x 5¾.

KRUGER, *ds.* M., *samesteller.* Lekker Speel. Johannesburg, RDB-diensburo, bus 7714, s.j. (1948). 53 bl. illus. 8½ x 5½. slap linne.

KRUGER, Nellie. Rachel Isabella Steyn, Presidentsvrou. Kaapstad, Nasionale pers, 1949. 168 bl. illus. 9⅞ x 7⅞.

KUIT, Albert. 'n Kommandoprediker: een en ander uit die lewe van die Weleerwaarde heer James Murray Louw, ens. Pretoria, J. H. de Bussy, en Kaapstad, H.A.U.M., 1948. Viii, 164 bl. illus. bibl. 8½ x 5⅝. 12/- (12/9).

LABUSCHAGNE, H. J., *en* JACOBS, C. F. J. Sleutel Afrikaanse Snelskrif (nuwe kursus); Pitmanstelsel. Johannesburg, Sir Isaac Pitman & Sons, s.j. (1949). 114 bl. 7¼ x 4¾. pap. 5/6.

LAGERLÖF, Selma. Christuslegendes; vertaal deur Hymne Weiss. Kaapstad, H.A.U.M., en Pretoria, J. H. de Bussy, s.j. (1949). 213 bl. illus. 8½ x 6½. 13/6 (14/-).

LAMBINON, *dr.* L. Ons Liefdestegniek. Johannesburg, Afrikaanse pers-boekhandel, 1949, 205 bl. 7½ x 5.

LATSKY, Lulu. Haai! Waar Was Jy? Johannesburg, Afrikaanse pers-boekhandel. 1949. 32 bl. illus. 7⅛ x 4⅞. pap. („Sonstraalstorieboekies," nr. 48). 2/- (2/3).

—— Tinnie Tydsaam. Johannesburg, Afrikaanse pers-boekhandel, 1949. 32 bl. illus. 7¼ x 5. („Sonstraalstorieboekies," no. 48). 2/- (2/3).

—— Die Wêreld is Honger. Bloemfontein, Nasionale pers, 1948. 96 bl. illus. 7⅛ x 5¼. pap. („Kennis vir almal," nr. 49). 3/-.

LEIPOLDT, C. Louis. Geseënde Skaduwees; stilisties versorg deur dr. J. R. L. van Bruggen. Johannesburg, Afrikaanse pers-boekhandel, 1949. 114 bl. 8⅝ x 5½. 10/-.

LERAARS VAN DIE NED. HERV. OF GEREF. KERK VAN TRANSVAAL. „Só Moet Julle Dan Bid": gebede vir gebruik in ons skole. Pretoria, J. L. van Schaik, 1949. 159 bl. 6⅞ x 4¾.

LESSING, Christoffel. Paspoort na Elysium. Johannesburg, Afrikaanse pers-boekhandel, 1949. 140 bl. 7½ x 4⅞. 8/- (8/6).

—— Tronkvoëls. Johannesburg, Afrikaanse pers-boekhandel, 1948. 216 bl. 7½ x 5. 9/- (9/6).

LIGTE LEESSTOF UITGEWERS. Wraak uit die Dode en ander Boeiende Verhale. Pretoria, Ligte leesstofuitgewers, bus 156, s.j. (1949). 82 bl. illus. 7⅝ x 5⅛. pap. 2/-.

LEUNENDE CHRISTEN. Waar die Kokerboom Luister: 'n lewenskets van dr. Izak van Niekerk van Namakwaland deur Leunende Christen, Stellenbosch, C.S.V., 1948. 88 bl. illus. 7¼ x 4⅞.

LOEWENSTEIN, G. Daar is veel Liedere/There are Songs Grave or Gay. Kaapstad, R. Müller, 1947. 4 bl. 12¼ x 9½. pap. 2/6.

—— Ocean Pictures/Oseaan Beelde/ Ozean Bilder. Kaapstad, R. Müller, 1947. 20 bl. 12⅛ x 9⅛. pap. 7/6.

LOOTS, *ds.* P. J. Ons Kerklied deur die Eeue. Stellenbosch, C.S.V., 1948. 307 bl. 8¾ x 5⅞. 12/6.

LOUBSER, S. J. Geluidjies: Spraakopleiding, eerste boekie. Kaapstad, Juta & Kie., s.j. (1949). 38 bl. illus. 8½ x 6. pap. 2/6.

—— Klokkies Lui: spraakopleiding, derde boekie. Kaapstad, Juta & Kie., s.j. (1949). 64 bl. 8½ x 6. pap. 3/-.

—— 'n Leidraad vir die Leek: 'n handleiding vir die onderwyseres in spraakopleiding. Kaapstad, Juta & Kie., s.j. (1949). 38 bl. illus. 8⅜ x 6⅛. karton. 3/6.

—— So Speel-Speel Leer Ons: spraakopleiding, tweede boekie. Kaapstad, Juta & Kie., s.j. (1949). 48 bl. illus. 8½ x 6. pap. 2/9.

LOUBSER, P. J., en MULLER, J. P. Stelselmatige Taalkunde Vir Suid-Afrikaanse Laerskole, Std. III. Johannesburg, Afrikaanse pers-boekhandel, 1947. 70 bl. 7¼ x 4¾. pap. 2/9.

—— Std. IV 43 bl. 7¼ x 4¾. pap. 3/-.

—— Std. V 64 bl. 7¼ x 4¾. pap. 3/3.

—— Std. VI 101 bl. 7¼ x 4¾. pap.

LOUBSER, P. J., MULLER, J. P., *en* PISTORIUS, M. v.d. H. Stelselmatige Oefeninge vir Suid-Afrikaanse Laerskole, Std. I. Johannesburg, Afrikaanse pers-boekhandel, 1947. 34 bl. 7¼ x 4⅞. pap.

—— Std. II 1947. 37 bl. 7¼ x 4¾. pap.

LOUW, *ds.* A. F., sr. Kinderverhale. Stellenbosch, C.S.V. 1949. 112 bl. 7⅛ x 7⅞. pap. 3/9.

LOUW, A. S. Naald- en Handwerk vir Junior- en Laerskole. Pretoria, J. L. van Schaik, 1949. 131 bl. illus. 8½ x 6¾. 8/6.

LOUW, D., Die Mooiste Jare. Pretoria, J. L. van Schaik, 1949. 160 bl. 7¾ x 5⅝. 8/6.

LOUW, *dr.* S. A. Dialekvermenging en Taalontwikkeling: proewe van Afrikaanse taalgeografie. Kaapstad, A. A. Balkema, 1948. 136 bl. kaarte, 9¾ x 6⅝.

LUI MIENTJIE MUIS. Pretoria, J. L. van Schaik, s.j. (1948). (18) bl. gekl. illus. 8¼ x 7½. pap.

LUTTIG, Helmüth. Betsie se Plan; prentjies deur Hilda Mason. Johannesburg, C.U.M., s.j. (1948). 15 bl. illus. 7⅛ x 4¾. pap. („Die speelmaatreeks," nr. 10). 9d.

—— Ou Heppie; prentjies deur Hilda Mason. Johannesburg, C.U.M., s.j. (1948). 16 bl. illus. 7⅛ x 4¾ pap. („Die speelmaatreeks," nr. 9). 9d.

—— Silwerskoentjies; prentjies deur Hilda Mason. Johannesburg, C.U.M., s.j. (1948). 16 bl. illus. 7⅛ x 4¾. pap. („Die speelmaatreeks," nr. 8). 9d.

—— Sy Naaste; prentjies deur Hilda Mason. Johannesburg, C.U.M., s.j. (1948). 16 bl. illus. pap. („Ons kleinspanreeks," nr. 13). 6d.

M., F. v.d. Lied der Natallers; woorde deur prof. G. Besselaar, met 'n Afrikaanse bewerking van dr. P. C. Schoonees. (Geen plek, geen uitgewer), 1945. (2) bl. 12¾ x 8.

MACKENZIE, Ella. Die Sprinkaanvoëls en ander Verhale; vertaal deur M.E.R. Kaapstad, Nasionale pers, 1948. 80 bl. illus. 8¼ x 5⅞. 4/3.

MACVICAR, *dr.* Neil. Westerse beskawing en die Bantoe; vertaal deur Bosman de Villiers. Johannesburg, S.A. Instituut vir Rasseverhoudings, 1948. 32 bl. 8⅜ x 5½. pap. 1/-.

MALAN, C. J. Die Drie Hekse. Kaapstad, Nasionale pers, 1948. 67 bl. illus. 7¼ x 4¼. pap. 2/-.

MALAN, J. P., *en* MALAN, Jac. P. Die Mens Oorwin die See: Skeepvaart deur die Eeue. Kaapstad, Nasionale pers, 1949. 122 bl. illus. 7⅛ x 5¼. pap.

MALAN, Petrus Jacobus, 26.3.1934 — Die Goudskat. Kaapstad, Nasionale pers, 1948. 40 bl. gekl. illus. 9¾ x 7⅜. karton. 6/6.

MALHERBE, D. F. Abimelech: drama in drie bedrywe. Bloemfontein, Nasionale pers, 1948. 83 bl. 7 x 5⅜. pap. 5/-.

MALHERBE, F. E. J., *samesteller.* Blou en Grys: 'n keur van Nederlandse verhale. Kaapstad, Nasionale pers, 1949. 144 bl. 8⅛ x 6⅛. 9/-.

MARAIS, Casper H. Rooi Jan, Jagters van die Withart. Johannesburg, Afrikaanse persboekhandel, 1948. 187 bl. 6⅛ x

4⅞. pap. („Rooi Jan-reeks," nr. 14). 4/- (4/3).

—— Rooi Jan Slaags met 'n Gruwelbende. Johannnesburg, Afrikaanse pers-boekhandel, 1948. 178 bl. 6½ x 4¼. pap. („Rooi Jan-reeks," nr. 13). 4/- (4/3).

—— Rooi Jan, Die Swart Arend. Johannesburg, Afrikaanse persboekhandel, 1949. 208 bl. 6½ x 4¼. pap. („Rooi Jan-reeks," nr. 16).

MARAIS, Eugène. Spore in die Sand en ander Verhale. Johannesburg, Afrikaanse persboekhandel, 1949. 182 bl. 8⅝ x 5½.

MARAIS, Hugo. Kreet in die Nag. Pretoria, Die keurbiblioteek, 1949. 215 bl. 7⅜ x 5⅛. 7/6 (vir lede 5/9 pv.).

MARAIS, Sarel, *samesteller*. Ons Maatsjaarboek, nr. 3. Johannesburg, Afrikaanse pers-boekhandel, 1948. 147 bl. illus. 9⅞ x 7¼. karton.

MARAIS, S. le Roux. Twee Huweliksliedere. Kaapstad, R. Müller, s.j. (1937). 7 bl. 12⅜ x 9½. pap. 3/-.

MAUPASSANT, Guy de. Uitgesoekte Kortverhale; vertaal deur Klassikus. Kaapstad, Die Afrikaanse kulturele leserskring, s.j. (1947). 233 bl. 7¼ x 5⅛.

MEINTJIES, Johannes. Lyrical Work/Liriese Werk Meintjies; inleiding deur Pieter Marincowitz. Kaapstad, The Aureith press, bus 1896, 1948. 26, 50 bl. gekl. illus. 9⅞ x 7⅜. 25/-.

MEIRING, Rudolf, *skuilnaam*. Die Vreemdeling op Weltevreden, Bloemfontein, Nasionale pers, 1949. 160 bl. 7½ x 5½. karton. 8/6.

MEIRING, S. G. Vrolike Kleinspan. Pretoria, J. L. van Schaik, 1948. 92 bl. illus. 9⅝ x 7¼. karton. 7/6 (7/9).

MERWE, C. P. van der, *en* KEMPEN, W. 'n Afrikaans Handleiding vir Standerd III. Kaapstad, Nasionale pers, 1948. 103 bl. 7 x 5¼. slap linne. 3/6.

—— Std. V. 161 bl. 7 x 5½. slap linne. 4/6.

MERWE, Elizabeth van der. Hestertjie Haarnaald en Ander Verse. Kaapstad, Nasionale pers, 1948. 35 bl. illus. 7⅞ x 5⅞. pap. 2/3 (2/6).

MERWE, H. A. van der. Meng My Wyn. Johannesburg, Goeie hoop-uitgewers, bus 972, 1949. 214 bl. 7½ x 4¾. 10/-.

MERWE, J. Nel van der. My Liewe Kokkennenetjie en Ander Jeugspele. Kaapstad, Nasionale pers, 1949. 54 bl. 7 x 5¼. pap. 3/-.

MERWE, T. C. van der. Die Verhaal van ons Geestelike Liedere. Kaapstad, Unie-Volkspers, 1949. 84 bl. 8½ x 5⅜. 7/- (7/6).

MESSENGER, Leonard. „Dis Heerlik!": 'n kort verslag van die gelukkige christelike lewe en arbeid van Leonard Messenger, in Afrikaans oorgesit deur A. Kriel. Kaapstad, A.E.B.-boekhandel, Cleghornsgebou, s.j. (1949). 103 bl. 6⅞ x 4¼. pap. 1/9 pv.

MEYER, O. A. de, *en* RIES, H. E. Rympies vir Kleintjies. Johannesburg, Afrikaanse pers-boekhandel. 1949. 36 bl. illus. 7 x 4⅞. pap.

MEIJERS, J. A. Afrikaans: Hoe om dit Maklik te Leer Praat. Leiden, A. W. Sijthoff's uitgeversmij., 1948. 7 bl. 7⅜ x 5¼. pap. 3/6.

MIKRO. Moord Na Ete. Johannesburg, Afrikaanse pers-boekhandel, 1948. 270 bl. 7½ x 5. („Kroon-speurreeks," nr. 17). 9/- (9/6).

—— Nog Geen Herberg. Johannesburg, Afrikaanse pers-boekhandel, 1949, 294 bl. 7½ x 5. 12/- (12/6).

—— Die Vrou van Petrus Delft. Johannesburg, Afrikaanse persboekhandel, 1949. 160 bl. 7½ x 4⅞.

MOCKE, Annette. Dryfsand. Pretoria, Die keurbiblioteek, 1949. 226 bl. 7⅜ x 5. 7/6 (lede 5/9).

MOOLMAN, Alexander. Diana Brand. Johannesburg, Goeie hoop-uitgewers, bus 972, 1949. 220 bl. 7⅜ x 5. 9/6.

MOSTERT, Dirk. Die Metamorfose van Pietman Mol. Johannesburg, Voortrekkerpers, 1948. 251 bl. 7¼ x 5½. 8/6.

—— Oom Bart se Kontrei. Kaapstad, Nasionale pers, 1948. 193 bl. 7⅜ x 5¼. pap. 6/-.

MULLER, J. P. Almal Helde. Johannesburg, Afrikaanse persboekhandel, 1949. 166 bl. 7½ x 5. („Lente-serie," nr. 46).

MYN HULPVERENIGING, *Johannesburg*.... Konstitusie en Regulasies. Johannesburg, Myn hulpvereniging, 1948. 48 bl. 7⅞ x 5. pap. 1/-.

NASIONALE ADVISERENDE RAAD VIR LIGGAAMLIKE OPVOEDING. Leerplan vir Liggaamlike Opvoeding, Senior Boek II/Physical Education Syllabus, Senior Book II. Pretoria, Die staatsdrukker, 1947. x, 414 bl. illus. 8¾ x 7. karton. 13/-.

NASIONALE OORLOGSGEDENKSTIGTING VIR GESONDHEID. Onthou, 1939-1945. Johannesburg, Nasionale oorlogs-

gedenkstiging vir gesondheid, bus 8446, s.j. (1948). (36) bl. illus. 5 x 8½. pap. 1/-.

NAUDÉ, Eugène. Legioen van die Dood. Johannesburg, Voortrekkerpers, 1949. 192 bl. 7¼ x 5½. 7/6 (8/-).

NEDERDUITS GERF. GEMEENTE, SMITHFIELD. Deur 'n Eeu Gelei: gedenkskrif by die eeufees van die gemeente Smithfield, O.V.S., *deur* G. B. A. Gerdener. Smithfield, Ned. geref. gemeente, 1948. 81 bl. illus. 8⅝ x 5/. 5/- (5/4).

NEETHLING, J. C. Vreemde Vriendjies; geïllustreer deur Alida McKinnell. Kaapstad, Nasionale pers, 1948. 26 bl. illus. 7¼ x 5¼. pap. 1/9.

NEL, G. C. Lithops' plantae succulentae, rarissimae, in terra obscuratae, e familia Aizoaceae, ex Africa australi. Stellenbosch, Pro Ecclesia-boekhandel, s.j. (1947). 178 bl. illus. bibl.

NEL, *dr.* T. G. Snip-hulle, 'n familie-saak. Johannesburg, Voortrekkerpers, 1948. 124 bl. illus. 7 x 5¼. pap. 4/6 (4/9).

NEL-WATHALL, Jeanette. Nicolette van Varkrivier. Kaapstad, Nasionale pers, 196 bl. illus. 7¼ x 5⅝. karton. 7/-.

NELLY. Die Groot Wit Hond; en, Die Ganse-oppassertjie; geïllustreer deur I. Erlank. Kaapstad, Nasionale pers, 1949. 47 bl. gekl. illus. 8½ x 6. pap.

NESER, Regina. Die Pêrelsnoer. Johannesburg, Afrikaanse persboekhandel, 1948. 391 bl. 7½ x 5. 10/- (10/6).

—— Vaderliefde. Johannesburg, Afrikaanse pers-boekhandel, 1949, 299 bl. 7½ x 5. („Moresterbiblioteek," nr. 44). 10/6 (11/-).

NIEKERK, F. J. van. Die Gemaskerde Prisonier. Kaapstad, Nasionale pers, 1949, 242 bl. 7¼ x 5½.

NIEKERK, J. I. R. van. 'n Nuwe Handleiding in Afrikaanse Grammatika vir Primêre Leerlinge (Afrikaans- en Engelssprekende), standerds IV tot VI. Kaapstad, Maskew Miller, s.j. (1949). 76 bl. illus. 8⅝ x 5½. pap. 3/9.

NIEKERK-SCHUMANN, Annie van. Die Storie van Glas. Nasionale pers, 1948. 95 bl. illus. 7⅛ x 5¼. pap. („Kennis vir almal," nr. 48). 3/-.

NIEMEYER, Elsa. Die Eensame Tiertjie. Pretoria, J. L. van Schaik, s.j. (1948). 25 bl. gekl. illus. 8¾ x 9½. karton. 6/-.

NIENABER, P. J., *samesteller.* Bibliografie van Afrikaanse Boeke (April 1943 — Oktober 1948), deel 2. Johannesburg, Die skrywer, 1948. 352 bl. 8⅝ x 5⅞. 63/- (63/6).

—— Bibliografie van Afrikaanse Boeke, September 1947—Augustus 1948. (Johannesburg, Die Skrywer, 1948). 10 bl. 9¼ x 5⅞. pap.

NIENABER, P. J., *en* LATEGAN, F. V. Afrikaanse Natuurpoësie: gedigte vir Jong Suid-Afrika. Johannesburg, Afrikaanse-persboekhandel, 1949. 158 bl. XLiii bl. illus. 7¼ x 4⅞. 8/6.

OLIVER, R. Moederkunde. Kaapstad, Samuel Griffiths & Kie., 1948. 364 bl. 8¾ x 5⅝. 11/3.

OLWAGEN, J. D. Stemme uit Towerland. Kaapstad, Nasionale pers, 1948. 95 bl. illus. 7⅛ x 5¼. pap. 4/-.

OOM IZAK. Baadjies; prentjies deur Narda. Pretoria, J. L. van Schaik, s.j. (1948). (32) bl. gekl. illus. 5¾ x 4½. karton.

—— Boesman Baasman. Pretoria, J. L. van Schaik, 1948. 32 bl. illus. 9⅝ x 6⅝. karton. 4/6 (4/9).

—— Vinnetjies; prentjies deur Narda. Pretoria, J. L. van Schaik, s.j. (1948). (32) bl. gekl. illus. 5⅝ x 4½ karton. 4/6.

—— Vrolike Diere. Pretoria, J. L. van Schaik, 1948. 42 bl. illus. 9⅝ x 6⅝ karton. 4/6 (4/9).

—— Wieletjies; prentjies deur Willy. Pretoria, J. L. van Schaik, s.j. (1948). (24) bl. gekl. illus. 5⅝ x 4⅝. karton. 4/6 (4/7).

OOSTHUIZEN, Sats. Die Swart Ruiter. Johannesburg, Voortrekkerpers, 1948. 241 bl. 7¼ x 5½. 9/- (9/6).

ORA. Die Gesteelde Hoed. Kaapstad, Nasionale pers, 1948. 81 bl. illus. 7 x 5¼. pap. 3/-.

OTTO, Paul E. Die Kaartmannetjie. Johannesburg, Afrikaanse pers-boekhandel, 1948. 245 bl. 6¾ x 4⅞. karton. („Ontspanbiblioteek," nr. 1). 5/- (5/3).

—— Swart Satyn. Johannesburg, Afrikaanse pers-boekhandel, 1949. 214 bl. 6¾ x 4⅞. („Ontspanbiblioteek," nr. 9). 5/- (5/3).

PASCH, G. B. S. Swart Skape. Kaapstad, Nasionale pers, 1948. 153 bl. 7¼ x 5⅞. 7/6.

PAULA. Die Gewaagde Spel. Johannesburg, Afrikaanse persboekhandel, 1949. 311 bl. 7½ x 5.

PAUW, Rene. Sprokies uit Towerland; illustrasies deur I. Erlank. Kaapstad, Nasionale pers, 1948. 122 bl. illus. 8¼ x 6. karton. 6/6.

PIENAAR, Diana. Droomhartjie; geïllustreer deur C. Wathman. Kaapstad, Nasionale pers, 1949. 46 bl. gekl. illus. 8⅛ x 6. pap. 3/3.

PIENAAR, J. Shani op Bruinheuwels. Bloemfontein, Nasionale pers, 1949. 173 bl. 7½ x 5⅝.

PIENAAR, M. J. By die Sterfbed van 'n Volk. Pretoria, Die Vlambiblioteek, Sanlamgebou 616, s.j. (1949). 116 bl. 8½ x 5½.

PIENAAR, T. C. Die Liefde is Lankmoedig. Kaapstad, Nasionale pers, 1948. 143 bl. 7⅞ x 5⅜. karton. 7/6.

—— Storm op See. Johannesburg, Voortrekkerpers, 1949. 196 bl. 7¼ x 5½.

—— Wonderlik en Mooi. Bloemfontein, Nasionale pers, s.j. (1949). 22 bl. illus. 7¼ x 6. pap. 1/6.

—— Wrange Vrugte. Kaapstad, Nasionale pers, 1949. 276 bl. 7¼ x 5½. („Ons eie biblioteekskema," IV, 2).

PIERRE, *skuilnaam.* Avontuur op Monte Ricio. Kaapstad, Nasionale pers, 1948. 82 bl. illus. 7¼ x 5¼. pap. 3/-.

PIETERSE, Wessel. Jannie en die Smokkelaars. Kaapstad, Nasionale pers, 1948. 112 bl. illus. 7⅜ x 5½. karton. 6/6.

—— Pietertjie die Veldmuis. Pretoria, J. L. van Schaik s.j. (1948). (14) bl. gekl. illus. 8¼ x 5½. pap.

PLATTS, E. M. Kartjie Driebeen en Ander Stories; geïllustreer deur D. F. MacGregor. Pretoria, Unie-boekhandel, 1949. 76 bl. gekl. illus. 9⅜ x 7⅜. karton. 6/6.

PLESSIS, I. D. du. Die Skat van Robbeneiland; en, Hart van Java. Kaapstad, Nasionale pers, 1949. 232 bl. 7¼ x 5½.

PLESSIS, *dr.* S. J. du. Wingerdsiektes in Suid-Afrika. Stellenbosch, Die universiteitsuitgewers, 1948. X, 222 bl. illus. bibl. 7⅜ x 5¼. 18/-.

PLOOY, Jan Louis du, *samesteller,* 18.11.1910—Visua Spreek- en Taallesse: In ons Dorp: Grade: Afrikaans as Tweede Taal. Johannesburg, L. & S. boek- en kunssentrum, 1948. 53 bl. 8 x 6¼. pap.

POST, Johann van der. Moord in die Hospitaal. Johannesburg, Goeie hoop-uitgewers, bus 972, 1949. 214 bl. 7⅜ x 5. karton. 9/6.

—— Die Vreemde Vrou. Johannesburg, Goeie hoop-uitgewers, bus 972, 1949. 221 bl. 7⅜ x 5. 9/6.

—— Ware Suid-Afrikaanse Moordverhale. Johannesburg, Goeie hoop-uitgewers, bus 972, 1948. 230 bl. 7 x 5. 10/- pv.

—— Ware Suid-Afrikaanse Moordverhale, Deel 2. Johannesburg, Goeie hoop uitgewers, 1948. 224 bl. illus. 7½ x 5. 11/6.

—— Deel 3. 1948. 215 bl. illus. 7½ x 5. 11/6.

—— Deel 4. 1948. 233 bl. illus. 7½ x 5. 11/6.

POSTMA, Minnie. Toe Ma nog Meintjie Was. Pretoria, J. L. van Schaik, 1949. 237 bl. 7½ x 5⅜. 9/6.

POTGIETER, C. Kontoere: 'n handleiding in aardrykskunde vir sekondêre leerlinge en studente. Kaapstad, Maskew Miller, s.j. (1948). 39 bl. illus. 9⅞ x 7¼. pap. 3/6.

POTGIETER, N. A. Rooi Bêrend. Bloemfontein, Nasionale pers, 1949. 154 bl. 7½ x 5½. karton.

PRETORIUS, Johan. Spoelgrond. Bloemfontein, Nasionale pers, 1948. 165 bl. 7¼ x 5½. 8/-.

PRETORIUS, S. J. Die Swyende God. Johannesburg, Afrikaanse pers-boekhandel, 1949. 54 bl. 8⅜ x 5½. 10/-.

RABIE, *ds.* J. Die Koms van Christus en Sy Koninkryk. Johannesburg, C.U.M., s.j. (1949). 192 bl. 7½ x 4⅞. pap. 6/6.

RADEMAN, P. J. Die Geheime Soektog. Kaapstad, Nasionale pers, 1949. 185 bl. 7¼x 5⅜.

RENSBURG, C. T. van. Skaapboerdery in Suid-Afrika. Bloemfontein, Nasionale pers, 1948. 237 bl. illus. 7⅜ x 5⅛. 13/6.

RENSBURG, J. A. J. van. Soos 'n Sielkundige dit Sien. Johannesburg, Afrikaanse pers-boekhandel, 1948. 281 bl. 7½ x 5. („Lewenskuns-biblioteek," nr. 12). 10/- (10/6).

RENSBURG, M. J. van. Beknopte Handleiding by die Sondagskoollesse vir 1948. Johannesburg, Evangelie-uitgewers, 1948. 20 bl. 8⅜ x 5½. pap. 2/6.

RHYN, Hélène van. Onreg aan Erica. Kaapstad, Nasionale pers, 1948. 189 bl. 7¼ x 5½. 8/-.

RICHFIELD, Sydney. Serenade: Sang; woorde deur Boy Stockenstroom. Pretoria, Unie-publikasies, Beatrixstraat 215, 1946. 10⅞ x 8⅝. pap. 2/6.

ROBBERTSE, P. M. Die Verhouding tussen die Skoolprestasies en Huislike Milieu van Laerskoolleerlinge in sover dit dit Ekonomie, Beroeps- en Strukturele Omstandighede van die Gesinne betref. Amsterdam, Swets en Zeitlinger, 1948. 53 bl. bibl. 8⅞ x 5⅞. karton. 2/6.

ROBERTSON, *mev.* J. K., *red.* Goodwill/Welwillenheid: goodwill week 1948. Johannesburg, Goodwill Council and the United Nations Association, bus 7791, Johannnesburg, s.j. (1948). 40 bl. illus. 8⅜ x 5½. pap. 1/-.

RODE, U. Boekhou vir Standerds VII en VIII. Kaapstad, Maskew Miller, s.j. (1948). 184 bl. 7¼ x 4¾. 5/6.

ROMPEL, Hans. Die Val van Sondra Gales. Johannesburg, Afrikaanse pers-boekhandel, 1949. 227 bl. 7½ x 5. (,,Kroonspeurreeks," nr. 19).

ROODT, Adriaan. As Liefde Ontwaak. Johannesburg, Goeie hoop-uitgewers, 1949. 217 bl. 7⅜ x 5. 9/6.

—— ,,Ek Sing van die Wind." Johannesburg, Goeie hoop-uitgewers, 1948. 212 bl. 7⅜ x 5. 9/6.

—— Kom Wees My Beminde. Johannesburg, Goeie hoop-uitgewers, bus 972, 1949. 205 bl. 7⅜ x 5. karton. 9/6.

—— Vlug, My Beminde. Johannesburg, Goeie hoop-uitgewers, bus 972, 1949. 218 bl. 7⅜ x 5. karton. 9/6.

—— Waar die Aasvoëls Wag. Johannesburg, Goeie hoop-uitgewers, bus 972, 1949. 202 bl. 7⅜ x 5. karton. 9/6.

ROOYEN, M. Steyn van. Godin van die Lug. Johannesburg, Voortrekker-pers, 1949. 63 bl. foto. 7⅛ x 5¼. pap. (,,Helde van die lugvaart"). 3/6 (3/9).

—— Die Helder Stroom. Pretoria, Die keurbiblioteek, 1948. 239 bl. 7⅜ x 5⅛. 5/6 (intekenare); 7/6 (handel).

—— Jim Mollison. Johannesburg, Voortrekkerpers, 1949. 108 bl. foto. 7 x 5¼. pap. (,,Helde van die lugvaart"). 4/6 (4/9).

—— Onder die Ligte. Johannesburg, Voortrekkerpers, 1948. 271 bl. 7¼ x 5⅝. 9/6 (10/-).

—— Vrou Sonder Vrees. Johannesburg, Voortrekkerpers, 1949. 92 bl. foto. 7⅛ x 5¼. pap. ,,Helde van die lugvaart"). 3/6 (3/9).

ROSENTHAL, Eric. Vasvra: 1,000 vrae en antwoorde oor Suid-Afrika. Kaapstad, Nasionale pers, 1949. 53 bl. 7¼ x 5¼. pap.

ROUX, Anna M. Flippie, die Wonderdokter. Johannesburg, Afrikaanse pers-boekhandel, 1948. 24 bl. 7¼ x 4¾. pap. (,,Sonstraalstorieboekies," nr. 42). 1/3 (1/4).

ROUX, Braam le. Die Geheim van Njabela. Johannesbuurg, Goeie hoop-uitgewers, 1948. 230 bl. 7½ x 5. 9/6.

ROUX, Ren le. Donkerte oor Silwerkruin. Kaapstad, Nasionale pers, 1949. 218 bl. 7¼ x 5½. (,,Ons eie biblioteekskema, III, II). 8/6.

ROUX, Sophie. Wilde Jasmyn. Johannesburg, Afrikaanse persboekhandel, 1949. 262 bl. 7½ x 5. 12/- (12/9).

RUBBI, Josef. Rubbi-lesings oor Wiskunde. Stellenbosch, Universiteit van Stellenbosch, s.j. (1949). 121 bl. illus. 9¾ x 7⅜. 5/-.

RUTHERFORD, J. F. Religie: oorsprong, invloed op mense en nasies, en die uitwerking. Kaapstad, Wagtoring-bybel en traktaatgenootskap, s.j. (s.j.) 1949. 383 bl. 7¼ x 4¾. 2/-.

SADIE, J. L. Westerse Bevolkingsneiginge. Stellenbosch, Die Universiteitsuitgewers, 1949. 134 bl. bibl. illus. 8½ x 5½. pap.

SALINGER, J. Die Storie van die Slapende Hansie; en, Die Storie van Truitjie die Dromer; uit die Duits vertaal deur Anna Louw. Kaapstad, Nasionale pers, 1948. 32 bl. illus. 8 x 5⅝. pap. 2/-.

SAUNDERS, Elizabeth. Wimpie, die Spokie. Pretoria, Unie-boekhandel, s.j. (1949). 51 bl. illus. 7⅛ x 4¾. slap linne. (,,Die gesellige boekies"). 2/9.

SCHLEBUSCH, *dr.* B. J. Inleiding tot die Eksperimentele Sielkunde. Kaapstad, Juta & Kie., s.j. (1949). 151 bl. illus. 10⅜ x 8¼. pap. 12/6.

SCHMIDT, B. F. Matesis vir Senior Sertifikaat (standerds IX en X). Kaapstad, Juta & Kie., s.j. (1949). 419 bl. illus. 7⅛ x 4¾. slap linne. 15/- (15/6).

SCHOEMAN, Johan. In Gods Naam! Ontwaak!: As Duitsland sterf (of verplig word Stalin te stem) sterf die Christendom. Broederstroom, Die skrywer, s.j. (1949). 42 bl. 8¼ x 5½. pap. 1/-.

SCHOEMAN, P. J. Op Ver Paaie. Kaapstad, Nasionale pers, 1949. 215 bl. 7¼ x 5½. (,,Ons eie biblioteekskema" IV, nr. 1). 9/-.

—— Waar Motors nie Kan Kom nie: vervolg van ,,Op die klein spoortjies." Kaapstad, Nasionale pers, 1948. 176 bl. 7¼ x 5⅜. karton. 7/6.

SCHOEMAN, Stephanus, 10.6.1914— Hengelsport en Hengelvisse. Kaapstad, Nasionale pers, 1948. 331 bl. illus. 7¼ x 5½. 15/-.

SCHOLTMEIJER, Herman. Dwergie. Bloemfontein, Nasionale pers, 1948. 39 bl. illus. 7⅜ x 6¼. pap. 2/-.

SCHOLTZ, *dr.* G. D. Die Oorsake van die Tweede Vryheidsoorlog, 1899-1902, deel I. (Johannesburg, Voortrekkerpers), s.j. (1948). 387 bl. illus. 8⅝ x 5⅝. 20/-.

SCHOONEES, P. C. Verskeidenhede: 'n bundel opstelle en gedagtes. Johannesburg, Afrikaanse pers-boekhandel, 1948. 242 bl. 7½ x 5. (,,Letterkundige biblioteek," nr. 5). 12/- (12/6).

SCHOPENHAUER, Arthur. Lewenswysheid; uit Duits vertaal deur F. P. van der Merwe.

Florida, Impala opvoedkundige dienste, s.j. (1949). 110 bl. 7½ x 5. („Die pieke"). 10/-.

SCHUMANN, dr. C. G. W., *en* SCHEURKOGEL, A. E. Industriële en Kommersiële Aandeleprys — Indekse in Suid-Afrika/ Industrial and Commercial Share Price Indices in South Africa. Stellenbosch, Buro vir ekonomiese ondersoek, s.j. (1949). 97 bl. 8¾ x 7½. 12/6.

SCHUMANN, dr. T. E. W. Matematise Tafels vir die Aanpassing van Polinome aan 'n Ewewydige Reeks Gegewens/ Mathematical Tables, *etc.* Pretoria, Weerkundige kantoor, s.j. (1948). ongep. 8 x 13¼. pap. 1/-. (roneo).

SEUBRING, G. Deur die Donker Wêrelddeel. Pretoria, J. L. van Schaik, 1948. 294 bl. 7½ x 5.

SHAKESPEARE, William. Die Koopman van Venesië; vertaal deur D. F. Malherbe. Johannesburg, Afrikaanse pers-boekhandel, 1949. 90 bl. 8⅝ x 5⅜. 10/- (10/4).

SITA. Loon van die Sonde. Johannesburg, Afrikaanse persboekhandel, 1949. 266 bl. 7½ x 5. („Morester-biblioteek," nr. 40).

SITA, *samesteller.* Ons Kinderjaarboek Nr. 7. Johannesburg, Afrikaanse pers-boekhandel, 1948. 145 bl. illus. 9⅜ x 7⅝. karton. 8/- (8/6).

SKAIFE, *dr.* S. H. Die Natuurwêreld van Afrika: leesboek ses. Londen, Longmans, Green & Kie., s.j. (1948). 200 bl. illus. 7⅞ x 5¼. karton.

SLABBERT, A. J. N. Geskiedenistoetse vir Standerd VI. Kaapstad, Maskew Miller, s.j. (1949). 41 bl. 9¼ x 7¼. pap. 2/9.

SMIDT, S. G. Ek Sal Jou Einde Sien. Johannesburg, Voortrekkerpers, 1948, 220 bl. 7¼ x 5½. 9/6 (10/-).

SMIT, *ds.* A. P. Ons Kerk in die Goudstad (1887-1947). Johannesburg, kerkrade van Johannesburg, Fordsburg, Johannesburg-Oos en Jeppestown, s.j. (1949). Viii, 508 bl. bibl. illus. 8½ x 5¼. 15/-.

SMIT, Malie. Meisieskool Buitenhof; geïllustreer deur Pearl Strachan. Kaapstad, Nasionale pers, 1949. 77 bl. 7½ x 5½. karton.

PONTIE. Bloemfontein, Nasionale pers, 1949. 50 bl. illus. 7¼ x 4⅞. pap.

SMITH, Jurgen. Die Bosvolk Leer Rugby Speel. Johannesburg, Afrikaanse pers-boekhandel, 1948. 67 bl. 7¼ x 4⅞. slap linne. („Sonstraal-storieboekie," nr. 45).

—— My Perd, Poon. Johannesburg, Afrikaanse pers-boekhandel, 1949. 62 bl. 7 x 4⅞. slap linne. („Sonstraal-storieboekies," nr. 46). 2/6 (2/9).

SNEL-WILLEMSE, Rina. Skemering van die Gode. Johannesburg, Voortrekkerpers, 1948. 296 bl. 7¼ x 5⅝. 10/6 (11/-).

SONNIA, *skuilnaam.* Swartjie en die Groot Kroos. Bloemfontein, Nasionale pers, s.j. (1949). 21 bl. illus. 7½ x 5½. pap. 1/9.

SPARKS, A. C. Die Rustende Huis. Kaapstad, Nasionale pers, 1948. 221 bl. 7¼ x 5⅜. 8/6.

SPENCE, Ela. Die Son Skyn Weer. Pretoria, Die keurbiblioteek, 1949. 226 bl. 7⅜ x 5. 7/6.

—— Willempie Wolf: 'n storie vir kinders; illustrasies van mev. M. Meiring. Pretoria, J. L. van Schaik, 1948. 87 bl. illus. 9⅜ x 6⅞. karton. 5/- (5/3).

SPIES, Dorothea. Bennie en die Balkonmoord. Kaapstad, Nasionale pers, 1948. 125 bl. 7¼ x 5¼. pap. 4/-.

SPIETHOFF, Walter. Ratsman die Reus. Kaapstad, Nasionale pers, 1948. 88 bl. 8½ x 6¼. karton. 6/-.

SPUY, Kotie van der. Southappies. Kaapstad, Nasionale pers, 1948. 101 bl. gekl. illus. 9½ x 6⅞. 15/-.

SPUY, S. J. van der. Aardrykskunde Vraestelle vir Standerds 7 en 8. Kaapstad, Juta & Kie., s.j. (1949). 27 bl. 7⅞ x 4⅞. pap. 1/6.

STEENKAMP, F. J. Ou Paaie. Kaapstad, Nasionale pers, 1948. 239 bl. 7¼ x 5½. („Ons eie biblioteekskema," jg. 3, nr. 7). 8/-.

STEGMAN, Danie, *skuilnaam.* Donker Weë. Pretoria, Die keurbiblioteek, 1948. 219 bl. 7½ x 5. 7/6 (Intekenare: 5/6).

STEGMAN, J. P., *en* REINEKE, C. J. Vorentoe-Skoolleesboekies, Boek I. Johannesburg, Afrikaanse pers-boekhandel, 1949. 75 bl. gekl. illus. 7¼ x 4⅞. pap.

—— Boek II. 125 bl. illus. 7⅛ x 4⅞. pap.

—— Boek III. Johannesburg, Afrikaanse pers-boekhandel, 1949. 103 bl. gekl. illus. 7¼ x 4⅞. pap.

—— Boek IV. Johannesburg, Afrikaanse pers-boekhandel, 1949. 116 bl. illus. 7¼ x 4¼. pap.

—— Boek V. 1949. 148 bl. illus. 7¼ x 4⅞. pap.

—— Boek VI. 1949. 143 bl. illus. 7¼ x 4⅞. pap.

STEYN, *dr.* Douw G. Vergiftiging van Mens en Dier met Gifplante, Voedsel en Drinkwater. Pretoria, J. L. van Schaik, 1949. 264 bl. illus. 9¼ x 6. 25/-.

STEYN, Fritz. Die Verste Blou Berge. Kaapstad, Nasionale pers, 1948. 239 bl. 7¼ x 5½. 9/6.

STEYTLER, F. A. Die Geskiedenis van Suid-Afrika vir Naturelleskole. Johannesburg, Afrikaanse pers-boekhandel, 1949. 217 bl. pap. 7/6 (8/-).

STIMIE, C. M. Ou Frans. Kaapstad, Nasionale pers, 1948. 122 bl. 7⅜ x 5½. karton. 7/-.

STOLP, Marie. Reisavonture. Kaapstad, Nasionale pers, 1949. 123 bl. 7⅝ x 5⅜. pap.

STOUT PIETIE MUIS. Pretoria. J. L. van Schaik, s.j. (1948). (18) bl. gekl. illus. 8 x 7¼. pap.

STRATEN, M. J. van. Ou Mietjie en die Groot Slang. Johannesburg, C.U.M., s.j. (1948). 15 bl. illus. 7⅛ x 4¾. pap. („Die speelmaatreeks," nr. 7). 9d.

STRYDOM, J. J. „Kanoneiland": oorwinning deur volharding. Johannesburg, Afrikaanse persboekhandel, 1949. 143 bl. 7½ x 5. 8/- (8/6).

SUID-AFRIKAANSE SIONISTIESE FEDERASIE. *Johannesburg*. Die Stem van die Bybel. Johannesburg, S.A.S.F., bus 18, s.j. (1948). 16 bl. 10 x 8. pap. Roneoskrif.

SUID-AFRIKAANSE SPOORWEG-VROUEVERENIGING. Getoetse Resepte en Huishoudelike Wenke/Household Hints and Tried Recipes. Kimberley, Die Vereniging, Dutoitstraat 186, s.j. (1948). 64 bl. 8¼ x 5½. pap.

SUID-AFRIKAANSE SPOORWEË. Lys van Tegniese en Ander Terme/List of Technical and Other Terms. Pretoria, Die Staatsdrukker, 1947. 155, 210 bl. 9⅜ x 5⅞. karton. 4/6.

SWANEPOEL, Elise. Die Lemoen Mannetjies; geïllustreer deur Hans Nel. Pretoria, Unie-boekhandel, s.j. (1948). 30 bl. gekl. illus. 9½ x 7¼. pap. 2/6.

SWANEPOEL, S. Die Uile van Wonderkloof. Kaapstad, Maskew Miller, s.j. (1948). 235 bl. 7⅜ x 5. 8/6.

SWARDT, G. J. de. Een Naweek op Bosrand. Pretoria, Die keurbiblioteek, 1949. 218 bl. 7⅜ x 5. 5/9 (vir lede). 7/6.

SWART, Lettie. Spieëlbeelde. Kaapstad, Nasionale pers, 1948. 293 bl. 7¼ x 5½. 9/-.

TAUTE, B. Die Bepaling van die Mondeling Beheer van Skoolkinders oor die Tweede Taal en van die Korrelasies tussen hierdie Beheer en Sekere Bekwaamhede en Faktore. Kaapstad, Nasionale pers, 1948. 62 bl. 9⅝ x 7⅛. pap. („Annale van die Universiteit van Stellenbosch, jg. XXIV. Reeks B, nr. 1). 2/6.

THERON, Erika, *red.* Inrigtingsversorging. Stellenbosch, Universiteitsuitgewers, 1948. 263 bl. bibl. 8⅝ x 5⅞. („Sosiologiese en maatskaplike werkreeks van die Universiteit, Stellenbosch). 15/-.

THERON, Johan. Ek is die Skuldenaar. Kaapstad, Nasionale pers, 1949. 180 bl. 7¼ x 5⅜. („Ons eie biblioteekskema," jg. III, nr. 10). 8/-.

THERON, N. Klits: vir al die kinders wat van honde hou. Kaapstad, Nasionale pers, 1949. 40 bl. illus. 8 x 6. pap. 3/6.

TOETSIE HOU VAKANSIE. Pretoria, J. L. van Schaik, s.j. (1948). (8) bl. gekl. illus. 11¼ x 8⅛. karton.

TOETSIE IN DIE WINTER. Pretoria, J. L. van Schaik, s.j. (1948) (8) bl. gekl. illus. 11¼ x 8⅛. karton.

TOETSIE KOOP 'N MOTOR. Pretoria, J. L. van Schaik, s.j. (1948) (8) bl. gekl. illus. 11¼ x 8⅛. karton.

TOETSIE OPEN 'N RUSKAMP. Pretoria, J. L. van Schaik, s.j. (1948). (8) bl. gekl. illus. 11¼ x 8⅛. karton.

TOIT, *ds.* G. D. du. Ons Geestelike Groei. Stellenbosch, C.S.V., 1949. 230 bl. bibl. 7⅜ x 5. 7/6.

TOIT, Nada du. Die Sterretjie; prentjies deur Hilda Mason. Johannesburg, C.U.M., s.j. (1948). 16 bl. illus. 5⅜ x 4¼. pap. („Ons kleinspanreeks," nr. 16). 6d.

—— Die Tiende Een en Ander Verhale. Johannesburg. C.U.M., s.j. (1948). 92 bl. illus. 7¼ x 5. pap. 4/3.

—— Die Toordokter; prentjies deur Hilda Mason. Johannesburg, C.U.M., s.j. (1948). 15 bl. illus. 5⅜ x 4¼. pap. („Ons kleinspanreeks," nr. 15). 6d.

—— Die Tweeling; prentjies deur Hilda Mason. Johannesburg, C.U.M., s.j. (1948). 16 bl. illus. 5⅜ x 4¼. pap. („Ons kleinspanreeks," nr. 14). 6d.

TOIT, Serena du. Miems-hulle. Kaapstad, Nasionale pers, 1948. 190 bl. 7¼ x 5⅜. 7/6.

TOIT, S. F. du. Oefeninge in Algebra vir Standerd VII en Junior Sertifikaat. Kaapstad, Maskew Miller, s.j. (1949). 80 bl. 7¼ x 4¾. slap linne. 4/6.

TOIT, *dr.* S. J. du. Mense van die Newels: verhale oor gode en helde. Bloemfontein, Nasionale pers, 1949. 84 bl. 7 x 4¾. karton.

TOIT, S. J. du. Volstruis die Atleet. Kaapstad, Nasionale pers, 1948. 181 bl. 7¼ x 5⅜. karton. 7/9.

TOIT, Tryna du. Eendekuil. Johannesburg, Afrikaanse persboekhandel, 1948. 330 bl. 7⅛ x 5⅛. 10/6 (11/-).

—— Kruidjie-roer-my-nie. Pretoria,

J. L. van Schaik, 1949. 201 bl. 7½ x 5½.

TURGENEV, Ivan. Vaders en Seuns; *ook*, 'n Sonderlinge Verhaal; vertaal deur Klassikus. Kaapstad, Die Afrikaanse kulturele leserskring, 1947. 223 bl. 7¼ x 5.

UYS, P. H. de V. 'n Eksamengids vir Leerlinge van Afrikaanse (senior sertifikaat-, skooleind-, vorm V-, Matrikulasie- en die hoër taaleksamen). Johannesburg, Afrikaanse pers-boekhandel, 1949. 289 bl. 8¾ x 5⅝. karton.

UYS, Sannie. Vroue. Kaapstad, Unie-volkspers, 1948. 94 bl. 8½ x 5⅝. 6/6 (6/9).

VAUGHAN, E. O., *en* BASSON, C. C. Juta se Moderne Rekenkunde vir Suid-Afrikaanse Skole, Voorbereidende Jaar. Kaapstad, Juta & Kie., s.j. (1949). 62 bl. illus. 8½ x 5½. pap. 1/6.

—— Std. I. s.j. (199), 67 bl. illus. 8½ x 5½. 1/8.

—— Std. II. s.j. (1949). 70 bl. illus. 8½ x 5½. 1/9.

—— Std. III. s.j. (199). 64 bl. 8½ x 5½. 1/9.

VENTER, F. A. Gebondenes. Kaapstad, Unie-volkspers, 1949. 147 bl. 7¾ x 5. karton. 7/6 (7/9).

VERMEULEN, Elizabeth. Vlinderita. Johannesburg, Afrikaanse pers-boekhandel, 1949. 381 bl. 7½ x 5. („Moresterbiblioteek," nr. 39).

VILJOEN, Barbara. Die Verlowingspartytjie. Johannesburg, Afrikaanse pers-boekhandel, 1949. 222 bl. 6¾ x 4¼. („Ontspanbiblioteek," nr. 6).

VILJOEN, L. W. Dood by die Denne. Kaapstad, Nasionale pers, 1948. 251 bl. 7¼ x 5½. („Ons eie biblioteekskema," jg. 3, nr. 5). 8/6.

VILLIERS, Claude Marais de. Die Aanleer van 'n Bantoetaal deur Sendingwerkers. Stellenbosch, C.S.V., 1949. 68 bl. 7⅛ x 4⅞. pap. 2/9.

VILLIERS, H. T. de. Dowwe Lamppitte. Kaapstad, A.E.B.-boekhandel, s.j. (1948). 54 bl. 6¾ x 4¼. pap. 1/6 (1/9).

VILLIERS, P. de. In Nuwe Aarde. Pretoria, Die keurbiblioteek, 1949, 199 bl. 7⅜ x 5. 7/6 (intekenare 5/9 pv.).

VILLIERS, P. R. de. Toetsvrae by Juta se Fisiologie en Gesondheidsleer vir Stds. 7 en 8. Kaapstad, Juta & Kie., s.j. (1949). 44 bl. 7⅛ x 4⅞. pap. 1/9.

VILLIERS, R. Simfoniese Gedig. Johannesburg, Afrikaanse pers-boekhandel, 1949. 217 bl. 6¾ x 4½. („Ontspanbiblioteek," nr. 5). 5/- (5/6).

VISSER, E. E. Breiboek, nr. 1. Johannesburg. Die skryfster, Streatley-laan 15, Auckland-park, s.j. (1949). 89 bl. illus. 12¼ x 10. 15/-.

VORSTER, Bennie. Jannie die Karnallie. Bloemfontein, Nasionale pers, 1948. 60 bl. illus. 7¼ x 4¾. pap. 2/6.

VORSTER, *dr.* J. L., *en andere*. Handleiding vir Ouderlinge. Florida, Impala-uitgewers, 1949. 163 bl. bibl. 7¼ x 5½. 9/-.

VORSTER, Magriet. Die Siek Koning en Ander Sprokies. Kaapstad, Nasionale pers, 1948. 51 bl. illus. 7 x 5¼. pap. 2/6.

VOS, Helene de. Die Kockewiete en Hul Maats. Kaapstad, Nasionale pers, 1949. 81 bl. illus. 7½ x 5⅛. pap. 2/9.

VUUREN, *dr.* J. C. J. van. Ons Skole en die Tweede Taal. Kaapstad, Maskew Miller, s.j. (1949). 214 bl. bibl. 7⅜ x 5. 11/6.

WAAL, Anton de. Suikerbosrand. Kaapstad, Danton, bus 159, s.j. (1948). (3) bl. 9¾ x 7⅜. pap. 1/3.

WAGTORING BYBEL- EN TRAKTAATGENOOTSKAP. Laat God Waaragtig Wees. (Kaapstad, Wagtoring Bybel- en traktaatgenootskap), 1948. 318 bl. 7¼ x 4¾. karton. 2/-.

—— Die Vreugde van al die Mense. Kaapstad, Wagtoring bybel- en traktaatgenooskap, s.j. (1948?). 24 bl. 7¼ x 4⅝. pap. 6d.

WEBER, Elizabeth. Die Weë van Haar Liefde. Johannesburg, Afrikaanse pers-boekhandel, 1949. 227 bl. 6¾ x 4¼. („Ontspanbiblioteek," nr. 9. 5/- (5/3).

WEBER, Ria. Aan Diegene Wat Wag. Pretoria, Die keurbiblioteek, 1948. 223 bl. 7⅜ x 5⅛.

WEIDEMAN, A. J. Geskiedenis vir Senior Sertifikaat. Bloemfontein, Nasionale pers, 1949. 203 bl. illus. 7⅛ x 4¾. slap linne. 8/-.

WEISS, Hymne. Saaier Saai. Pretoria, Die keurbiblioteek, bus 123, 1948. 242 bl. 7⅜ x 5. 5/6 (intekenare); 7/6 (in die handel).

WESSELS, Annemarie. Hulle Dien. Pretoria, Die keurbiblioteek, 1949. 234 bl. 7½ x 5. 5/6 (intekenare); 7/6 (handel).

WELWILLENDHEIDSRAAD, *Johannesburg*. Welwillendheidsweek, 17—22 Mei 1948. Johannesburg, Welwillendheidsraad, bus 7791, 1948. 44 bl. 8¾ x 7¼. pap.

WESTHUIZEN, mev. Babs van der. Die Uur van Beslissing. Johannesburg. Voortrekkerpers, 1949. 48 bl. 8⅜ x 5½. pap. 5/-.

WICHMANN, F. A. F. Dr. Jean Marais. Johannesburg, Voortrekkerpers, 1948. 344 bl. 7¼ x 5½. 10/6 (11/-).

WILKES, Paget. Waarlik Vry; in Afrikaans vertaal deur Ben Pienaar. Kaapstad, A.E.B.-boekhandel, s.j. (1948). 74 bl. 6¾ x 4¼. pap. 1/6 (1/9).

WINCKLER, C. H. Moord in die Sluikhandel. Kaapstad, Maskew Miller, s.j. (1948). 169 bl. 7⅜ x 5. 8/6

WITT, A. G. de. Iets oor die Probleem van Lyding. Johannesburg, Voortrekkerpers, *drukkers,* s.j. (1949). 12 bl. 8⅜ x 5⅜. pap.

WIJNHOLDS, *dr.* H. W. J. Teoretiese Grondslae van die Geldwese. Pretoria, J. L. van Schaik, 1948. 217 bl. 8⅛ x 5⅝. 15/- (15/6).

YZERMAN, Hermien. Hansie Stoffel. Pretoria, J. H. de Bussy, *en* Kaapstad, H.A.U.M., s.j. (1948). (21) bl. gekl. illus. 6½ x 9. pap. 4/- (4/3).

ZIERVOGEL, *dr.* D. Noordsotholeerboek: leesstukke en 'n woordelys met oefeninge en 'n vertaling. Pretoria, J. L. van Schaik, 1949. 147 bl. 8¼ x 5⅛. karton. 10/6.

ZIMMERMAN, Cecilia, 9.12.1910— Wysheidsalbum. Kaapstad, Max Rieck, St. Georgesstraat 85, s.j. (1948). ongep. illus. 5 x 33¾. 5/-.

ZIMMERMAN, Cecilia, *en andere.* Die Liefdesverjaarsdagalbum. Kaapstad, M. Rieck, St. Georgesstraat 85, s.j. (1948). ongep. illus. 5 x 33¾. 5/-.

ZYL, Lollie van. Die Wiegie van Vaalhoek; geharmoniseer deur Olaf Andresen. Johannesburg, Voortrekkerpers, *drukkers,* s.j. (1949). (3) bl. 11½ x 8¾. pap.

ZYL, L. J. van. Borkas en sy Perd. Pretoria, Unie-boekhandel, s.j. (1949). 70 bl. 7⅛ x 4⅞. slap linne. 2/9.
